

MÜÜRILEHT

TARTU JA MAAILMA KULTUURILEHT

KAHEKÜMNES NUMBER : KEVAD 2012

VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4000 · TASUTA!

20 : KEVAD

Al Paldrok tegutseb juba aastaid raamidevälisel territooriumil, kus kunstiobjekt on lakanud olemast füüsiline teos. Al on kontseptuaalse alternatiivõppeasutuse Academia Non Grata professor, Non Grata grupi peaideoloog, multidistsiplinaarne kunstnik, performaaator ning Diverse Universe Performance Festivali, In Graafika ja Fideofesti peakorraldaja.

Al tutvustab lähemalt käesoleva aasta performance-festivali Diverse Universe ja vaatleb selle fookuseid ja esinejaid. (lk 16)

Antti Sinitsyn õpib EKAs fotot, on ajakirja “Kataloog” peatoimetaja ning teatud kahtlusega määratleb ennast tiitliga visuaalkunstnik. Vabal ajal üritab oma nägemusi ja mõtteid jäädvustada pildistades, filmides või kirjutades. Eriti südamelähedased on sci-fi filmid, hea muusika, vabal ajal rulaga sõitmine, nõukaaegne arhitektuur ja kõik muu, mis seondub linnaruumiga.

Antti kõrvutab foto- ja videopraktikaid ja mõtiskleb nende olemuste üle. (lk 29)

Aro Velmet vaimustub reservatsioonideta enamikest elavkunsti liikidest. Vabal ajal elab ta New Yorgis ja kirjutab doktoriõppe korras sellest, kuidas rassism ja seks prantslasi segadusse ajasid. *Aro käis kaemas New Yorgi stand-up urkaid ja kirjeldab sealse komöödia-skeene rohkem või vähem humoorikaid tahke. (lk 25)*

Ats Luik omandas äsja kultuuriteooria kraadi Tallinna Ülikoolist. Kirjutab peamiselt muusikaga seotud artikleid ja arvustusi erinevatesse väljaannetesse ning mängib palju plaate. Haigla-bande põhimehena sõidab vabal ajal rulaga ning saadab sõpradele muusikat laiali. Et kultuuriteooria ei jääks praktikata, kolis ta hiljuti mõneks ajaks Berliini.

Ats laulab oodi muusikasaitide vanaisale MySpace'ile ja vaatab, kuidas eesti artistid end selles sisse on seadnud. Artikkel on kokkuvõte Atsi samateemalisest bakalaureuse tööst Tallinna Ülikoolis. (lk 14)

Dániel Csordás on Ungarlasest koomiksikunstnik, kelle loomingut avaldatakse regulaarselt erinevates väljaannetes. Alates aastast 2009 annab ta oma elust aru ka oma koomiksiblogis. Dániel elab Budapestis, kus ta töötab vabakutselise illustraatorina. www.csordasdaniel.hu

csordasdaniel.blog.hu

Dánieli koomiksikunsti näete käesoleva lehenumbri tagakaanel.

Eiko Ojala õpib Luua Metsanduskoolis retkejuhtmist ja Eesti loodust ning töötab reklaamiagentuuris Tank. Lisaks huvitub kõigest sellest, millega on seotud kollektiiv “Väljasõit roheline”. Hetkel, mil võiks paljude muude asjade kõrvalt hinge tõmmata, puhub ta seda sisse hoopis illustratsioonidele, millega saab lähemalt tutvuda siin: www.ploom.tv. Rahmeldamise kõrval eelistab ta kiiretele asjadele aeglaseid ning oskab väärtustada igavust ja laiskust.

Eiko illustratsioon “Jalad alla” joonistub Müürilehe graafikaküljele. (lk 37)

Emilie Toomela on Tartu Elektriteatri kultuurikuulutaja, suhtleb avalikkusega ja teeb teatavaks kõige selle suurepärase, mida ülejäänud kinorahvas kokku keedab. Kui lühemad kõrvalpõiked mujale maailmas välja arvata, siis elab ja tegutseb Tartus. Tuleval kevadel ootab Emiliet ees Tartu Ülikooli psühholoogia eriala bakalaureuse kraadi omandamine. Peale mehhaanilise teatri võlude hindab head muusikat ja andekaid teatrinäitlejaid.

Emilie jagab muljeid täiesti juhuslikust filmifestivalist “International Random Film Festival”. (lk 29)

Eva Jakovits on veerandi kohaga vabakutseline tekstiilikunstnik, õppinud lisaks Tartu Kõrgemale Kunstikoolile ka TÕS semiootikat ning Stockholmis Konstfackis magistriõppes.

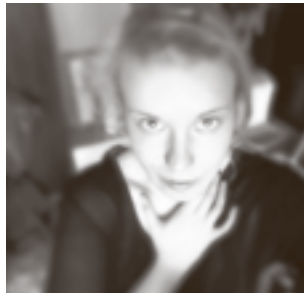
evajakovits.com

Juba kaheksandat korda toimus Leedus tekstiilikunsti biennaal, mille üks põhinäitus “Rewind History” on välja pandud ka Eesti tarbekunsti- ja disainimuseumi, mida Eva kaemas käis. (lk 18)

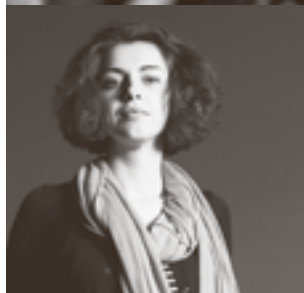
Hanna-Stella Haaristo on põhiametikohaga küll hariduspoliitika analüütik, kuid samaaegselt hoiab silma peal ka muusikamaailmas toimuval. Peab musablogi planetaryfunk.wordpress.com, kogub vinüülplaate ning käib neid vahel ka teistele ette mängimas.

Hanna-Stella kuulas kogumikku Eesti Pops 2 ja arvas plaadi põhjal eesti muusika hetkeseisu kohta. (lk 13)

Helena Läksi süda on haruldaste muldmetallide pelgupaik ja hoiukodu. Kadakafilosoof, kes otsib ürgseid ja hingestatud väljendusviise ning on veendunud, et otsetee nendeni viib läbi absurdi.

Helena luulet loe kõrvalleheküljelt.

Jekaterina Balicka on lätlasest maastikuarhitekt, kes on viimased aastad elanud ja töötanud Tartus. Kirjutab hetkel Maaülikooli maastikuarhitektuuri osakonnas oma doktoritööd. Akadeemilise, väliruumi ajutise kasutamise uurimise kõrval huvitub inimeste ja kaasaegse maastiku vahelistest vastasmõjudest.

Jekaterina ja Taavi vaatlesid kevadisi perifeeriaid Tartu linnaruumis. (lk 36)

Taavi Lutsar on Eesti Maaülikooli maastikuarhitektuuri tudeng ja harrastuspiltnik.

Jekaterina ja Taavi vaatlesid kevadisi perifeeriaid Tartu linnaruumis. (lk 36)

Kadi-Maria Voogla elab eklektilist elu. Aktuaalsemateks elu aspektideks on hetkel mittetulundusühingu „Instituut Y” juhatamine, Klassikaraadios „Fantaasia” saate tegemine ning Siiditeed ümbritsevate maade muusikalisi traditsioone kompav instrumentaalaansambel Mürr. Suurimaks väljakutseks peab tasakaalu leidmist arukuse ja laiskuse vahel.

Kadi-Maria presenteerib meile enda korraldatud rütmimuusika festivali RYTM ja avab selle kultuuriloolist taustsüsteemi. (lk 11)

Katri Aaslav-Tepandi on lavastaja ja kultuuriajaloolane.

Katri kirjutab teatrirahidusest, selle omandamisest ja erinevatest õppeasutustest 90ndatel. (lk 26-27)

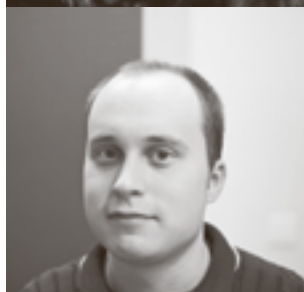
Lauri Pilter on esivanemate päritolu poolest mulk ja saarlane, sündinud 1971. a. Tallinnas, kuid kasvukoha poolest läänlane. Alates 2004. aastast on ta tööposti tõttu Tartu Ülikoolis elanud Karlovas. Ta valdab võrdselt eesti ja inglise keelt ja on mõlemas kirjutanud kirjandusartikleid, proosat ja veidi värse. Ta usub Sõnasse ja sõnapidamise, sõna pildilikkusse ja piltide sõnastatavusse.

Avaldame Lauri proosaloomingut lehekülgedel 32-33.

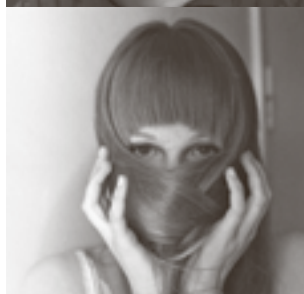
Linda-Mari Väli kirjutab natuke, natuke laulab ja mängib kitarri, ja vahel arvustab ka, aga ainult siis, kui raamat talle miskitpidi hinge hakkab.

Käesolevas lehes avaldab Linda-Mari arvamust Ott Kiluski romaani „Veidrikud ja võpatused” kohta. (lk 34-35)

Tõnis Vilu on eesti kirjanduse magistrant, kes tuli tagasi.

Tõnis arvab üht-teist Siim Kera luulekogu kohta „Las ma istun siin kuni orkester mängib”. (lk 34-35)

Meriliis Kasemets on tüdruk, kes armastab nii Tartu kui Tallinna tänavaid, nii puitmaju nende ääres kui ööd. Nii inimesi kui nende lugusid. Ideaalne elukutse: bussipeatuste ja tänavanimede väljamõttele, et inimesed saaksid tänavanurkadel nimesid veerida.

Armastab kokata ja veedab oma tööpäevi mänguasjade keskel. Meriliisi miljööhõngulist fotoseeriat kasutasime raamatuarvustuste illustreerimiseks. (lk 34-45)

Foto: Triin Ruumet

Mis on sotsiaalse ettevõtluse kasu?

On üks kamp inimesi, kes arvab, et turvatunne, heaolu ja üldine haritus tagab materiaalse kindlustunde ja siis on teine seltskond, kes väidab vastupidist, et materiaalne sissetulek tagab turvatunde, heaolu ja harituse. Omamoodi on õigus mõlemal poolel – on vaja tasakaalu, aga selge on see, et selleks, et midagi hästi teha, ei piisa ainult rahast – selleks on vaja ka sotsiaalset kapitali – helgeid päid, kes oleksid suutelised uusi ideid genereerima ja neid ellu viima. Samas tahavad ka need samad pead ja nende suud süüa ja katust enda kohale – nii ei saa pahaks panna seda, et kodanikualgatused ja nende vedajad ka kasumile orienteeritud tegevusi planeerivad. See on vajalik, selleks et need algatused oleksid jätkusuutlikud. Mitte ükski inimene ega masin ei tööta kaua ilma voolujuhtmeta. Mõnest pistelisest preemiast ei piisa selleks, et inimeste tegevust tegelikult väärtustada.

Iga asi saab kuskilt oma alguse – see sõltub aja spetsifikast, kokku sattuvatest inimestest, levivatest ideedest ja ühiskonnas tekkinud sünergiast. Oma algstaadiumis on sellised tegemised laialivalguvad ja ähmaste piiridega, nad töötavad kohati ettevõtmise inertsist, aga ajapikku vajavad nad toimimiseks mingeid süsteeme. Selline asjade käik iseenesest ei ole halb, sest teeb paljud protsessid oluliselt efektiivsemaks ja mugavamaks. Elujõulised süsteemid suudavad hoolimata endas sisalduvatest struktuuridest korduvalt reinkarneeruda, muutuda ja vooluga kaasa triivida ja sealjuures ei unusta oma väärtushinnanguid ja eesmärgi. Sellised hästi töötavad süsteemid toodavad kasuna ühiskondliku tulu, mida me ilmselt otseselt meeletute rahahunnikutena silmaga ei pruugigi näha, aga mis toodavad otse väärtusi, mida meie praegune ühiskond raha läbi vahendab. Rahale annabki lõpuks väärtuse see, mille vastu seda saab vahetada.

Aga tuleb endale aru anda, et me ei saa seda end niivõrd pikaajaliselt kehtestanud rahasüsteemi lihtsalt ära lõhkuda ja teha seda kõike ilma igasuguse sisendita. Raha annab ikkagi teatava vabaduse – vabaduse pühendada end sajabrotsendilisel oma eesmärkidele. Kui eesmärgiks iseeneses saab kasumi teenimine, siis võiks kohe asjad kokku pakkida ja palmi alla kolida – mulle tuleb meelde anekdoot eestlasest ja lõunamaalasest, kus viimane küsis lõunamaale puhkama sõitnud eestlaselt, et miks ta niipalju tööd teeb, mille peale eestlane vastab: „Vaata, selleks, et ma saaksin praegu siin palmi all pikutada ja banaani süüa”, mille peale lõunamaalane imestab, et kas selleks peab tööd tegema?!

Aga iseenesest pole midagi halba selles kui need n-ö kodanikualgatused jalad alla võtavad ja tulu teenima hakkavad, kui see aitab neil läbi viia oma eesmärgipäraseid tegevusi. Teisiti polegi end võimalik kehtestada ja kuuldavaks teha, et midagi tulevikuski selles suunas ära teha, et sotsiaalselt kasulike ettevõtmiste riiklik rahastamine oleks iseenesest mõistetu.

Sellel teemal arutlevad käesolevas lehenumbris pikemalt ka Müürilehe kaasteelised Urbanistide Uudiskirja U kokku kutsutud vestlusringis (v.t. Sotsaalia rubriigis lk 30–31)

Helen Tammemäe
peatoimetaja

Helen Tammemäe
Keiu Virro
Joonas Sildre
Anna-Liisa Unt
Maarja Pärtna
Triin Tulgiste
Martin Oja

Reklaam – reklaam@muurileht.ee

peatoimetaja
teatritoimetaja
koomiksitoimetaja
linnaruumitoimetaja
kirjandustoimetaja
kunstitoimetaja
filmitoimetaja

Jälgi Müürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

helen@muurileht.ee
keiu@muurileht.ee
joonas@muurileht.ee
annaliisa@muurileht.ee
maarja@muurileht.ee
triin@muurileht.ee
martin@muurileht.ee

Madis Katz
Kaija M Kalvet, Pille Sepp
Renee Altrov, Alver Linnamägi
Epp Salulaid, Mihkel Salk

KOLLEGIUM: KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, MARGUS KIIS, KRISTINA PAJU, SVEN VABAR, BERK VAHER

kujundaja/fototoimetaja
keeletoimetaja
fotograaf
levi

Helena Läks

korrosioonikihk

tilks tilks tilks
vesi mis voogab piirideta
on jõudnud viimase kihini
kihuna uuristada vetitada
uputada me ilusad toad
ja tähenduslikult ritta seatud postkaardid (oh nii värvilised)
leotada lahti margid nende küljest
et ei võiks jääda jälgegi sellest
et keegi me peale eales sülg on raisanud

ihk ihk
korrodeeruda tilks jah
kihk minna hukka
üksnes et tõestada selle maailma
sobimatust
inimhingele

jumalast veres

mis, jumalat oma südamesse võtta?
mul pole talle kahjuks enam ruumi
tead, ma võtan kogu aeg jumalast suvalisi asju südamesse
viimati saigi liiga palju võetud
ma sellepärast kinnimajja sattusingi
aga ilma jumalata päris ei saa
eriti siin jumalast maha jäetud kuudis,
kus huntidele pole jäetud isegi tükikest kuud,
mille poole uluda,
nagu mu maksupetturist kongikaaslane ikka ütleb

ega ma pole kunagi jumalat eriti otsind
tegelikult lebas ta terve mu esimese siinolekuaasta
vaikides jumalast suvaliselt voodi all, kuni
külla tulnud minia mulle kätte näitas
jumalast hea mõte kusjuures
nüüd on jumal mul alati kaasas
jumal reisib mul veres põhimõtteliselt kogu aeg
kõige rohkem tundsin seda eelmisel kolmapäeval,
kui ma kongikaaslase naise toodud koduaiatubakat

koos veel kahe siin jumala leidnud mehega johannese evangeeliumisse keerasin
sa kurat, jumalast terve evangeeliumi tõmbasime ära
täna juba pauluse esimene kiri tessalooniklastele
ära suitsetatud sai
varsti saan piibli läbi töötatud
aga saatsin juba krishna teadvuse kogudusse kirja
saadavad mulle sealt bhagavadgītā
siis jälle paar kuukest mureta

ah et kas pühakirjavahetus võõristust ei tekita?
noei, üks jumal kõik
kõik suitsetan ära

automootorid sulavad plastmassiks

elusuurused nukud
ma olen leidnud laudade alt te
ripsmeid ja küüsi ning vargsi tükib
mõni teie ilus plastmassist voolitud
lause mulle kõrva nii et kivinen sammult
ja tunnen silmade taga vaga pitsitust

elusuurused nukud ma võin vaid ette kujutada
mis tunne on teiega mängida
miks üldse peaks teiega mängima
sest teie hammaste helkivad kullad
ja ripsmekaaared võivad küljest tulla
te võite ses mängus laguneda
nagu mina neid sõnu kirjutades

ma ei naera teile näkku ma
leian vaevu julgust et sinna vaadata
aga kui ma tihkaks küsiks ma teilt pilgukeeli
et kas teiegi tunnete end mõnikord olevana
oma kehas lõksus ja mida teie sest tundest
pääsemiseks teete
et kas prada vormistab selle tunde korrektselt ära
või on teil ehk plastikust kotike trööstivate rohehaldjatega

ma mõtlen seda kõike kui möödun teist tänaval
sest kus mujal me võiksimme kohtuda
kus mujal võiksin jõllitada teie pruune küünarnukke

te ärge imestage minu imestust
te kaunid elusuurused nukud
väikesed printsessid

ise elan puumajas
isa tahtis poega ja kui ei saand
kasvatas seda mis oli et ehk saab asja ja
hakkab tüürimeheks vähemalt
kahjuks lähim mis ta saavutas oli see
et proovisin kord pootsmani õlut ja mulle ei meeldinud

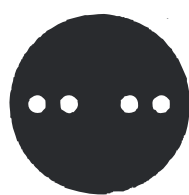
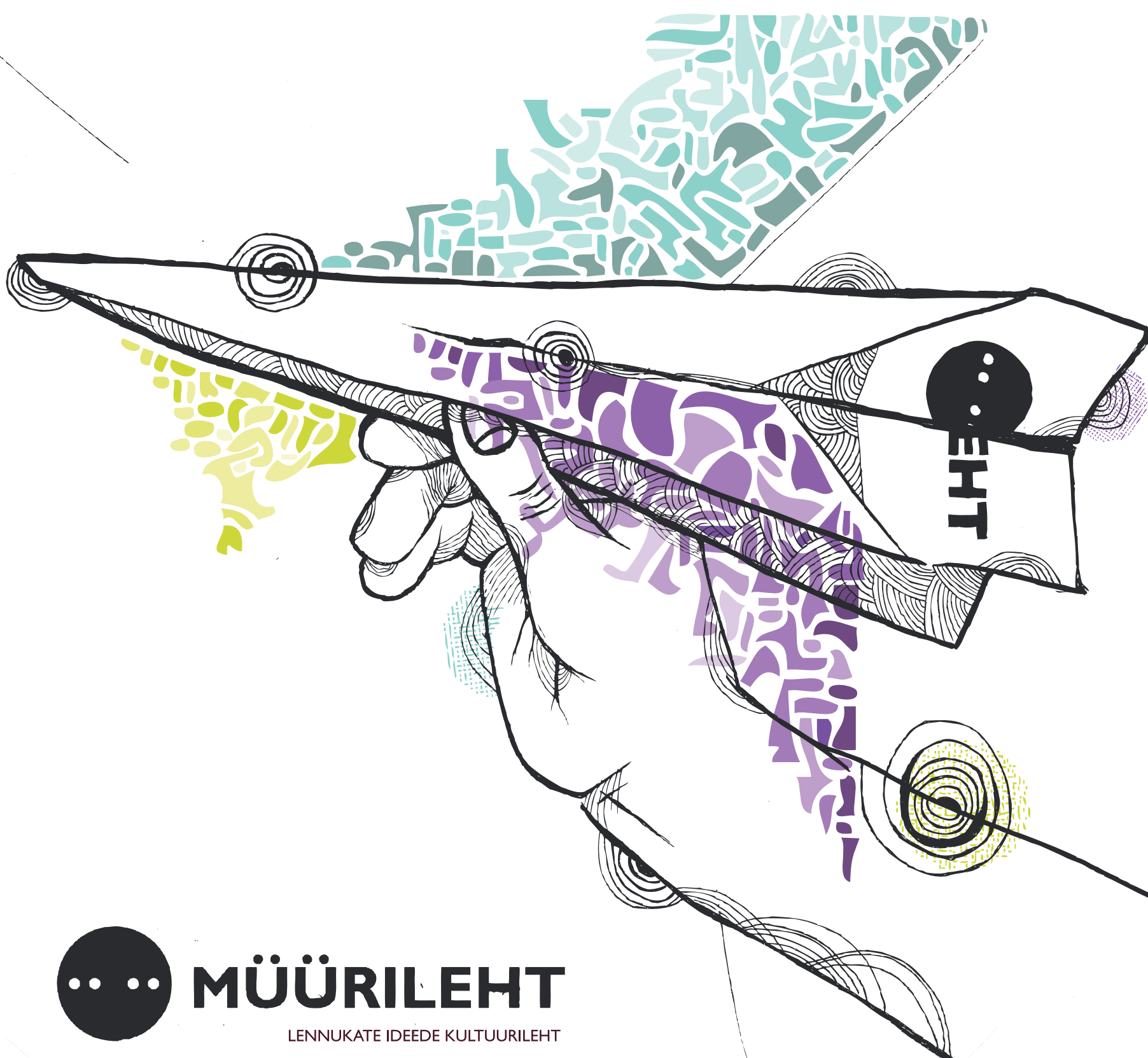
läks mis ta läks
oma kasvatamatuse eest ei põgene seepärast
elusuurused nukud
enne oma majakeste plastikvarju kolimist
küllap teidki keegi õpetas ja suunas
ja ehk jäi pika ninaga temagi

mitte-ärinaine mitte-tüürimees

elusuurused nukud
kas ma siiski võiksin kutsuda teid mängima
ses päikselõõsas meretuuleta linnas
sirelite vahel
õeke õeke
tule kuula oma põlvkonna purjus mitte-tüürimeest
suve kuumimal päeval
automootorid sulavad plastmassiks

Illustratsioon: Helmi Arrak

MÜÜRILEHT

LENNUKATE IDEEDE KULTUURILEHT

KUI KÄESOLEV AJALEHT PAKUB SULLE LUGEMISRÕÕMU JA SILMAILU
NING OMAB MUID PRAKTILISI JA OLULISI VÄÄRTUSI SINU ELUS,
SIIS AITA KAASA HEADE IDEEDE LEVIKULE
JA TOETA MÜÜRILEHE VÄLJA ANDMIST:

10€ - SAADAME SULLE TÄNUTÄHEKS AASTA LÕPUNI MÜÜRILEHE (4 lehenumbrit) POSTIGA KOJU

20€ - TELLIMUS + SAADAME SULLE KLUBI KINK KONK 3 PRIIPÄÄSET VABALT VALITUD ÜRITUSTELE

50€ - TELLIMUS + PRIIPÄÄSE + SAADAME SULLE SUVEHOOAJAKS ALICE TAMMELA DISAINITUD
JA HELMI ARRAKU ILLUSTRATSIOONIDEGA SIIDITRÜKIS FESTIVALI MAIKA

100€ - TELLIMUS + PRIIPÄÄSE + MAIKA + MÄRGIME SIND 2012 AASTAL ILMUVATE LEHENUMBRITE
ESIKAANEL TOETAJATE SEAS

500€ - TELLIMUS + PRIIPÄÄSE + MAIKA + TOETAJA + KORRALDAME SULLE FOTOSESSIOONI
RENEE ALTROVIGA JA PANEME SU MÜÜRILEHE SÜGISNUMBRI ESIKAANELE

KAMPAANIA KESTAB 11.04.- 01.06.2012
vaata lähemalt: **MUURILEHT.EE** või

Alustas rula- ja kultuuriajakiri Kataloog

Möödunud aasta sügisel alustas ilmumist uus võrguajakiri Kataloog, mida saab sirvida aadressil issuu.com/rulakesetlinna. Praeguseks on ilmunud kaks numbrit ja järgmist on oodata juba lähiajal. Kataloog keskendub tänapildis levivale kultuurile ja sellele vastvale elustiilile. Lisaks intervjuudele ja artiklitele saab väljaandes näha ka fotokunsti.

Alati stiilsed Madis Ligema ja Liisi Eesmaa eelmisel aastal Schillingul.
Foto: Alver Linnamägi

Schilling kutsub tänavu 7. juulil Kilingi-Nõmmesse

Suveni on veel veidi aega, aga oma puhkuseplaanid tasub juba seada selliselt, et 7. juulil oleks arvestatud iga-aastane kohustuslik käik Kilingi-Nõmmele. Järjekorras kuues Eesti mahedaim agrosugemetega muusikafestival on esimeste artistidena välja kuulutatud magamistoast klubi- ja festivalilavadele tõusnud Montreali indie-pop-laulja Sean Nicholas Savage'i, Moskva poisi Mihhail Rodionovi juhitava seitsmeliikmelise ansambli The Retuses, värviküllase Türgi ansambli Hayvanlar Alemi ning kodumaise üheduuri-psühhedeelia, rababluusi, surfi ja *krautrock*'i-narmaste ning eestikeelsete kajadega bändi Väljasõit Rohelisse. Muuhulgas üllatab ilusa muusika festival sel korral kvaliteetse toiduvalikuga – teiste hulgas seab oma potid ja pannid üles populaarne Põhjaka mõisa restoran. Samuti ei toimu seekord ka eraldi järeldpidu, see-eest kestab festival Suveaias aga oluliselt kauem.

28. aprillil kohtuvad Ahhaa keskuses mood ja teadus

Tartu Kõrgema Kunstikooli tekstiiliosakonna tudengite eestvedamisel jõuab Mood-Performance-Tants publiku ette juba 14. korda. Sel korral ulatab eksperimenteeriv mood käe teadusele, et luua üheskoos meeldejääv show, mille kanglasteks on kümne noore moekunstniku ekstravagantsed šedöövrid ning teaduskeskuse innovaatiline õhkkond. Tänavused MPT'I osalejad on: Maarja Leola kollektsiooniga "Maret", Kaisa Krusenberga "Elementum", Reela Nigul "Kudu", Kristi Larens, Evelin Kägo, Regle Hüsson "Lust no 4", Evelyn Kahju "Kui see kleit sulle väikseks jääb, kas sa annad selle mulle?", Tiina Ree "Udu", Ilona Ait "Gold Line", Pamela Peepson "9 lives", Aivi Uiboupin, Kirsti Holm, Meelika Ilmas, Meelika Kmito, Annika Mölder, Annika Saaret, Mari Helde "Elekter" ja Ruta Sakalauskaite "Innate Code".

Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuses asuvad projektijuht-kuraatori töökohale Maria Arusoo ja Rebeka Põldsam.

Maria Arusoo on siiani olnud tegev kunstnik-kuraatori ja lektorina ning rahvusvaheliste konverentside korraldajana. Tema möödunud aastal kureeritud projekt "Continuum_ the Perception zone" Kunstihoones, pälvis Kultuurkapitali kujutava- ja rakenduskunsti sihtkapitali preemia rahvusvahelise kuraatoridebüüdi eest. Uuele tööpostile astub Maria maikuu algusest ning tema peamiseks tööks saab Eesti paviljoni projektijuhtimine Veneetsia biennaalil.

Kunstikuraator ja –kriitik Rebeka Põldsam on siiani korraldanud rahvusvahelisi seminare. Aastail 2010 – 2011 debüteeris ta näituse „Sõnastamata lood“ kuraatorina (koos Anders Härmi ja Airi Triisbergiga). Rebeka Põldsam asub tööle projektijuht-kuraatorina käesoleva aasta septembris ning tema tööks on muuhulgas kunstikeskuse videokogu ja veebiarhiivi täiendamine ning rahvusvaheliste kunstisündmuste algatamine ja läbiviimine.

Bullion, reedel, 13. aprillil Haigla peol Sõpruses

On neid, kellele piisab juba inglise produtsendi ja DJ nime mainimisest, et end reedel kino Sõpruse ukse taha sappa seada – aga ka neid, kelle jaoks Bullion, kodanikunimega Nathan Jenkins veidi tutvustamist vajaks. Tegemist on väga laia muusikalise amplituudiga melomaaniga, kes on üles kasvanud gängsta räpiga, aga kes julgeb ka tunnistada, et on nooruses olnud kahtlase pop-muusika (täpsemini poistebändi Five) fänn. Tema plaadikohvrise on vanusega tekkinud nüüdseks ka vanakooli diskot, *krautrock*'i, psühhedeeliat ja funkigi. Kes vähegi kaasaegse muusikaskeenega kursis on, neile ütleb ehk ühtteist Bullioni koostöö plaadifirmaga Young Turks, mis andis möödunud aastal välja esimese Bullioni kauamängiva (mida on nimetatud ka *non-LP*'ks, kuna päris albumi mõõtu see siiski välja ei anna). Selge on see, et Bullionilt traditsioonilisi formaate oodata ei maksa.

Jazzkaar 2012

Eesti kuulsaim jazz-muusika festival Jazzkaar toimub tänavu 20.-29. aprillil. Festivali jaoks ehitatakse Vanasadamasse Admiraliteedi basseini äärde spetsiaalselt Merepaviljon, mille ümber tekib ka omaette festivaliala kohvikute ja näitustega. Jazzkaare avab afro-blues duo Amadou & Mariam, kes on koos musitseerinud juba üle 30 aasta, kuid on maailma-kuulsaks saanud alles viimaste aastate jooksul. Abielupaar on kahtlemata *must-see* ja üks tähelepanuväärsemaid esinejaid tänavusel festivalil. Suurtest nimedest tasuvad veel märkimist USA vokalist Lizz Wright ja 80ndatel Briti funk- ja tantsujazzi lainesse kuulunud The Brand New Heavies. Müürileht soovibab kõrvaldada peale panna ka kodumaistele kalamaja päeva artistidele, kelle seas astuvad üles Talamakist tuntud noor muusik Argo Vals, osav sõnaseadja Chalice ja elektroonilist mahemuusikat viljelev Pastacas.

KOLMAS LÕIGE Gudrun Heamägi isikunäitus

Gudrun on noor kunstnik, kes õpib hetkel EKA magistrantuuris graafikat. Lisaks töötab ta trükimeistrina graafikastuudios Albatross Editions. Gudrun valdab erinevaid graafikatehnikaid ning kasutab neid julgelt oma tööde teostamisel. Talle meeldib jälgida ümbritsevaid keskkondi ja neid visuaalselt lahiti mõtestada. Teda võib aeg ja mälu ning foto olemus ajas. Oma töödes liigub ta minimalistliku pinna ja kujundi suunas.

Antud näituse tööd on teostatud peamiselt *offset*- ja kivilitograafias. Kivilitograafias kantakse kujutis kiviplaadile ning trükkimine õlivärvidega põhineb rasva ja vee vastastikuse tõukumise printsiibil. *Offset*-litograafia puhul kantakse kujutis alumiiniumplaadi abil kummivaltsile, millelt omakorda kujutis jõuab paberile. Tööd on valminud aastatel 2009–2012.

Näituse avamine 11.04.2012 kell 19.00, LIVE: Zebra Island
Näitus jääb avatuks kuni 10.05.2012

Foto: Rene Vilbre

Eesti film saab 30. aprillil 100-aastaseks.

30. aprillil tähistatakse Tartus Dorpati Konverentsikeskuses ja kinos Cinamon Eesti filmi tähtsat juubelit. Peamiseks põhjuseks, miks pidu toimub Tartus, on see, et just sada aastat tagasi 30. aprillil näidati Tartu kinos „Illusion” Eesti esimese filmitegija Johannes Pääsukese esimest lühifilmi. Film rääkis Vene katselenduri Sergei Utotškini vigurlendudest Tartu kohal, mis toimusid mõni päev varem, 27. ja 28. aprillil 1912. Seega võib lugeda just Tartut Eesti filmi sünnilinnaks.

Peo tseremooniameistriteks on Märt Avandi ja Ott Sepp, lavastajateks René Vilbre ja Jaak Kilmi. Peol antakse üle saajandi auhinnad üheksas kategoorias, tehakse teatavaks rahva lemmikmängufilm, mida muide saab veel ainult paar nädalat Postimehe vahendusel valida. Eesti filmilaule esitavad ROSTA Aknad koos Tõnis Mäe, Hannaliisa Uusma ja Peeter Volkonskiga. Diskoripuldil keerutavad plaate kinoässad Tristan Priimägi ja Rain Tolk.

Pidu on mõeldud filmisõpradele, kinotegijatele ja kõigile neile, kes tahavad heast peost osa saada. Vabamüügis on vaid 200 piletit. Pileteid saab Piletilevist ja Dorpatist (www.dorpat.ee).

Juubeliaasta tähistamise kohta saab rohkem teada, kui külastada kodulehte www.efi100.ee

21. aprillil on rahvusvaheline Record Store Day

21. aprillil tähistavad plaadipoed juba viiendat aastat järjest päeva, mil tähistatakse plaadimuusika-kultuuri levikut. Eestist osaleb ainukesel tõsiseltvõetava kaasaegse muusika vinüülplaatide valikuga Biit (Maakri 19/21, kolmandal korrusel). RSD'I ajab iga osalev pood oma asja, aga oodata on häid pakkumisi ja müüki tulevad ka spetsiaalselt selle päeva puhuks koostatud nimekirja alusel valik väljalaskeid - mõned neist spetsiaalselt RSD'ks välja antud ja müügis ainult osalvates poodides. Põhjust sammud Biiti seada igaljuhul on.

Isa, poeg ja teekonna müstika

Sfääri saared on etenduskunstniku ja koreograafi Henri Hüti ning tema klaasikunstnikust isa Riho Hüti rännak ühisesse loomingulisse keskkonda. Põhjust enesel silm pea hoida, on Henri Hütt andnud juba küllaga. Tema TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia lõputööna valminud The Reader“ märgiti ära aasta läbilööjana Eesti Sõltumatu Tantsu auhind 2010. „Kapriisid“ – Mihkel Ilusaga – on 2012.aasta Eesti Teatriauhindade jagamisel aasta tantsulavastuse nominent. Etenduskunstnikuna väärtustab Hütt loomingulisi hübriidvorme. Viimasel ajal on ta tegelenud „distant artist“ kunstnikupositsiooni väljatöötamisega, mis kujutab endast introvertset inimkaugust läbi *nordic minimal* prisma (mis see on, kuidas see välja näeb või millega seda süüakse, jääb juba publiku enese uurida). Henri isa Riho Hütt on Rakveres elav ja aktiivselt tegutsev vabakutseline klaasikunstnik.

Käesoleva lavastuse puhul lubatakse valdkondade vaheliste kunstiküsimuste visualiseerimist läbi kaasaegse lavaruumi prisma, säilitades müstilise teekonna tunde. Võrrand „kunstnik isa - kunstnik poeg“ kannab endas eksootilist lisamõõdet, mis säiliks ka loomingulisi taustüsteeme kõrvale jättes. Sfääri saared ei pääse siiski lavaruumi poeesiast ning käekirja kujundavast külm-kaugest visuaalsest mitmekülgusest.

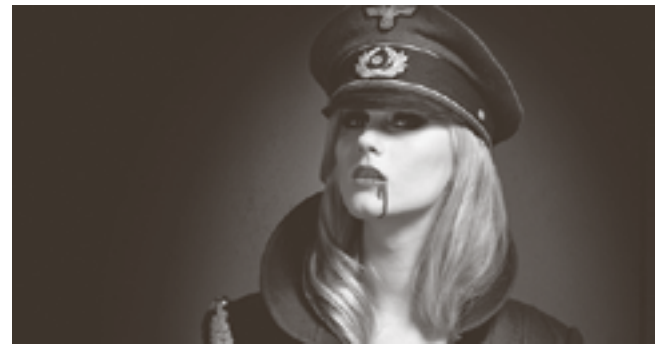
Lavastuse videoblogi leiab aadressilt sfaarisaares.wordpress.com
Etendused 11+12+13+14 aprill kell 19:30 Kanuti Gildi SAALis.

Oodatakse ideekavandeid Tartu Raekoja platsi tänavusele jõulukujundusele

Konkursi eesmärgiks on saada kujundusidee, mille alusel luua jõulude ajal Raekoja platsist haarav avatud linnaruumi osa nii tartlastele kui linna külalistele. Oodatud on kavandid, mis pakuvad välja atraktiivse ja isikupärase kujundusidee ning väärtustavad Tartu keskväljakut linna sümbolpaiga ning keske kogunemiskohana. Väljendusvahenditele piiranguid ei seata, oodatud on: Raekoja platsi tervikuks siduvad heli-, valgus-, ruumiinstallatsioonid, skulpturaalsed objektid, arhitektuurised väikevormid jm. Soositud on nii mõttejulgemad kui ka traditsioonilisemad lahendused paiga ajutiseks kujundamiseks, eeldusel, et lähtutakse jõulupühadest kui rõõmu ja koosolemise ajast.

Ala on piiritletud Tartu Raekoja platsi ümbritsevate hoonefassaadide ning Vabaduse puistestega. Kujunduse kavandamisel tuleb arvestada vajadust seda katkematult eksponeerida umbes pooleteise kuu kestel alates esimesest adventist.

Kujundusideed võib välja pakkuda koos oodatavate tegevustega. Konkursitööde esitamise tähtaeg 4. mai 2012.
Konkursi juhend ja lisamaterjalid: www.tartu.ee/joulukonkurss.

Tulekul on HÖFF!

Eesti filmifännide GPS-id näitavad aprilli lõpus suunda Haapsallu. Kolme päeva jooksul näidatakse seal sõltumatut ning *art-house horror*'it, mis Eesti kinolevisse tõenäoliselt kunagi ei jõua. Väike, kuid mõnusa ja omanäolise atmosfääriga festival ei keskendu üksnes õudusfilmizhanrile, vaid rikastab oma kava selliste mõistetega nagu *trash*, fantaasia, friigi- ja ekstreemkino. Festivali programmi luues on eesmärgiks ühendada vana uuega – tuua vaatajate ette nii ulmeklassikat kui ka väga värskeid, alles esilinastuvaid filmipalasisid laia maailmast. Sel kevadel linastub 20 täispikka mängufilmi, nende hulgas poola päritolu Marek Piestraki kultusfilm „Madude oru needus” (1989), mille tegemisel olid abiks ka Tallinnfilmi jõud. Lisaks heidetakse pilk eesti ekstreemkino ajaloole. Näitamisele tuleb Moskvast filmimehe ametit õppinud Raul Tammeti kaks lühifilmi. „Soolo” (1979) ja „Pulmapilt” (1980) käsitlesid Nõukogude Eesti filmikunsti esimeste seas tulnukate teemat. Lisaks filmiseanssidele toimuvad eriuuritused ning kohtuda võib rahvusvaheliste festivalikülastajatega!

Haapsalu õudus- ja fantaasiafilmide festival 27.–29.04.

Kultuurikatel kutsub osalema mõtteplatformil Vaba Linn.

Kultuurikatel korraldab 26.-27. aprillil Rävala 8 konverentsisaalis ja klassiruumides sündmuse “Vaba Linn”, mis keskendub globaalse vabavara mõttevoolu ja liikumise võimaluste kasutamisele linnaruumi uurimisel ja omaalgatuslikul mõjutamisel.

Üritusele on töötubadesse ja seminaridesse oodatud osalema noored, üliõpilased ja professionaalid. Tegutsemise keskmeks on informatsiooni, nähtuste ja probleemide leidmine, kogumine ja töötlemine linna erinevatest kihistustest nagu kultuur, kunst, kommunikatsioon, turvalisus, säästlikkus, mobiilsus, jne. Eesmärk on mõjutada nende kogumite arengusuundi kasutades vabavara, selle loomise ja kasutamise metoodikat ja sellest tulenevat avatust juurdepääsule ja aktiivsele isetegemisele.

Vabavaralisuse paradigma ei piira end ainult IT-valdkonnaga, vaid uurib tähendusi linnakeskkonna kontekstis ka üldisemalt ja laiemalt: nagu näiteks avalik ja ühine ruum, vabadus ja vastutus, avalik teadmiste loomine, eetika, sotsiaalsus, loominguline lähenemine linnale, innovatsioon teenusdisainis, virtuaalse ja füüsilise ruumi kokkupuutepunktid, isetegutsemine uute hüvede loomiseks.

Sündmuse programmis osalevad esinejad rahvusvaheliselt festivalilt Open Knowledge Festival koos Aalto University Design Factory'iga, Helsingi linnaruumi aktiivprojekt Demos, töötubade läbiviijad Eesti Kunstiakadeemiast, Balti Filmi- ja Meediakooli ristmeedia õppetoolist, kunstiprojekt MIM, arhitektuuriaktsioon B210, tee-seda-ise liikumise eestvedaja Hobilabor jpt.

Fotonäitus
RENEE ALTROV
“Laps, minu täiskasvanud kehas”
www.reneealtrov.com

Tallinna Linnagalerii: 3.05-13.05.2012
Tartu: 10.06-20.06.2012
Evald Okase Muuseum Haapsalus: Juuli 2012
Kunstnike Maja galerii Pärnus: 05.09-22.09.2012

Reede™

www.reede.ee

PRIMA VISTA 2012 – ruumID

Marja Unt

Tänavu 9. korda toimuv Tartu rahvusvaheline kirjandusfestival Prima Vista on pidu kõigile neile, kes väärtustavad raamatuid ja lugemist. Festivali kavva kuulub lisaks neli päeva kestvale põhiprogrammile ka mitmesuguseid eel- ja järelsündmusi ning see täidab suurema osa kevadise Tartu kesklinnast.

Tänavune festival kannab alapealkirja „ruumID” – see tähendab võimalust siduda nii vaimset kui ka füüsilist ruumi enesemääratlusega, paiku ideedega ning erinevaid (kultuuri)ruume omavahel. Juba mitu aastat ei piirdu Prima Vista üksnes Tartu kirjanduselu elavdamisega, vaid pakub festivali viimasel päeval põnevat programmi mõnes teises Eesti paigas – 2012. aastal on festivali partnerlinnaks Elva.

Nagu tavaks saanud, pakub ka tänavuse festivali programm

sündmusi nii lastele, noortele kui ka täiskasvanutele, toimuvad juba traditsioonilised raamatulaat ja pargiraamatukogu, vestlusringid, raamatuesitlused, kohtumised kirjanikega, kontserdi- ja filmiõhtud jpm. 2012. aasta Prima Vista kirjandusfestivali esinejate hulgas on mitmeid eesti kirjanikke ja kultuuritegelasi, samuti külalisi välisriikidest, teiste seas vene kirjanik ja lavastaja Jevgeni Griškovets, saksa poeet ja laulja Wolf Biermann, briti-ameerika kultuuriteoreetik ja muusikakriitik Simon Reynolds, sümbolistlikku post-punki viljelev prantsuse bänd Varsovie, vene stsenaarist ja lastekirjanik Grigori Oster jt. Prima Vista 2012 patroon on eesti kirjanik ja publitsist Mihkel Mutt. Tänavuse festivali kava on koostamisel ning peatselt saab sellega tutvuda Prima Vista kodulehel www.kirjandusfestival.tartu.ee.

Mitte-Tartu

FESTIVALI VÄLISKÜLALISED

Wolf Biermann

Linda Jahilo

Prima Vista kirjandusfestivali avakõned peetakse küll 10. mail, aga festivalinädal saab avalöögi juba esmaspäeval, 7. mail, kui Tartu Uue Teatri saalis toimub saksa laulva luuletaja Wolf Biermanni kontsert.

Biermann on kontserte andnud paljudes maailma riikides, temalt on ilmunud arvukalt luulekogusid ja heliplaate ning ta on tuntud teravakeelse esseistina, kelle kirjutised on vallandanud ägedaid avalikke diskussioone. Eelmise aasta novembris 75. sünnipäeva tähistanud Biermann on kindlustanud endale koha saksa aja- ja kultuuriloos, lisaks kirjanduslolistele teostele võib tema nime leida ajalooaamatutest ja kooliõpikutest.

Wolf Biermann sündis 1936. aastal Hamburgis, kuid siirdus 16-aastase noormehena Ida-Saksamaale. 1950. aastatel õppis Biermann Berliinis Humboldti ülikoolis ja töötas Brechti teatris Berliner Ensemble lavastaja Helene Weigeli assistendina. 1960. aastatel hakkas ta teatris helilooja Hanns Eisleri mõjutusel laule looma.

Berliini müüri ehitamise järel sai temast Ida-Saksamaa poliitilise režiimi terav kriitik. 1965. aastal kehtestasid võimud Biermannile totaalse esinemis- ja avaldamiskeelu, mille tõttu ilmus poeedi esimene luulekogu „Die Drahtgarbe” („Traatharf”), nagu kõik järgmisedki, hoopis Lääne-Saksamaal. Idas levisid tema luuletused ja laulud 12 aastat koopiaena käest kätte. Kui Biermann oli saanud 1976. aastal loa kontsertreisiks Lääne-Saksamaale, siis pärast koju Ida-Saksamaale teda enam ei lastud.

Biermanni väljasaatmisele reageerisid omal ajal ägedalt intellektuaalid, mille tagajärjel siirdusid paljud tuntud kirjanikud ja näitlejad Ida-Saksamaalt läände. Varem vasakpoolselt meelestatud Biermann hindas pärast juhtunut oma maailmavaate ümber ning asus elama praegusesse kodulinna Hamburgi. Laulvalt poeedilt SDV kodakondsuse äravõtmist 1976. aastal peetakse sündmuseks, mis käivitas Ida-Saksamaa allakäigu.

Biermanni loomingus suurimateks mõjutajateks on Heinrich Heine ja Bertolt Brecht. Paljud luuletused on ajaproovile vastu pidanud mitte neis sisalduva protesti, vaid teravmeelsuse, huumori ja mängulusti tõttu, olles ühteaegu sarkastilised ja poeetilised, kurjad ja õrnad, maised ja ajatud. Tema luuletustes kõneleb aja keeristormides kannatav, armastav ja oma kohta otsiv inimene.

Biermann on välja andnud üle kahekümne heliplaadi ja tema sulest on ilmunud rohkem kui tosin luulekogu, millest üks märgilisemaid on „Der Preussische Ikarus” („Preisi Ikarus”, 1978). Tema viimane, 75. sünnipäevaks ilmunud luuleraamat „Fliegen mit fremden Federn” („Lend võõrastel tiibadel”) sisaldab vabas vormis luuletõlkeid umbes kahekümnest keelest, sealhulgas ka kolme eesti rahvalaulu.

Wolf Biermanni on pärjatud paljude Saksa kirjandusauhindadega, sh kõige mainekama, Georg Büchneri auhinnaga (1991). Biermann on Berliini Humboldti ülikooli audoktor ja 2007. aastal omistati talle Berliini linna aukodaniku tiitel.

Jevgeni Griškovets

Kärt Kelder

Jevgeni Griškovets on hetkel Venemaa üks menukamaid lavastajaid ning moodsamaid kirjanikke. Oma mitmekülgse andekuse tõttu on ta saanud endale sellised hüüdnimed nagu „inimteater” ja „inimorkester”.

Tol ajal veel filoloogiatudengi tähelend sai alguse Vene armee, kus ta teenis kolm aastat. 1998. aastal kandis ta sealse teatri puhveti suitsuruumis seitsmeteistkümnele pealtvaatajale ette oma monolavastuse „Kuidas ma koera sõin”, mille vastuvõtt kujunes fenomenaalseks.

Oma harukordsete mononäidenditega on Griškovets andnud külalisetendusi mitmel pool maailmas ning tema näidendeid tuuakse lavale paljudes riikides. Eestis on vene talent esinenud etendusega „Kuidas ma koera sõin” festivali „Baltoscandal” raames. Seejuures on mehe kõikide monoetenduste ettekanne ühe päeva jooksul 2004. aasta „Kuldse maski” festivali ajal kantud Guinnessi rekordite raamatusse.

Griškovetsi kutsutakse stiili poolest „viimaseks linnaromantikuks”. Tema tekstid on romantilised ja iroonilised, kus kirjanik suudab argielu pisidetallide truu kirjeldusega panna lugejad romaanile kaasa elama. Teatrikriitikute arvates on tema kui vene nüüdisdramaturgia suurkuju teosed oma humanisuses universaalsed, käsitledes intiimseid üldinimlikke teemasid. Lavastaja looming on osutunud maiuspalaks ka eestlaste seas – lavastatud on näidendeid „Linn”, „Planeet”, „Vene rännumehe ülestähendus” ja „Samal ajal”. Möödunud aastal ilmus eestikeelsena ka Griškovetsi esikromaan „Särk”.

Hetkel elab Griškovets Kaliningradis ning töötab oma uue romaani kallal.

10. mail peab Griškovets Prima Vista kirjandusfestivalil avakõne, pärast mida saavad huvilised osaleda tema Tartu Ülikoolis peetaval seminaril „Общее и частное в драматургическом произведении”. 11. mail avaneb lugejatele võimalus kohtuda kirjanikuga Tartu Linnaraamatukogus ning õhtul toob Tartu Uue Teatri näitetrupp lavale Griškovetsi etenduse „Vene rännumehe ülestähendus”.

ME VEEL PÕLEME

Prima Vista raames ilmub proosakogumik pealkirjaga „Mitte-Tartu”, mille lugeja tutvub selle osaga Tartust, millele – olgu teadlikult või mitte – tavaliselt tähelepanu ei pöörata. Hiina linna garaaživohang, Variku autoviadukt, Emajõe põhi, linna ümbritsevad võsad ja luhad. Grafiti sildade all. Põhjasõjaaegne lapse luukere Toome varemehes. Kүүtri tänava metroopeatus. Autorite hulgas on Anti Saar, Berk Vaher, Joanna Ellmann, Aare Pilv, Maarja Pärtna, ChanelDyor, Lauri Pilter, Meelis Friedenthal, Erkki Luuk, Kiwa, Mehis Heinsaar, Sven Vabar, Jaak Tomberg, Andreas W ning Kaja Pae. Raamatut illustreerivad Kaja Pae fotod kõigist neist Tartu mitte-koh-tadest. Kogumiku koostas Sven Vabar ideeid põhjal, mille Berk Vaher talle pähe pistis. Kujundas Mari Ainso. Toetas kulka.

Raamatu ilmumise tähistuseks avaldab Müürileht ühe jutu „Mitte-Tartus” leiduvast Jaak Tombergi kümneosalisest ju-tutsüklist „Faddei Bulgarini kümme soont”. (>>> >)

IGIKESTEV

Jaak Tomberg

In the beginning
When we were winning
When our smiles were genuine

– Manic Street Preachers, „The Everlasting”

Faddei vaatas oma Rүүtli tänava teise korruse korteri köö-giagnast alla tänavale. Määratu inimestemeri pühkis sellest üle, kõik nad suundusid paremale Kesklinna poole, Kүүtri tänava metroopeatuse suunas. Välkus lugematute puuteplaa-tide kiiskav valgus, need olid varahommikuses udus nagu tehnoloogilised jaanimardikad, mis kiirgasid mittedisainlik-ku helesinakat valgust. Tuledenired tilkusid inimestega kaasa ja Faddei teadis, et iga tuluke tähistab kellegi isiklikku väravat kusagile eemale – tingimus, mis teadvustamatult võimaldas neil kõigil selle varahommikuse koosvoogamise talutavaks teha.

Faddei jõi sõõmu oma igahommikust tudengikohvi (kaks lusikatäit kohvipuru, pool klaasi vett, pool klaasi piima, üks lusikatäis suhkrut) ja otsis tänavalt põlevaid inimesi. Neid oli iga aastaga järjest vähemaks jäänud, aga mõne ta leidis siiski ka nüüd: heledate lokiis juustega tüdruk, tõenäoliselt tudeng, kes kiirustas kusagile ning pүүdis voogava massi ta-lumatu aegluse vastu tulutult võidelda; väike vanaldane här-rasmees, kes vaatas mingis meeleseisundis ainiti maha, nii et soniserva alt polnud võimalik tema silmi näha; kaugel vase-mal veel paar-kolm üksikut isendit, kelle iseärasuste tuvas-tamiseks pidi ta nende saabumist veel ootama. Talle tundus, et veel kolm või neli nädalat tagasi oli neid olnud märksa

rohkem ning nad kõik põlesid sellesama, otsekui digitaalselt külge monteeritud vaikse ja pealtnäha valutu leegiga. Leek tähistas tema jaoks sobimatust, mis neid seest kõrvetas, ning pikaajalise praktika jooksul oli ta õppinud neid inimesi ilmeksimatult ära tundma. Niisugune oli Faddei igahommi-kune põgus rituaal: otsida tööleruttavast rahvamerest neid väheseid, kes veel kõrvetada saavad, teha nendele üksikute-le juhuslikele möödujatele hinges üürike tasane kummardus.

Ta pani kohvitassi hetkeks aknalauale ning vaatas oma peo-pesa, mis põles veel vaid üksnes õige hapra leegiga, avas akna ning pistis sealt pea välja, et vaadata paremale, metroojaa-ma poole. Eskalaator viis ohjes inimmassi alla sügavikku nagu mõne hiiglasliku hakklihamasina pimedasse neeldu. Faddei tõmbas pea tagasi. Mõttles oma tütarlapse peale, kes nüüd kaugel linna ääres kindlasti samamoodi tõuseb ning kõõgis kohvi teeb.

Ta ei olnud mitte kunagi osanud sisimas lepitada oma isik-likku õnne selle pöördumatul tühikäigul käiva lintliikuriga, mida all voogav tänav talle kehastas ning millele ta tundis sisi-mat kohustust kaasa tunda. Ta tundis, et ei tohi mingil juhul neid kaht asja segamini ajada. Ja nii elas tema sees alati kaks inimest.

Talle meenus „Hiroshima, mu arm”: „Sind pole mäluga õnnistatud.”

Nii nagu igaal hommikul, ei olnud tal ka täna rohkem mõt-teid. Ta vaatas kella: seitse kolmkümmend viis. Võttis lonksu kohvi ja vaatas oma kätt, mis veel vaevu põles. Vaatas veel korra aknast välja: jah, põlevaid inimesi on nüüdseks järel veel vaid mõni üksik.

Ja suundus esikusse, et valmistuda ka ise tööle minema. Tänavale, sellesse ennastunustanud voogu, mis paistis iga mööduva päevaga vastu tema tahtmist teda üha lahkemalt vastu võtvat.

Varsovie

Mari Tarendi

Poola pealinn tuleb Tartus-se – seda küll muusikalisel kujul, prantsuse keeles ja Prantsusmaalt. Nimelt esi-neb 11. mail Prima Vista kir-jandusfestivali raames klu-bis Kink Konk prantsuse post-punk bänd Varsovie. See Grenoble'is pesitsev

bänd ei ole nii kaugel siia kutsutud mitte ainult seepärast, et nad head muusikat teevad, vaid ka selleks, et nendega kirjan-duse ja muusika vahelistest seostest rääkida.

Bändi trummar ja peamine laulukirjutaja Arnault Destal mängis varem *metal*-bändis Forbidden Site, mida mõjutas tugevalt nn süngel romantism (pr k – *romantisme noir*), mille tuntumateks esindajateks olid Charles Baudelaire ja Théop-hile Gautier. Samuti pole neid külmaks jätnud saksa kultuuri-ruumi tormi ja tungi liikumine. See süngus on säilinud ka Varsovie loomingus, kuigi nemad saavad innustust eelkõige 20. sajandi suurtest kriisidest. Et neil, kes prantsuse keelt veel väga hästi ei oska, ka aimu oleks, milline on Varsovie tekstide meeleolu, siis võtke kätte näiteks Sergei Jessenini luulekogu (vihjeks: GenKöögi raamaturiiulil oli see veel paar nädalat tagasi täitsa olemas). Selle vene kirjaniku mõjusid on tunda näiteks loos „Leningrad”. Lisaks inspireerivad Arnault’ laulusõnu veel Cesare Pavese, Arthur Schnitzler ning prant-suse kirjandusest ka Verlaine ja Apollinaire.

Siiani on bänd andnud välja EP „Neuf Millimètres” („Üheksa Millimeetrit”, 2006) ning täispika albumi pealkirjaga „État Civil” (2009). Praegu on neil töös teine kauamängiv. Plaadi atmosfääri kohta on Arnault’ ühes vene fännisaidile antud in-tervjuuks öelnud, et see ühendab kaasaegsel moel omavahel post-punk, *indie-rock*’i ja prantsuse „*cold-pop*’i”. „Lisage sin-na veel veidi vihma, viha, meeleheitlikke ja elegantseid tegu-sid, tolmu, mõni klaas veini, viskit või vodkat, mõni Euroopa linn koidikul, viimane sigaret, mahajäetud maastik ja tüdruk seal keskel.” Seda valemist järgides saate kokku Varsovie.

Kontserte on bänd andnud Itaalias, Tšehhis, Slovakkias, Hollandis, Poolas, Saksamaal ja mujal. Eestisse pole Varsovie veel varem jõudnud, seega on kõigil ainulaadne võimalus tutvuda prantsuse rokkmuusikaga, mida siia nii palju muidu ei jõuagi. Ingliskeelset intervjuud nendega saab lugeda järg-misel aadressil: gravejibes.com/archives/2010-2/7-2/varsovie. Ka eestikeelne intervjuu on bändiliikmetega juba õige pea valmimas.

Simon Reynolds

Berk Vaher

Prima Vista on ikka huvitunud kirjasõnast laiemas plaanis – mitte vaid luulest ja proosast ilukirjanduslikus tähenduses, vaid poeetikast ja fiktsioonist mitmesugustes muudeski žan-rites, mis ehk ilukirjandusest enamalgi määral meie argiellu sekkuvad ja me maailmapilti kujundavad. Nii meil kui mujal tegelevad ju mitmed põnevad ja vaimukad kirjutajad enne-kõike popkultuuri nähtuste analüüsiga ning Suurbritannias sündinud ja praegu LA-s elav Simon Reynolds (1963) on neist kahtlemata üks rahvusvaheliselt mõjukamaid.

1980ndate keskel kriitikuna tegutsema hakanud Reynoldsi avaras huviväljas on olnud punk ja post-punk, reivikultuur ja elektrooniline tantsumuusika, *indie* ja hiphop; samuti *post-rock* (tema selle termini leiutaski) ja hüpnagoogiline popp (ta on ka Eestist pärit artisti Maria Minerva fänn). Kuid ehkki Reynolds siitsme raamatu ning hulga blogide keskmes on ennekõike popmuusika, käsitleb ta seda alati laiemas kon-tekstis; nii toob 2011. aastal ilmunud ja ülemaailmselt me-nukaks kujunenud „Retromania” küll näiteid praeguste ja varasemategi muusikatrendide minevikusõltuvusest, kuid vii-tab ka infotehnoloogiale, kirjandusele ja moele ning tõstatab keerukamaid küsimusi sellest, kuhu ja miks on tänased kõr-gelt arenenud ühiskonnad kaotanud oma kunagised julged tulevikuvisioonid.

Nagu mainitud, on Reynolds aktiivne blogija; lisaks üldi-semale Blissblogile (blissout.blogspot.com) peab ta eraldi blogisid iga raamatu kohta; jooksvatest kommentaaridest popkultuuri tänaste ja tunaste, teinekord ka tuleviku tööta-vate nähtuste kohta saavadki suuresti kokku uued raamatud; samas toimivad blogid raamatute jätkudena ja laiendustena.

Simon Reynolds esineb mai alguspäevil Prima Vista eel-programmis; kavas on nii üldisem kultuurianalüütiline ette-kanne kui vestlusring tänastest muusikasuundumustest.

Grigori Oster

Kärt Kelder

Kas Sina tead, kuidas õpetada arglikku papagoid lendama või mismoodi mõõta boamao pikkust? Kui ei tea või ei mäleta, siis on aeg saada tuttavaks vene armastatuima lasteraamatute ja -näidendite autori Grigori Osteriga.

Tegemist on ülemaailmselt tuntud animafilmi, nagu „Har-jutused sabale” ja „38 papagoid”, stsenaaristiga, kelle aegu-matud tegelased – arukas pardiikutüdruk, prillidega elevant, sportlik papagoi ja boamadu – on võlunud aastakümneid nii noorema kui vanema vaatajaskonna südameid. Nendesama-de nutikate tegelaste seiklusi ja õpetlikke lugusid leidub pea kõigis Osteri teostes.

Grigori Oster sündis 1947. aastal Odessas ning mehe lap-sepõlv möödus Jaltas. Juba 16-aastaselt hakkas ta kirjuta-ma luuletusi. 1982. aastal lõpetas ta Moskva Maksim Gorki nimelise kirjandusinstituudi dramaturgia erialal. Hetkel elab mees perega Moskvast. Eesti keelde on Osteri teostest tõl-gitud neli: „Kahjulikud nõuanded” (2006), „Pifi seiklused” (2000), „Pifi uued seiklused” (2000) ja „Õuduste kool” (2010). „Kahjulikud nõuanded”, mis ilmus esmakordselt 1990. aastal, andis pärast Nõukogude Liidu kokkuvarisemist vene lastekirjandusele uue hoo.

Seejuures on Oster vene autoritest esimene, kes kõneleb oma teoste kaudu lapsega kui täiskasvanuga, andes talle või-maluse tajuda iroonilise ja naljaka alatooniga juttude tege-likku tõsistust. Kahjulikke nõuandeid ei jaga Oster aga ainult väiksematele. Kirjanikult on ilmunud raamatud ka isadele, sõnakuulmatutele ärimestele ning maitsvatele ja tervetele naistele.

Oma satiirilise-koomiliste tekstide eest on auhinnatud kir-janik-stsenarist pälvinud mitu korda kriitikute heakskiidu. Tema kirjandusvaramu sisaldab üle seitsmekümne animafil-mi stsenaariumit.

10. mail on Prima Vista kirjandusfestivali raames oodatud kõik Osteri teoste väikesed ja suured lugejad Tartu Linna-raamatukokku kirjanik-stsenaristiga kohtuma.

Kosmofon

Pildistas: Alver Linnamägi

Mis? Kosmofoni debüütalbumi esitluskontsert

Kus? Tallinna Teletornis

Millal? 22. märtsil

Kes? Oma debüütalbumiga maha saanud kosmosesüstik Kosmofon startis koosseisus Rasmus Lille, Andres Nõlvaku ja Martin Laksbergiga ühel märtsikuu õhtupoolikul Teletornis ja viis publiku oma viimase kolme aasta heliloominguga rändama. Kosmilist proge-diskot ja funki harrastava Kosmofoniga on bändi algusaegadel koostööd teinud teiste seas ka Marten Kuningas; läbi aegade veel Veljo Sepp, Madis Zilmer ning Robert Linna, kellest viimane erikülalisena ka Teletornis koos Kristopher Luigendiga plaate keerutas. Üles astus ka Eesti muusikaskene tulevikutäht Talamak.

Kosmofon mängib ja Eesti Kunstiakadeemia kuraator Gregor Taul tantsib

Pärast Kosmofoni live'i valivad plaate Elephants from Neptune'i esilaulja ja kitarrist Robert Linna ja Haigla DJ Kristopher Luigend, taamal vaatab Hobilabori vedaja Toomas Savi

Tallinn Music Week

Pildistas: Alver Linnamägi

End maarjamaa pinnal kuuvarjutusena ilmutav Several Symptoms, koosseisus Mari-Liis Rebane, Joonatan Allandi & Ann Margit Sepp @ HUH presents Von Krahls

Kultuurikatel/Porridge Bullet and BiiT presents ja turvamees vaatab tähti

Mis? Tallinn Music Week

Kus? Üle linna

Millal? 29.–31. märtsil

Kes? Eesti kaasaegse muusika paremiku showcase'idel astus üle linna erinevatel lavadel üles 183 esinejat. Lisaks kontsertidele linna olulisemates muusikaklubides ja kontserdisaalides leidis esimest korda aset ka linnalavade programm, mille raames astusid festivaliartistid üles ootamatutes paikades nagu näiteks Skype'i kontoris või plaadipoes Biit. TMW konverentsi raames arutati autoriõiguse ja muusikaekspordi teemasid, räägiti muusikaettevõtluse eri vormidest ja mäenedžeri rollist, arutati klassikaartistide karjäärivõimaluste üle ning esitleti Garage48 Tallinn Music muusikaprojekte.

Indie-Disco ninamees Villu Kraan suhestub Husky Rescue'ga @ Rabarock presents Von Krahls

Kazk Tallinn Music Week'il Kultuurikatas. Taamal, tema taga peidab end Siim Nestor, kes istub Nebukati ja Tanel Paliase seltsis – kõik ennekoike melomaanid ja muusikamehed

RYTM 2012 – TALLINNA VALLUTAVAD MONO- JA POLÜRÜTMID DÜSSELDORFIST

Kadi Maria Vooglaid

Mai viimasel nädalavahetusel tulevad pealinlastele külla Düsseldorfis uue laine rütmimuusika meistrid. Asjaloole ja ajaloole heidab valgust minifestivali peakorraldaja Kadi Maria Vooglaid.

Saksamaa tööstuslinn Düsseldorf on üks neist linnadest, nagu Detroit või Manchester, millel on muusikalembeste seas hea kuulsus. Seelses muusikalises mikrokliimas hakkas ühel hetkel toimuma midagi täiesti enneolematut, millest sai hiljem tulevikumuusika iseenesestmõistetav pärisosa – 1974. aasta esimesel novembril avaldas Kraftwerk kauamängiva nimega „Autobahn”. Kogu maailma avangardi alateadvus tajus, et sündmuse erakordsust on võimatu eirata.

Tegelikult alustas „maailma üheks kõige olulisemaks elektroonilise muusika ansambliks” ristitud Kraftwerk hoopis *krautrock*-grupina, avaldades mitu plaati näiteks flöödi, kitarri, minioreli ja tamburiini võimalusi avastades, enne kui tuli mängu vokooder. Kodumaisest šlaagrist küllastunud sakslased ihalesid aina rohkem „saksa *sound*’i” järele, mille üle saaks uhke olla. Sellest painest sündiski *krautrock*. Too kummaline monorütmiline psühhedeelia, mis saksa muusikaskeenes 70ndate alguses pulbitsema löi, tekitas oma klassikalise rokkmuusika ajaloo üle uhkust tundvate inglaste seas segadust. Nõnda nimetatigi uus saksa *sound* mõnitavalt *krautrock*’iks – „*kraut*” ehk „kapsas” tähendas inglise tänavaslangis sakslast. Tänapäeval on esialgu tobedalt kõlanud *krautrock*’ist saanud sõnaloorber, mille lausumine paneb helisema nii mõnegi muusikafanaatiku hingekeeled. Mingil seletamatul põhjusel on sellest obskuursest ja laialivalguvast välgatusest saanud üks enim uuritud subkultuure, mille eeskuju ning otseid mõjutusi tunnistavad lugematud muusikud üle kogu maailma.

Mis on *motorik*?

Hilisem muusikalookäsitlus on jaganud (mõistagi mõnevõrra meelevaldselt) *krautrock*’i kahte erinevasse leeri: Berliinis oli au sees meloodia, millele sekundeeris Düsseldorfis perkussivne *krautrock*. Samal ajal kui süntesaatorivõlurid Klaus Schulze ja Manuel Göttsching Berliinis kosmilisi jõude kanaliseerida püüdsid, toodi Düsseldorfis ja Kölnis trummikomplektid keldrist garaaži ning ülejäänud on juba muusikaajalugu. Cani muretu jämmimise ja Clusteri tööstusmüra kõrval eksponeeris Düsseldorfile omast rütmilisust kõige jõulisemalt legendaarne Neu!, kelle 4/4 signatuur-basstrummi mustrit on võetud kokku sõnapaariga „*motorik beat*”. Sellest võtsid omal ajal eeskuju ka muusikud, keda tavaliselt *krautrock*’iga ei seostata ning kes pole õigupoolest sakslasedki, näiteks David Bowie.

Omal moel õilmitseb *motoriki* vaimsus selle sünnilinnas tänase päevani. Emotsionaalne *kraut-punk*-psühhedeelia on küll asendunud intellektuaalsema seisundiotsinguga, mille meetodiks aina enam kaasaegsele kunstile iseloomulik valdkonnaülest seoste loomine ehk kollaaž erinevatest žanritest, kuid ürgse rütmilisuse pulseeriv muusikaalsus on paljude Düsseldorfis tegutsevate ansamblite jaoks endiselt aukohal.

Salon Des Amateurs

Selles, et perkussioon on ka kahekümne esimesel sajandil Düsseldorfis noorte avangard-muusikute loomingu võtmesõnaks, mängib olulist rolli kohalik lokaal nimega Salon Des Amateurs, mis linna muusikalisi traditsioone härrasmeheliku elegantsiga (loe: viski, piibu ja punaste nahktoolidega) endiselt au sees hoiab.

1960ndate aastate lõpus ehitatud kaasaegse kunsti keskuse Kunsthalle Düsseldorf kompleksis paiknev kohvik on loomulik käepikendus kunstimuuseumile, mille saalides on muuhulgas eksponeeritud näitusi pealkirjadega „Back to Concrete – The Beginnings of Punk and New Wave in Germany 1977–82” või „Sonic Youth etc.: Sensational Fix”. Salon Des Amateurs läheneb muusikaürituste kureerimisele

sama professionaalselt kui kõrvalsaalides tegutsev muuseum kunstinäituste koostamisele. Kohvikut külastades võid vabalt sattuda peole, kus mängitakse ainult haruldasi perkussiooniplaate ning kus samal ajal üritavad prillide ja mokassiinidega *mensh*’id baarileti ääres üksteise võidu vinüülikröbina järgi tuvastada, millise aasta eksemplariga on tegu. Teinekord on aga baar puupüsti tantsulisi täis, sest on reede ning esinema tuli Hieroglyphic Being. Düsseldorfis populaarseim muusikaekspordi artikkel Volker Bertelmann ehk Hauschka nimetas oma viimase plaadi just selle kohvik-klubi järgi ning kurikuulus Kreidleri-mees Detlef Weinrich ehk Toulouse Low Trax on üks klubi residentidest. Pole paha, või mis? Salon Des Amateursi nohikliku muusikafanatismi ja eksperimenteerimise vaimus said kokku ka need kuus muusikut, kes maikuu viimasel nädalavahetusel meile külla tulevad.

Para-funk? Rhythm ‘n’ noise?

Kõik sai alguse eksperimentaalakustika kvartetist **Institut Fuer Feinmotorik**, kes alustas tegevust viisteist aastat tagasi. Kvartett kasutab heliloomeks kaheksat grammofooni ning erinevaid juhuslikke esemeid, mida vinüülide asemel grammari-

Stefan aastaid tundlikke elektroonilisi helikompositsioone avaldas. Kõrge vanusega aga kaasneb meheliku priiuseiha taassünd, mis Schwanderi puhul ka tema muusikas väljendub. Lisaks The Durian Brothersi projektile on ta lindistanud viimastel aastatel soolomaterjali **Harmonious Thelonious** monikeri all. Tema enda sõnutsi sündis Harmonious Thelonious huvist ühendada omavahel kolm asja, mida ta muusikas enim armastab: Euroopa *sequencing*, Ameerika minimalism ning Aafrika ja Lõuna-Ameerika trummid. Tulemuseks on toores ja vastupandamatu kompott kõigest sellest, mis ürgrütmilisust defineerib ja õigustab. Tema esinemise ajal ei suudaks liikumatuna nurgas seista ka kõige küünilisem kriitik ega kõige arglikum austaja.

Lisaks kolmele kontserdile on festivalikülastajal võimalus tutvuda noore karismaatilise DJ-ga, kelle plaadikogu koosneb peaausjalikult rariteetidest ning kelle vääramatut maitset suudab ühendada sujuvalt ka kõige eriskummalisemad žanrid ja meeleolud. Tema imevõimetest annab tunnistust tõsi-asi, et ta on suutnud panna oma pilli järgi hullunult tantsima ka Düsseldorfis suurima kommertsklubi külastajad, loovutamata sealjuures tükikestki isiklikust väärikusest. Kes on see imemees? Tegelikult on mõned eesti muusikalembesed

The Durian Brothers – kiiksuga klubimuusika, mis jultunult järjepideva 90 bpm-i juures ühtki hüpnootiliste rütmide austajat külmaks ei jäta.

nõela alla paigutatakse, et seejärel tekkinud helisid erinevate *sequencer*’ide abil modifitseerida ning pärast kokku segada. „Octogrammoticumiga” on nad reisinud ringi nii Saksamaal kui mujal. Sageli antakse ka loenguid, kuna pooled ansambli liikmed on ühtlasi „treenitud” muusikateoreetikud, kes teenivad igapäevast leiba erinevate ülikoolide hingekirjas. Loengu kuulamise võimalus avaneb ka neil, kel õnnestub IFF-i Tallinna kontserdile jõuda.

IFF-i leiutatud grammofoonitehnika kasutuses toimus uus murrang mõned aastad tagasi, kui ansambli liikmed Marc Matter ja Florian Meyer tutvusid eelmainitud salong-klubis Düsseldorfis kaasaegse elektroonilise muusika vanahärra Stefan Schwanderiga, kes on teinud muusikat erinevate nimede all juba kolmkümmend aastat. Trio ühendas IFF-i loodud grammofoonitehnika ja Schwanderi pikaaegse kogemuse ning tehnilise ekstsellentsi ja nõnda sündis **The Durian Brothers** – kiiksuga klubimuusika, mis jultunult järjepideva 90 bpm-i juures ühtki hüpnootiliste rütmide austajat külmaks ei jäta.

Aprillis 50-aastaseks saanud Stefan Schwanderit tunneb eesti publik eelkõige Antonelli Electric nime all, mille varjus

festivali *line-up*’i pesamunaga juba tutvunud. Nimelt käis **Jan Schulte** eelmisel aastal Kuru Krilli vabaõhufestivalil esinemas ning on oma Düsseldorfis kodu omakorda majutanud ka eesti külalisi.

Pigem pidustus

Olgugi et formaalselt on tegu rütmimuusika „festivaliga”, on ürituse mõõtmed tagasihoidlikud ning põhiline on soe ja sõbralik suhtlus esinejate ja publiku vahel. Peaasi, et on lõbus ning huvitav. Festival toimub 25.–27. mail – reedel toimub avapidu F-hoones, laupäeval tasuta filmipäev ning pühapäeval kontsert Kanuti Gildi Saalis. Kui aeg on käes, levib detailsem informatsioon nii internetis kui klassikalisel paberkanalil ning jõuab kõigini, kelleni see jõudma peab. Festivali kohta veel viimane kommentaar – varem pole Eestis toimunud ühtegi sellist festivali, mis tutvustaks kompaktselt üht nii marginaalset, ent samas prominentset mikroskeenet, mille minevik ja tulevik on orgaanilises seoses kogu popmuusika ajalooga.

DJ-ANKEET

Sim

Siim Raba aka Sim on kodumaa kadunud poeg, kes on viimased kaheksa aastat resideerinud Londonis, kus ta jaotab oma aega leibelile Juno Records töötamise, hausi ja tekno kirjutamise ning kulisside varjus selliste UK plaadifirmade peakorterite nagu Autoreply, Ornate ja Stuga Musik aitamise vahel.

Sim'i esimeseks väljaskesks oli 12-tolline Nathan Coles'i & Dave Coker'i remiks „Do You Know“ Ornate Music'i alt . Lisaks tegutseb ta Londonis ka Djna.

DJ-debüüt: Aasta 2006 paiku oli ühes väikeses baaris Djde konkurss. Peale paari julgustavat õlut otsustasime sõbraga kiirelt kodust läbi käia ja plaadid tuua. Võitsin konkursi – auhinnaks oli pudel Tequilat :)

Muusikas oluline: Muusika ei tohiks lühikese aja jooksul liiga palju suunda muuta.

Muusikas ebaoluline: Ligne „eufooria“ ning üleprodukt-sioon. Eufooriat tahan tunda, mitte kuulda.

Mida mängin: Kipun mängima vähem tuntud artistide muusikat. Leian, et mida vähem kapitalistlikke motiive autoril on, seda huvitavam ja südamelähedasem on tema muusika.

Eredamad mängumälestused: Üks mu esimesi mängumälestusi. Olime festivalil, mis poole pealt pandi politsei poolt kinni, kuna korraldajad ei olnud ohutusnõudeid 100% järginud. Selle asemel, et koju minna, otsustas osa rahvast kohale jääda, kuna ära meid sealt ei aetud. Keegi oli oma helisüsteemi vanas sõjaväehelikopteriangaaris üles sättinud ning ma olin üks vähestest inimestest, kel juhtus plaadikohver kaasas olema.

Tehnilist: Katsun tehnoloogiat muusikaga võimalikult vähe seostada. Alustasin vinüüliga ning siiamaani ostan vinüüli, kuigi nüüd mängin peamiselt CDd. Ma olen kindel, et kõiki formaate kasutades on võimalik hiilgavaid sette mängida, olgu see MP3/WAV, vinüül või kassett. Ma arvan, et ma kasutaks arvutit, kui ma ei kardaks sellele õlut peale valada, heheh!

Nõuanne: Muusika peaks aja ja kohaga kooskõlas olema. Soojendussetid on väga olulised. Soojenduseks pehmemat muusikat mängides tasub meeles pidada, et põrandad on tühjemad, kuna rahvas ei ole veel kohale jõudnud, mitte kuna muusika ei ole piisavalt vali või kiire.

Viis klassikut:

Adonis – No Way Back (Greg Wilson edit) [Harmless]

Azymuth – Jazz Carnival (Global Communication remix) [Far Out]

Claude Vonstroke – Who's Afraid Of Detroit [Dirtybird]

Kevin Griffiths – Cantona Kung Fu [Tsuba]

The Revenge – Night Flight [Jiscomusic]

Viis hetkekummitajat:

Canyons – See Blind Through (Mic Newman remix)

[Modular]

Francys – Crossing The White Line (Gorge interpretation)

[Highway]

Henrik Schwarz – Chicago [Moodmusic]

Smallpeople – Black Ice [Smallville]

Tom Budden – Grabbing At Straws (Santorini remix)

[Alive]

Lõppsõna: Muusika on üks väga väheseid vabu eneseväljendusvahendeid, mis maailmas on alles jäänud. Loodan, et see nii ka jääb.

Muusikarubriigile keerab volüümi juurde:

Uku Kuut – Vision Of Estonia (Peoples Potential Unlimited, 2012)

Kuulas: Berk Vaher

Ukust rääkides tuleb ikka alustada Marjust. Kas teadis Marju Kuut ette, et Eestisse naastes on ta siin oma stiiliga veel ufom kui mineku eel? Kultuspersooniks jäi ta ju uuelgi ajal, aga ta lauludest teatakse laiemalt ikka noid vanu vikerviise ja bossasid, ta äsjakümnendite elektro-*funk* on tänagi kuritegelikult alahinnatud. Ja seda varjulisemaks on jäänud poja Uku toimetused; kuivõrd teda üldse „omaette“ artistina tajutakse?

Tõsi, Uku soololoomingut ei paistagi nii palju olevat ja kui 2006. aastal ilmusid ta 1980ndate salvestused CD-l „Santa Monica“ (Bigtree), võisid need kõlada ka avatuma meele-ga melomaanile lootusetult aegunud teleturgruuvina. Ent nüüd, pärast James Ferraro „Far Side Virtuali“ sarnaste kõlade hipsterimenu, tundub nii mõnigi pala tol CD-l ja ka äsjailmunud LP-l üllatavalt siinpraegune.

Digi- ja savikettal on omajagu ühisosa: „Vision Of Estonia“, „Mayday“, „Soft Fashion“... Kahju, et vinüülile pole mahtunud proto-arielpink „Mystery“ või *P-funk-space-jam* „Eestlane on kosmoses“. See-eest on „uuel“ plaadil (salvestatud ikka ju 1982–87!) lausa kaks versiooni nimipalast. Ja demoversioon on põnevam – kajalisem ja avaram, ulmelisem ja „vee-alusem“, tõepoolest „visioon“ utoopilise nägemuse tähenduses – nõnda kui Def Räädu ja Antonio Ocasio „Eestist“ või väliseestlase Olev Muska rahvalaulutöötlustest, on Uku Kuudigi palast kogu ühistavandlik „rahvuslikkus“ välja uhutud ning allesjäänust aretatud mingi ühtaegu intiim-õrnalt ja täienisti abstraktselt kõlada suutev eksootiline hõljum. Lapsepõlveuni, fiktiivne mälu.

Ent erinevalt Räädust ja Muskast on Kuudi Eesti-kaemuse „etnolusus“ minimaalne või pea olematu, seos märgi ja tähistatava vahel pea tuvastamatu. Kuigi midagi regivärsilikku seal

Kosmofon – Kosmofon (Kosmose Puhvet, 2012)

Kuulas: Madis Nestor

Kentsakal kombel just paar päeva tagasi mõtlesin, et mis paganama asi see universum on. Miks oleme meie siin maal? Kas keegi on veel? Kas nad armastavad? Kas kõik, mis maa ümber, on tühjus? Mis kuradi kosmos? Kellele ei meeldiks uurida augustikuu taevalaotust ja fantaseerida. Paistab, et Kosmofoni liikmetel selliseid eksistentsiaalprobleeme ei ole, sest nemad valdavad ideaalselt muusika astronoomiat. Kui minnakse nii libedale teele, et kasutatakse loo nimedena universumis esinevaid nähtusi, võib oletada, et kuulaja kontrollib. Kontrollisin. Lisaks sellele, et omandasin varem mitte nii olulisena tundunud teadmisi täheteaduse vallas, võin kinnitada, et Kosmofon on oma kontseptsioonist väga sirgjooneliselt kinni hoidnud. Alates esimesest tuksumisest on sündipark häälestatud *space-disco*'le analoogsetele helidele, mis on albumi reisisaatjad otsast lõpuni. Põhjusel, et Kosmofon on nii läbinisti süntidega bänd, ei saa ka pahaks panna, et plaadi esimest poolt toniseerivad süntesaatorid on märkimisväärselt üle kõigest, mis toimub rütmilises pooles. Alates kolmandast loost vahekorrad stabiliseeruvad, kui filtreeritud bassi pulseerimise taktis tuuakse lagedale albumi pärl „Dim Star“. Kui eesti süntpopmuusika *grandmaster* Heini Vaikmaa üritab tänapäeval januliselt moodsate helidega kaasas käia, siis Kosmofon on võtnud-laenanud Heini parimad vanad relvad, mille tulemuseks on „Kosmosekajakad“. Seda, et Kosmofon ei ole ainult vanamoelist *sound*'i propageeriv kooslus, tõestatakse hitimaigulise looga „Faceless Race“, mille energiline vihane bassiliin võib tantsupõrandal kõhkraid liikumishäireid tekitada. Täna-seks päevaks on Kosmofoni plaadi-esitlused juba selja taga, aga mu isiklik salasooov oleks kuulata Kosmofoni laivi kord horisontaalis, silmadega öise taeva poole, kuhu see muusika päriselt kuulub.

pikapeale aimub... Just demos, „lõppversioonis“ on intiimsus abstraktsusele alla vandunud, jäänud on perfektne hotelli-muusika, hotelli kui abstraktsiooni muusika, selles on nii „Hotel California“ kui „Hukkunud Alpinisti Hotell“, kuid *reggae*-raugelt resigneerunud, igasuguse ängi ja traagikata; kõik on ühtviisi tulnukad, *bodies without organs*, kes kätketud tüüne interjöörü igavesse paradiislikku *chillout*'i. Olaf on nukk, kõik on Olaf.

Muudki albumi palad on eeskätt artefaktid postmodernismi (kassi)kuldajast – mil po-mo oli (suures osas maailmast) nii kõikehõlmavalt õhus, nahas ja veres, et seda ehk endale enam ei teadvustatudki. Ferraro, jah, tema juba ei jäta kasutamata võimalust enda elegantseks väljavandamiseks; Uku Kuut ei näe selleks ilmselt kunagi põhjust, nõnda on tema helindatu oma äärmises kunstlikkuses ja abstraktsuses paradoksaalselt nii „autentne“, kui veel olla saab.

Ferraro-võrdlust ei maksa ka üle võimendada; mõndagi siin sarnaneb hoopis DäM-FunKi (samuti märksa hilisematele!) šarmantsetele *laidback boogie* muumiatele („Real Love“, „Stevie Bossa“), ent jällegi – DäM-FunK on kadunud tsivilisatsiooni arheoloog, Uku Kuut üritas ise sinna kuuluda ja omas teadvuses ehk kuuluski. Ent neis palades puudub päris-*funk*'ile (ise)loomulik *phatness*, need helindid mõjuvad tervenisti vaid ühe valge poisi poolt oma masinlelule (ja vahel emale) kõneldud unistustena kuuluda mingisse müütilisse aristokraatiasse. Puhastverd Prints Albin. Kellele teisele on neis unistustes üldse ruumi?

Õisel ajal ja üha taaskäiates on see väga lühike album siiski ootamatult heaks kaaslaseks. Ja kui ta ähvardabki kalduda nohiklikku liigpühalikkusse (nagu ikka solipsistlikud kuuluvusunistused ehk siis mingit eliidina imetletud kogukonda täienisti eneseküllase idülliga asendavad kujutlused), lõpetab plaadi (ja tõukab uuele algusele) vabastavalt kelmikas ja kämpvokaalne „Right Or Wrong“ – nagu Kajagoogoo oleks Bahama Compass Pointi stuudiosse kanepikuhja otsa jämmima jäänud. Selles vabaltvõtmises on Uku Kuut ühtäkki fankim kui kusagil mujal.

Death Grips – Exmilitary (Third Worlds, 2011)

Kuulas: Taavi Laanpere

Popmuusikavormid, mis on ühemõtteliselt kujundatud mingit agressiivsust või verejanu ärgitama (sh *metal*'i erinevad inkarnatsioonid, tagedamat sorti punk, gängstaräpp), mõjuvad enamasti muidugi täiesti ohutult ja isegi totakalt, omandades väärtuse alles teatud kõverpeeglis, läbi *tongue-in-cheek* prisma. Death Grips on selles suhtes erakordne. Nimelt see töötab kohe ja täitsa PÄRISELT. Death Grips kõditab mingeid selliseid närve, mille olemasolust mul varem ainult hägune aimdus oli. Mingeid ürgseid närve, mis kujunesid tõenäoliselt välja väga varajases ja sünges evolutsioonistadiumis ning millest kaasaegsel tsiviliseeritud inimesel on alles vaid uinuvus seisundis rudimentaarsed jäänukid... Kuidas ta seda teeb? Väga keeruline öelda. Keeruline öelda, sest seda kummalist muusikat pole eriti millegagi võrrelda – ja paberi peal ei näe kogu asi muidugi üldse nii hirmuäratav välja. Okei, siin räpib, ei, röögib üks kõige brutaalsema maneeriga tegelasi, kellest jääb kõike arvesse võttes täiesti usutavalt mulje, et ta on mingi võika seksti liige. Ja siis? Okei, see poolhullumeelne trummar Zach Hill on siia komponeerinud hõredat ja ühtaegu lärmakat elektroonilist saundiputru, mis on täis katkestusi ja peent korratust. *So what?* Okei, oma äärmuslikus, ükskõikses tooruses on see muusika ülimalt vahetu ja veenev. Aga siiski – kuidas...? Miks on see veider „Guillotine“ üks kõige hüpnootiseerivamaid loitse üldse? Miks mõjub „Takyon“ või „Blood Creepin“ (või tegelikult ükskõik milline rada siit) nagu eluohtlikult suur adrenaliinisüst? Ei tea. See kraam on sügavalt arusaamatu, aga ausalt öeldes nii armutult efektiivne, et mul hakkab vahel lausa kõhe seda kuulates. Ahjaa, tegu on muide tasuta albumiga, nii et kes sellist šokiräppi ei pelga, külastage aadressi thirdworlds.net. Soovitan ka mõnda *live*-lindistust kontrollida, kus Zach Hill rohkem omas elemendis on.

Candy Empire - Candy Empire (Opium Flirt, 2012)

Kuulas: Helen Tammemäe

Elektro-rokki viljeleva staažika bändi Opium Flirt ninamees Ervin Trofimov on käima lükanud uue, Candy Empire nimelise muusikaprojekti, mille vastväljaantud debüütalbum tuletab mulle oma mesimagusa soundiga meelde keskkooliaega, kui mu kõrvatoidus sisaldusid peamiselt Moldy Peaches, April March, Blondie, Portishead, Broadcast ja kõik see, mis mulle Lai 10 asunud Kati ja Mammu *vintage*-poes kõrva hakkas ja mille ühiseks nimetajaks võis lugeda ennekõike sensuaalset naisvokaali. Selles kõiges oli natukene pungilikku suhtumist, aga punk see ei olnud – me nimetasime seda sel ajal *indie*’ks, mis siis tähendas midagi muud kui see, mida nüüd selle all mõistetakse. Siis oli *indie*’s rohkem toorest heli ja jõulist suhtumist, mida nüüdisajal sellest enam otsida ei oska. Aga Candy Empire’il on see olemas. See on kohati nagu puberteetikutest tüdrukute tisside avastamise muusika. Mida on mõlemal sugupoolel ikka aegajalt tore avastada – vahet pole, mis vanuses. Igaljuhul otsekohest seksuaalsust õhkub sellelt albumilt juba mainitud kähedast naisvokaalist ja rokenrollilikest kitarrikäikudest. Sellise *soundtrack*’iga kujutan kõige ehedamalt ette ideaalset suvapäeva lahtiste akendega maanteel kruisimisega pärast ujumaskäiku mõnes Eesti järvelombis. Ma pole ammu taolist muusikat enam igapäevaselt kuulanud, kuid Candy Empire’i värske album pani mind isegi korraks juurdlema, millest on tulnud mu pikaajaline ignorant-sus selle žanri suhtes. Ilmselt eeldab Candy Empire siiski mingit taustsüsteem, sest minu puhul on aintud juhul nostalgia-laksul kindlasti märkimisväärne roll.

Eesti Pops 2 – Kodumaise ulmepopi finess 2010–2011 (2011)

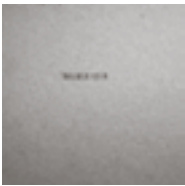
Kuulas: Hanna-Stella Haaristo

„See on Eesti kohta päris hea lugu” – kui tihti oled kuulnud kedagi sarnaselt ütlemas? Või isegi nii arvanud?! Ma olen ise kindlasti mitmel korral mõne Eestis meisterdatud muusika-pala kohta sellise hinnangu andnud, kuigi mind tegelikkuses taoline ütlemine üha enam häirib. Mis mõttes Eesti kohta päris hea? Kas tõesti (ala)teadlikult siis arvame, et igal pool mujal on paremad eeldused hea muusika loomiseks ja Eestis üldine tase piisavalt kehv, et võime parimatele justkui kaastundlikult õlale patsutada, öeldes: „No ega olukorda arvestades polekski midagi paremat teha saanud...”? Vaadates „Eesti Pops 2” duubelplaadi lugude nimekirja, ei

Joel Tammik - „Rajaleidja” (Väli Records, 2011)

Kuulas: Helen Tammemäe

Joel Tammiku helilooming on mulle juba mõnda aega südamelähedane olnud, aga mitte isegi ainult tema muusika, vaid kogu temast õhkuv elutunnetus. See mingisugune teatav emotsionaalne intelligentsus ja kohatine minimalistlik fookus. Ma tahaksin tema albumeid nimetada raamatuteks, kuna mõlemad, nii “Rajaleidja” kui ka sellele eelnenud “Horisont”, on üsna sügavad kogumikud, millest aru saamine eeldab süvenemist – vastasel juhul võib end avastada olukorrast, kus sa oled juba mõnda aega järjest ridu lugenud, ilma tegelikult mõistmata, millest jutt käib. “Rajaleidjaga” kaasa rändamiseks peab olema natukene aega selle kaasteeline, kuni see suudab kuulaja lõplikult ära hüpnotiseerida. Helis kasutatud kajaefekt annab aimu laiast (mõtte)ruumist – oma-moodi nauding vabaduse ja avaruse armastajatele. “Rajaleidjasse” sisse mängitud/salvestatud helid annavad lugudele tuntavalt kohaloleva kõla. Kodustes kõlarites muutub suur osa arvutimuusikast väga elutuks. Sellepärast ei suuda ma väljaspool laive väga suurt osa elektroonilisest muusikast üldse seedida. “Rajaleidja” puhul seda ei juhtu, see töötab nii üht- kui teistpidi.

Süvenemist on näha ka albumi nii füüsilises kui sisulises ter-viklikkuses. Vähe on tegelikult artiste, kes viitsivad oma asju nii põhjalikult lõpuni lihvida. Käsitsi kujundatud, kokkuklee-bitud albumikaaned ja väga puhtalt masterdatud lood reeda-vad, kui palju aega on sellele pühendatud. Umbes sama palju tuleks võtta aega, et end sellest läbi hammustada.

paista kusagilt, et siinmail võimalused väärt muusika loomiseks kuidagi kesised oleksid – esindatud on 42 erinevat artistinime. Olgu, kindlasti kordub mitmeski neist üks ja sama bassimees või sündipoiss, aga üldiselt on kogumikku kuulates esitajate rohkus ja muusika sisukus ju küllaltki muljetavaldav. Muidugi on palju kuulsaid-tuntud tegijaid (Orelipoiss, Vaiko, HU?, Ans. Andur, Ewert jt) ning enamik nimesid ja helisid on vähegi teadlikumale muusikasõbrale kusagilt tuttavad. Kuid albumit pimesi, ilma *tracklist*’i vaatamata kuulates äratasid mus enim huvi hoopis palad, mille autoriteks osutusid minu jaoks täiesti võõrad nimed – Randroid („Klahvilõhkumine”) ning Martin Seiler („Null-neli”). Üheks põhjuseks võib olla ka muidugi asjaolu, et tegemist on pigem klaverile kesken-duvate instrumentaalidega keset enamjaolt vokaaliga kitar-rimuusikat. Muidugi on kogumikul mitmekesisust veelgi (hip-hopilikke biite, elektroonilist diskot, hausitikumist), kuid üldnimetajaks on eelkõige unelev, helge, ilus popp. Maailma kohta päris head lood.

TOP 10

BARTHOL LO MEJOR

Barthol Lo Mejor on kitsamale ringkonnale teada kui Tartu elekt-rokorüfeede Ki Wa ja Sigue Sigue Fabrique’i kasvandik, kes end juba 2006. aastal teadlikult popdadaistina deklareeris, esinedes juba siis avangardkultuuri festivalil Eclectica. Varasematest ae-gadest mäletab Müürileht Bartholi hiilgavat lugu Blonde Teen. Seitsmendal märtsil andis Barthol välja samaaegselt kaks EP-d – JET SET REBELS ja MOLOTOV SPRAY TAN, kust saab ülevaate Bartholi uuestast loomingust. Kuula siit: biit.me/bartholmusic

1. Justice – Cross (Ed Banger Records, 2007)
2. Cut Copy – In Ghost Colours (Modular, 2007)
3. Kap Bambino – Zero Life Night Vision (Wwilko, 2006)
4. Ed rec – Vol 2 (Ed Banger Records, 2007)
5. Calvin Harris – Ready for the Weekend (Columbia Records, 2009)
6. Simian Mobile Disco – Attack Decay Sustain Release (Wichita Recordings, 2007)
7. The Prodigy – Fat of the Land (XL Recordings, 1997)
8. Dave Clarke – Devil's advocate (Skint, 2003)
9. Nirvana – Nevermind (DGC Records, 1991)
10. High Tone – Wave Digger (Jarring Effects, 2005)

Foto: Irma Eljas

1DERL&

Räägi lühidalt, kes on Margus Löve?

Olen elupõline pealinlane. Suureks kireks muusika kõrval on ka fotograafia, millega tegeldud juba pea 15 aastat. Digi-taalajastule kohaselt kolis ka kaameraklõps mingi aeg arvu-tisse, kus tutvusin lähemalt arvutigraafika ning kujundamise-ga. Otsus pühendada end saajaprotsendiliselt muusikale sün-diski siis, kui mul siiski ei õnnestunud EKAsse graafilise disai-ni erialale sisse saada.

Kas sa lähtud oma loomingus mingitest stiililistest ee-listustest või eksperimenteerid ?

Nii ja naa, katsetan stiilidega, püüan leida meelepärastes stiilides iseennast. Üles olen kasvanud millenniumieelse kur-jema ning tehnilisema trummi ja bassiga, see on kindlasti jät-nud sügava jälje. Aastal 2005 avastasin ma *techno*-muusika, mis võlus mind sedavõrd, et tugevalt sai mõjutatud ka „stii-liliste eelistuste nimekiri”. Praeguseks on *techno*-meelsus minu loomingus A ja O.

Milline instrument/programm on sinu jaoks asendamatu?

Asendamatuks pean ma *sequencer*’it Logic. Veel aastal 2009 kasutasin ma programmi aastast 2003 põhjusel, et Apple selle sakslastelt ära ostis. Platvormi vahetasin ma sisuliselt Logicu tõttu, kuna nii Cubase, Ableton ning muud jäid „kodu-keskkonnaga” võrreldes võõraks.

Sinu diskograafia on juba päris mahukas. Millist pead ise kõige õnnestunumaks?

Eks ta vist see bassimuusika ole, täpsemalt siis *alias*’e L-OW sulest tulnu. See ajastu ja just seltskond koduses Eestis, mis *dubstep*’i tulekuga kaasnes, andis nii palju positiivset energiat ning motivatsiooni pikaks-pikaks ajaks.

Mis on Sudu Sound Design?

Sudu näol on tegemist helikujunduste, -töötluste ja muu he-liga seonduva ettevõttega, mille rajajaks ma olen.

Kas oma digi-label’i ajamine on 21. sajandil keeruline või soovitad seda kõigile?

Eks iga asi, mida korralikult teha, on teatud mõttes raske. Ise tunnen, et teen palju tööd, aga ei pea seda raskeks, kuna naudin seda protsessi. Olgu see digi või mitte, tuleb mõelda, mis on asja tuum – väljastada head muusikat, pakun mina. Füüsiliste kandjate väljaandmine nõuab suuremaid rahalisi investeeringuid ning ka riskid on oluliselt suuremad. Kindlas-ti ei soovita ma seda kõigile. Tuleb põhjalikult läbi mõelda, miks, kuidas ja mida tegema hakatakse. Tunnen, et selleks peab olema teatud küpsus.

Mis on plaadifirma Processed eesmärk?

Vabaduse vajaduse tõttu oma loomingu ning visioonide teostamisel, hakkasin mingi hetk ise muusikat välja andma. Plaadifirma Processed eesmärk on väljastada *techno*-meel-set muusikat nii enda kui kaasmõtlejate muusika näol. Nagu juba välja hõigatud, siis lähitulevikus on plaanis väljastada ka vinüülkandjaid.

Kui sul oleks võimalus koostööd teha ükskõik millise muusikuga maailmast, siis kes see oleks?

Selleks oleks John Barry nimeline helilooja, kes paraku aas-ta tagasi meie seast lahkus. Usun, et igaüks, kes on sõnapaari „James Bond” kuulnud, võiks kursis olla ka temaga. On öel-dud, et hea helilooja võib ka kehvast filmist tippteose teha. Tema loodud filmimuusika on minu jaoks miski, mille poole pöördun siis, kui mind vaevab motivatsioonikriis.

Nimeta mõned hetke lemmikartistid?

Kindlasti plaadifirma Processed alt EP väljastav artist nime-ga Profile ehk Madis Puuraid, lisaks Mike Dehnert, Head-hunter *aka* Addison Groove, Kamikaze Space Programme, Unbalance, Lucy, Markus Suckut.

Küsis Madis Nestor

OOD MYSPACE'ILE

Ats Luik

Hea mitu aastat tagasi oli MySpace üheks põhiliseks internetileheküljeks, kus ma uusi ja huvitavaid bände avastasin. Tänapäevaks on sarnaseid keskkondi mitmeid ning nii mõnigi on kasutajasõbralikum ning loogilisema ülesehitusega kui nende eelkäija. MySpace on viinud mind kokku muusikaga, milleni ma poleks muul viisil jõudnud, tutvustanud artiste, kelle muusikat ma poleks osanud otsida, rääkimata leidmisest. Ootamatud leiud olen avastanud tänu võrgustikele, mida leheküljel luua aitab. Igal bändil on keskkonnas oma kindlad sõbrad – olgu nad seotud plaadifirmade või sarnase muusikastiili kaudu – ja nendel sõpradel on omakorda sõbrad. Nii olen tundide viisi aina kaugemale MySpace'i võrgustike sügavustesse tunginud ja tihti seal ära eksinud, kuid peaaegu alati on need otsingud tulemusi toonud. Tulemusi, see tähendab uusi avastusi muusikamaailmas.

Kuigi näib, et aktiivseid MySpace'i kasutajaid jääb aina vähe-maks, otsustasin siiski heita pilgu keskkonna minevikule ning eesti bändidele, kes kunagi oma muusikaga sinna kolinud. Mind huvitab, kui palju ütleb üks virtuaalne leheküljel reaalse bändi kohta ning millised on võimalused bändi kuvandi edasi-andmiseks. Püüdsin keskenduda imagoloogilisele aspektile – kuidas nad ennast esitlevad, millise pildi enese esitlusega loovad ning kas ja kuidas see žanrite lõikes erineb. Millised on seosed, mida luuakse, ning kas mõeldakse lokaalselt või püütakse esineda rahvusvahelise nimena, sest riigipiire MySpace tegelikult ei tunne. Samuti huvitab mind MySpace'i suhe muusikatööstuse ja -turuga, kas ja kuidas suhestutakse muusikatööstuse reeglite ja normidega.

Esimeste plaadifirmade sünnist saati on muusikatööstus järe-ginud skeemi muusik – vahendaja – publik. Muusika on jõudnud kuulajani ikka läbi vahelülide või „vahemeeste”, kelleks on tavaliselt plaadifirmad, kes muusikat välja annavad. Plaadifirmad võtavad lindistatud muusika, töötlevad seda ning valmistavad sellest toote. Internetis peaks ideaalis olema võimalik artisti iseseisvumine, sest tekib võimalus muusiku ja publiku otseks kommunikatsiooniks. Ideeliselt kaob vahendaja ära ja see samm on murranguline nii mõneski mõttes. Kui siimaani on olnud suuresti plaadifirmade ja raadio muusikajuhtide teha, milline muusika eetriaega saab ja publikuni jõuab, siis internetis on kogu maailma muusika 24 tundi päevas, seitse päeva nädalas kättesaadav. Siin on igal artistil piiramatud võimalused enese esitlemiseks ning oma muusika levitamiseks. Vahendaja positsiooni haarab nii mõneski mõttes enda kätte internet, toimides ühendus-lülina muusiku ja publiku vahel. Simon Frith kirjutas juba aastal 1999: „Tehnoloogia mõjutab nii muusikahuviliste võrgustikke kui ka turgu, pakkudes muusikutele võimalust sõlmida uut liiki kontakte nii omavahel kui ka kuulajatega (Frith 1999: 2).” Täpselt selline on tänane olukord – moodne tehnoloogia ja uued internetikeskkonnad võimaldavad luua enneolematuid kontakte artistide vahel, mis arenevad sageli välja koostöök, millest võib sündida ühine lugu, album või plaat. Ühtlasi on võimalik astuda oma publikuga vahetusse kontakti – sotsiaalvõrgustikud, nagu Facebook, MySpace, Soundcloud või Twitter, ühendavad tuhandeid bände ja nende kuulajaskonda.

Uurimistöö raames külastasin kahesaja kodumaise artisti MySpace'i lehekülge ning jaotasin need imagoloogiliste skeemide järgi kolme gruppi: esimene grupp koosneb nõrga, teine

keskmise ning kolmas valju eneseesitluse intensiivsusega lehekülgedest. Uurimuse tulemusena selgus, et 43% vaatluse all olevatest MySpace'i lehekülgedest kuuluvad esimesse gruppi, 34% teise ning ülejäänud 23% kolmandasse gruppi. Kui võrrelda esimese ja kolmanda grupi esitlusviise füüsilise helikandjaga, võib kirjeldada esimest gruppi illustreerivalt CD-toorikuna, kuhu on markeriga artisti nimi peale kirjutatud. Kolmandasse gruppi kuuluvate artistide CD oleks seevastu korralikult pakendatud, sisaldades illustreeritud vahelehti koos informatsiooniga bändi kohta ja kõike muud tervikliku muusikatoote juurde kuuluvat. Samas tuleb lisada, et mõnele žanrile sobibki eelkõige minimaalne imagoloogiline esitus ning seega on ka selline kõneviis õigustatud.

Kõige suurema eneseesitluse intensiivsusega leheküljed on kohalikel *metal*'i ja elektroonilise muusika artistidel, nõrgema intensiivsusega aga hiphoppi, folkmuusikat ja peavoolupoppi viljelevatel artistidel. Žanriseselt varieeruvad eneseesitluse poolest enim elektroonilise muusika artistide leheküljed. Imagoloogiliselt on kõige sarnasemad leheküljed eesti *metal*-bändidel. Suurem osa folkartistide esitlevad ennast MySpace'is lokaalselt, sõbrustavad vaid kohalike artistidega

myspace

ning kasutavad suhtluseks eesti keelt. Sama kehtib ka kohalike hiphop-artistide puhul.

Enda nähtavaks tegemiseks on mitmeid võimalusi, põhiliseks eesmärgiks näib olevat bändi paigutamine juba toimivasse skeemi või võrgustikku. Üheks võimaluseks on enese identifitseerimine teiste artistide kaudu, selle jaoks on olemas lahter „sõbrad”. Läbi sõprade saab paigutada ennast juba toimivasse skeemesse või žanrisse ning jätta mulje, et olakse osa sellest. Kui eesti artistil on stiililisi sarnasusi mõne maailmanimega, tuleb kindlasti kasuks selle bändi sõbraks lisamine ja MySpace'i esilehel selle sõpruse ära märkimine. Just sedalaadi võtteid eesti bändid MySpace'is sageli kasutavadki. Kui plaadipoes eristatakse muusikat žanrite järgi, siis *indie/shoegaze*'i lahtrist leiaksime me näiteks nii Pia Frausi kui My Bloody Valentine'i plaadid ning samasugust efekti püüab bänd luua oma MySpace'i lehel. Nii nagu plaadipoest MBV albumit otsides võib meile näppu jääda Pia Frausi album, võime MBV MySpace'i lehekülge otsides sattuda hoopis Pia Frausi leheküljele. Ja vastupidi. Seega käib põhiline identifitseerimine teiste kasutajate kaudu ja nende abil. Näidates, et kuulutakse mõnda kogukonda, võib kasvada artisti väärtus ning suurendada võimalus, et ka tema sõprade sõbrad jõuavad leheküljele laetud muusikani.

Artisti identiteeti on võimalik suhteliselt täpselt paika panna ja ära kaardistada žanri alusel. Konkreetse žanrisse kuulumine annab muusikat kuulamata edasi artisti ideoloogilist suhtumist ning teeb suunava vihje helikeele kohta. Suunava vihje võib teha ka puhtalt imagoloogiliste skeemide abil. Näiteks kodumaised *metal*-bändid kõnetavad oma publikut täpselt nii, nagu seda teevad tuhanded *metal*-bändid üle maailma. Pedigree, üks eesti aktiivsemaid ja hinnatumaid *metal*-grupe, suudab oma leheküljega koheselt *metal*-žanri fänne

kõnetada, sest kogu lehekülje imagoloogia järgib kindlat visuaalset koodi, mis nimetatud muusikastiili kuulajale sobida võiks. Lehekülje värvid on tumedad, bändi fotod efektide abil hägustatud, videote visuaalne keel sünge ning sõpradena on ära märgitud valik *metal*'i maailmanimesid. Pedigree teab väga täpselt, millisesse kultuuriruumi nad sisenevad, tunnetavad selle piire ning arvatavasti ootavad leheküljele ka kindlat tüüpi kuulajat.

Teiste žanritega võrreldes koostavad eesti elektroonilise muusika artistid oma MySpace'i lehekülgi kõige oskuslikumalt. Kuna stiili alla mahub nii tumedat, raskekoelist elektroonikat (*à la* Forgotten Sunrise) kui helgemat elektroonilist muusikat (*à la* Antonina), loovad sama stiili esindajad oma lehekülgedel väga erinevaid keskkondi. Eesti peavoolupopi MySpace'i lehekülgi uurides üllatas mind asjaolu, et nendel ei kasutata pealetükkivamat eneseesitluse viisi. Arvestades seda, et peavoolupopp eeldab, et ollakse juba edukas, võiks vastava žanri MySpace'i lehekülgi külastades vastupidist arvata. Ju siis on avastatud tõhusamad artisti reklaamimise kanalid, näiteks kollane meedia, televisioon jne. Loomulikult on ka erandeid ja säravamaid näiteid, nagu lirise lehekülge, mis on oskuslikult üles ehitatud ning jätab mulje, et ollakse tõesti osa peavoolust. Imagoloogiliste maailmade loomine MySpace'is ei ole negatiivne nähtus, vastupidi, see aitab kaasa artisti suhtlusele lehekülje külastajaga. Samas, väga konkreetsed võrgustikud võivad töötada ka bändi kahjuks ning toimida konserveerivana. Mida täpsema skeemi ja kuuluvuse artist MySpace'i leheküljele üles joonistab, seda raskem on teda leida erineva tausta ja võrgustikuga külastajal.

Žanrite imagoloogilised skeemid, mida MySpace'is kasutatakse, on võetud muusikatööstuses kasutusel olevate mudelite seast. MySpace imiteerib turgu, alludes muusikatööstuse paika pandud reeglitele. Samas ei ole keegi reegleid MySpace'ile laiendanud, iga artist teeb seda vabatahtlikult, püüdes esineda bändina, kes on turule paiskamiseks valmis ning võimeline aluma turureeglite ja -suhetele. MySpace'is kohtuvad artist ja publik turueelses situatsioonis: siin küll vahetatakse kaupa, kuid tehingul puudub rahaline väärtus.

Viimaste aastate jooksul on kohalikud bändid ennast üllatavalt tugevalt maailma muusikakaardil nähtavaks teinud. Mitmed värsked kodumaised artistid on sattunud tänu internetile välismaa plaadifirmade alla. Eesti muusika on avanenud läbi MySpace'i maailmale, muusikat ei tehta vaid kohalikule publikule, võimalus on silmas pidada ka laiemat, rahvusvahelist kuulajaskonda ning hea edu korral nende kuulajateni ka reaalselt jõuda. Kuigi täna on valdav osa artistidest MySpace'i selja taha jätanud, lõi keskkond aluse muusika rahvusvahelisele levimisele. Selge see, et MySpace on muusika jaoks vaid vahepeatus, seda, kus ja millisel viisil me tulevikus muusikat kuulame, näitab aeg. Loodetavasti näitab aeg ka seda, kuidas kohalikud popmuusikaartistid internetis eneseesitlust oskuslikumalt ära kasutama õpivad ning peagi selle vilju maitsma asuvad.

Frith, Simon. (1999). Tulevikku kujundamas. / Teater. Muusika. Kino. [www] www.temuki.ee/arhiiv/arhiiv_vanal_Muusika/99okt_m4.htm.

Kohtusin John W. Failiga, et vestelda inimestest, loomingulisusest ja projektiruumist Ptarmigan. Mr. Fail on ameerika päritolu vabakutseline muusik, Ptarmigani loomeruumi üks asutajatest ja peab Müürivahe tänaval ingliskeelsete raamatute kaltsukat Slothrops. Ptarmigani võib pidada koduks erinevatele loomingulistele projektidele kujutava, heli-, filmi-, video- ja tegevuskunsti vallas.

Kust tuli nimi Ptarmigan?

Kui me korraldasime kunagi Helsingis oma esimese ürituse, oli vaja sellele leida lahe ja huvitav nimi. Ptarmigan tähendab lumepüüd. Meile meeldivad linnud ja mõtlesime, et oleks jabor panna loomepinnale nimeks kõige suvalisema linnu nimi. Sel ei ole tõesti mitte mingisugust sügavat tähendust. Teadnuks, et tegelen Ptarmiganiga veel kolm aastat pärast seda edasi, oleksin ehk kauem nime valimisel kaalunud. Aga ma ei kahetse seda, lahe on omada nime, mida ei suuda välja hääldada soomlased ega eestlased.

Presidendi vastuvõtult otsitakse tähtsate tutvuste loomist, tehnopeolt tantsides väljaelamist, mida otsivad inimesed Ptarmiganist?

Eks seda peab nende endi käest küsima. Kui minna asja juurte juurde, siis võiksin seda illustreerida enese näite varal. Defineerin end muusikuna. Varem koosnes mu elu muusika loomisest või siis teiste muusikute vaatamas käimisest. Olin kas publik või esineja. Mingil hetkel tekkis tunne, et selline elu ei paku enam rahuldust. Ma ei liikunud vaimselt kuskile edasi. Ainus, mida saavutasin, oli see, et suutsin inimestele midagi müüa. Hakkasin otsima viise ennast harida ning avastasin erinevad kunstilised *workshop*’id, kus ma sain teha koostööd huvitavate inimestega. Hakkasin taas oma tegevusest naudingut tundma. Kui me Helsingis alustasime, siis olime midagi *underground* esinemispaiga sarnast, kuid aja möödudes kaldus suund selle poole, et publik saalis oleks ise üks osa laval viibivatest muusikutest. See defineeris suuresti minu isiklikud vaated loomingulises vallas. Publiku kaasamine ei esinda kõiki Ptarmigani organisaatorite arusaamu loomingulisest tegevusest, aga arvan, et see on üks olulisemaid faktoreid. Ptarmigani tulles muidugi ei pisteta kohe pilli kätte ega lükata lavale, kuid olen arvamusel, et professionaalne haridus ei ole eelduseks, et olla loominguline. Lisaks kaasavatele üritustele on meil ka taolisi, kus võib südamerahus õlleklaasi kõrvale head muusikat nautida.

Mis on sellise loomepinna organiseerimise juures suu-remateks takistusteks?

Alustuseks võin muidugi öelda, et tegelikult on Eesti loomepinna pidamiseks ideaalne koht. Üürihinnad on võrreldes muu maailmaga odavad ja paberimäärimist vähe. Saab hakka-ma ka ilma püsiva rahastajata. Soomes saadab kõike meeletu

PTARMIGAN KUI LOOMINGULINE ELUSTIIL

Urmas Lüüs

Ptarmigan on Soomes 2009. aastal alguse saanud projektiruum, mis on levitanud oma seemned nüüdseks ka Eestimaale ning pannud viljakas Toompea mullas idanema uue loomepinna, kus on korraldatud esimese aastaga juba sadakond üritust ja *workshop*’i.

bürokraatia ja üürid on arusaamatult kõrged. Eesti ühiskond on avatum. Samas on mul kahju, et kultuuri edukust mõõdetakse müüdnud piletite tuludega. Mind huvitab pigem see, kuidas väärtustada mittekommertslikku osa kultuurist. Tihti peale on meie üritustel vaid 10–15 inimest, kuid leian, et vaatamata väiksele mastaabile on need isegi rikastavamad kogemused kui mõni viimase kohani väljamüüdud kino-seanss. Üks põhjus, miks me kunagi Soomes Ptarmiganile aluse panime, oli see, et me otsisime loomingulistele tegevustele alternatiivseid väljenduspinde. Selleks on tegelikult tuhandeid võimalusi. Meie kasutame neist ühte varianti. Ma ei arva, et see on ainuõige viis. Pigem on oluline, et igaüks leiaks enda jaoks kõige sobilikuma.

On sul ka eeskujusid, mille järgi Ptarmigani üles ehitad?

Pole mõtet kedagi kindlat kopeerida. See, kuidas toimivad galeriid suurlinnades, nagu Pariis, London ja Berliin, on üks asi. Helsingis on tugev väljatöötatud süsteem valgete galeriipindade toetamiseks, aga Eesti kunstimaastik toimib teisiti. Tallinnas on peaaegu võimatu end vaid galerii kaudu ära elatada. Ma leian, et see ei ole puudujääk või takistus. Pigem vaatan seda kui võimalust töötada välja uut mudelit, mille kaudu kultuurielu organiseerida ja korraldada. On oluline leida omaenda viis ühiskonnaga suhestumiseks ja see ei pea järgima ühiskondlikke tavasid. Mu vanemad ikka veel aeg-ajalt küsivad, et millal sa ometi PÄRIS töökoha endale muretsed. Ma olen 32 ja arvatavasti elan sedasi ka oma edasise elu. Nälg pole ju veel surnud.

Oluline on sõpruskond, kellega koos teha igasugu hulle ja jaburaid ettevõtmisi ning seeläbi väärtustada oma olemasolu. Mida muud ma ikka teenitava rahaga peale peaksin hakka-minema kaubanduskeskusesse ja ostma hästi palju nn „asju”? Selle asemel tunnen esimest korda elus, et teen midagi hästi ja olen enda üle uhke. On oluline väärtustada oma aega. Töötades kontoris lugesin päevad läbi minuteid, millal lõpuks minema saan ja mõtlesin, mida kõike selle ase-

mel teha võiksin. Mul on hea meel, et olen saanud töö ja lõbu omavahel kokku viia. Loomingulisus peaks olema elustiil.

Millised piirangud te enda jaoks seadnud olete?

Me ei ole seadnud enda jaoks tegevuslikke piiranguid, pigem pannud paika teemad, millega tegeleda soovime. Üheks prioriteediks on võimalikult värvikireva seltskonna kaasamine. Soomes oli meil näiteks üritustesari, kus kohtusime erinevate riiki sisserännanud inimestega ja tegime koos nendega süüa. See tõi hästi välja nii erinevused kui ka ühistunde. Võib küll tunduda loomepinna jaoks klišeeline, aga me tõesti soovime elavdada eesti ja vene keelt kõnelevate inimeste omavahelist läbikäimist.

Teil on muidugi selle jaoks suurepärased võimalused, sest korraldajatepoolne suhtlus toimub inglise keeles ja see loob lingvistiliselt neutraalse pinnase.

Lisaks sellele pakub mulle eriti huvi erineva taustaga inimeste kaasamine. Need, kes ei defineeri end läbi kunsti, kuid pakatavad loomingulisusest. On põnev paigutada ühte ruumi mitu erinevat perspektiivi. Erinevused on head õpetajad. On väga oluline, et inimesed saaksid kusagil koguneda, sest läbi suhtluse luuakse kultuuris uusi väärtuseid.

Meie prioriteediks on rahvusvahelisus. Kuna Ptarmigan omab sidemeid nii Helsingis kui ka Tallinnas, siis soovime luua nende vahele veel tugevamat ühendussilda. Sedasi saame olla heaks hüppeplatvormiks noortele alustavatele kunstnikele.

Kuidas Ptarmigani leida?

Informatsiooni meie tegevuse kohta leiab põhiliselt läbi interneti. Võiks öelda, et oleme katnud enamiku suhtluskanalitest: Facebook, Twitter, Google. Loomekeskuste jaoks on väga oluline, et info nende tegevuse kohta oleks kergelt leitav. Hoia me oma kodulehte (www.ptarmigan.ee) võimalikult aktiivsena ja alati on võimalik ühineda meie meililistiga. Pesa oleme pununud Toom-Kooli tänavale Toompeal, majja number 13 ja suuremad muusikaüritused korraldanud koostöös Kodu baariga.

ARMASTA KÕIKI ASJU JA SA MÕISTAD JUMALA SALADUST ASJADES

Indrek Grigor

19.03.–15.06.2012 on Tartu Kunstimaja pööningul avatud Jevgeni Zolotko kuueosaline teos „Asjad”.

Jevgeni Zolotko on tuntud ennekõike tugeva autorikäkirjaga installatiivsete ruumide loojana. Tartu publik võib-olla mäletab veel 2010. aastal Artishoki biennaali lõpetanud teost „It’s time to take the ceilings down”, mille raames Zolotko kattis Tartu Kunstimaja suure saali aknad kommentaarina biennaali kontekstis tema kallal töötava kümne kriitiku tegevusele halli tähemärkide massiga. Või teenitud tunnustuse osaliseks Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumi väljaantava Köler Prize’i esimeseks laureaadiks saanud installatsioon „Üks päev riigiarhiivi töötaja elus”, mis käsitles tinglikult mitte arhiivi, vaid arhiiviST kaduma läinud arhivaari küsimust.

Jevgeni Zolotko värskeim töö, Tartu Kunstnike Liidu ettepanekul sündinud kuueosalise kestvusteose „Asjad” puhul on kunstnik enese jaoks mõnevõrra uudses olukorras. Kujuteldava, suletud ruumi loomise asemel on autori kasutusse antud reaalne keskkond, mis kannab oma olemuses Zolotko installatsioonidele formaalsel tasandil iseloomulike jooni, näiteks eraldatus ja monokroomne hall toon. Ent

kuivõrd väljamõeldud personaaži asemel on tegelikkus ehk mitte kunstniku kehtestatud, vaid reaalselt konkreetsetes ruumides eksisteerivad asjad, ei keskendu Zolotko seekord mitte käsitledava maailma hääbumisele, vaid pööningult leitud artefaktidele toetudes põrmus peituvat taasloomisele. Viimast ei tule loomulikult mõista kui millegi reaalselt või isegi imaginaarset rekonstrueerimiskatset, vaid kui Zolotkole omast sümboolsel tasandil läbiviidavat metafüüsilist mängu.

Kuueosaline ekspositsioon vältab ca kahenädalaste tsüklitena üle kolme kuu. Teose esimene osa „Kõne” oli külastajatele avatud 19.03.–03.04. Teine osa „Kaotus” on avatud 10.04.–24.04. Järgmiste osade täpsed kuupäevad ei ole veel paigas.

Kuivõrd pööning ei ole Kunstimaja regulaarne ekspositsioonipind, tuleb teose külastus leppida eelnevalt kokku Tartu Kunstnike Liidu kantselei telefonil 5301 2277. Kui peaks ununema helistada või meenub Zolotko installatsioon alles teisi näitusi külastades, tasub Kunstnike Liidu kantseleist kohapealt siiski uurida, tavaliselt ei ole külastuseks takistusi.

Foto: Indrek Grigor

I osa: Kõne 19.03.–03.04.12

II osa: Kaotus 10.04.–24.04.12

III osa: Asjad

IV osa: Tuvi

V osa: Ecce Homo

VI osa

Jevgeni Zolotkoga teevad teose loomisel kaastööd Anti Saar ja Helena Tulve.

Toetavad Eesti Kultuurkapital ja Tartu Kunstnike Liit.

Avapauk ja Euroopa tuur

Performance-festival „Diverse Universe” saab tänavu oma Euroopa avalöögi 17. aprillil Tallinna Kunstihoones *performance*-plahvusega „Zero Tolerance”. 18. aprillil performeerivad poeedid Eesti Kirjanike Liidu Musta Laega saalis kirjandusliku kolmapäeva raames, 19.–23. aprillini ollakse Pärnus ja 24. aprillil Tartu Kunstnike Majas.

Seejärel rändavad tegevuskunstnikud nomaadidena läbi mandri, peatudes Lätis Riias (26.04), Leedus Vilniuses, Kaunas, Alytuses ja Jonavas (27.04–02.05), Tšehhis Prahhas, Plzeňis ja Ostravas (03.–10.05), Saksamaal Berliinis (10.–18.05), Prantsusmaal Pariisis (20.–23.05), Toulouse’is ja Marseille’s (28.05–10.06), Hollandis Rotterdamis, Eindhovenis ja Nijmegenis (24.–28.05), Hispaanias Barcelonas ja Bilbaos (04.–08.06), Norras Bergenis ja Oslos (14.–17.06), Soomes Vaasas (20.06), Poris (22.–24.06) ning Inglismaal Londonis (05.–07.07).

Universumi kultuurilist liigirikkust on eelmistel aastatel avastatud kontinentideülese seltskonnaga läbi kõikide sotsiaalkihtide – verbaalkultuuri templitest Tallinnas ja Barcelonas eraklike kontseptuaalfilosoofide kõrgklubideni, kunstikoolidest Fluxuse vaimust muserdatud Leedus noortekeskusteni Sabadellis, Berliini kultuuritehastest ja tänavagaleriist Hispaania hipipunkskvottideni, Skandinaavia galeriist ja kunsthallidest metropolide linnakeskkondadeni, Riia piimaclubidest Pariisi tippülikoolideni ja muidugi ka anarhistlikud tänavaaüksused. Publikuks võivad olla nii paarikümnepealine punkaritest koortekari kui linnapeade pingviiniparaad, nii frustreerunud illegaalmigrandid kui trippivad kanepipoeetid, nii politseikaskaadid kui pahaaimamatud püha-päevamassid.

Foto: Al Paldrok

Peatuspaigad igas linnas on planeeritud kokku langema „Diverse Universe’i” partnerite organiseeritavate kohalike festivalidega, läbi selle maksimeerima publiku hulka ja potentsiaalset rahvusvahelist kultuurivahetust ning dialoogi. Koondades üle Euroopa kohalike organisaatorite ressursid kokku üheks suurimaks tegevuskunstimfestivaliks Euroopas, sünnitab „Diverse Universe” erakordse väärtuse Euroopa kunstimaastikul, luues ja aktiveerides ulatuslikke koostöövõrgustikke ja eksperimentaalseid praktikaid, edendades kultuurilist voolavust läbi ideedevahetuse, reaalproblemaatika ja perspektiivide jagamise.

„Diverse Universe’i” mastaapsus ja kestvus lubab sügavat ja tähendusriikast risttolmlemist eri rahvustest tegevuskunstnike vahel, mis võimaldab laiendada kaasaegse tegevuskunsti valdkonna piire ja erutada publikut uute teostega, mis on tundlikud, kaasa mõtlema sundivad ja reaktsioonis meie kaasajaga. Festivali organisaatorid ja kunstnikud reisivad füüsiliselt koos punktist punkti läbi Euroopa ning suhestudes ja kogemusi jagades loovad nad ideaalsed tingimused interkultuuriliseks dialoogiks. See on ka festivali „Diverse Universe” üheks peamiseks sihiks.

Esinejad

Festivali Tallinna osa peaesinejaks on seekord Jack Kerouaci ja William S. Burroughsi sõber ja kolleeg, lindprii poeet Ron Whitehead Louisville’ist, kes saabub Maarjamaale koos Kentucky *hillbilly*-bändiga Son of the Widow koosseisus Andy Cook, Kelly Cook ja Matt Thomasson. The Dough Warrior, taanlane Søren Dahlgård maalib *live action*’is elusmodelle, Soome kultusbändi Cleaning Women solist CWI koos VJ Poesiloega (Ich bin ein Fernseher) eksponeerib performa-

„DIVERSE UNIVERSE” PERFORMANCE-PLAHVATUS 2012

Al Paldrok

„Diverse Universe” on iga-aastane rändav festival läbi Ida-Lääne-Lõuna-Põhja-Euroopa, kaasates üle 200 rahvusvahelise kunstniku ja ühendades 25 linna üheteistkümnes riigis.

tiivset multimeediainstallatsiooni. Festivali nimekaim esineja on kindlasti maailmakuulsa Black Market Internationali legendaarne hollandlane, igavene *story-teller* Jacques Van Poppel. Juba aasta Eestis resideerunud California ikoon Steve Vanoni ehitab parajasti Kalamajas läänerrannikult saabunud juppidest kokku sealset imemasinat – tuld purskavat *pulsejet*’i, mis mõirgab nagu lennukimootor. Festivaliks saabub Eestisse ka tema Sacramento Horse Cow kommuuni partner Ken Siebert. Aastatetagune „Diverse Universe’i” peaesineja Berlin Performunion on jälle Eestis, nende „Naked Kitchen” esineb seekord koosseisus Frederic Krauke (Saksamaa), Mathieu Sylvestre (Prantsusmaa), Andreas Stadler (Saksamaa), Michael Steger (Saksamaa). Ülejäänud esinejad on Kaoutar Abouloulou Marokost, Da Yeon Kim ja Jung Hoon Lõuna-Koreast, Peppe Rosvik Soomest.

Kodumaine peaesineja on tänavu 65. juubelit tähistav kurikuulus professor Leonhard Lapin – Ida-Euroopa kunsti loominguuline vulkaan, erudiit, suprealismi looja, professor, eesti avangardistliku kunsti isa, modernistlik arhitekt, väsimatu kirstunael, kaupluste, sööklate, teenindusettevõtete, raviasutuste ja saunade agar külastaja, daamide lemmik, köielantsija ja akrobaat, suur poeet ja filosoof. Lapin kehas tab siiani kompromissitu boheemlase rolli, kes hoiab avangardi lippu jätkuvalt kõrgel, olgu seda meie pragmaatilises ja mugandunud ühiskonnas ning juba päris soliidses vanuses nii raske kui tahes. Lapini eksistentsiaalne etendus toimub Vabaduse platsi keskel teisipäeval, 17. aprillil pimeduse saabudes. Non Grata eestimaistest liikmetest on tuuribussis Devilgirl, Anonymous Boh, C.n.o.p.t. ja Little Tom. Tuuri jooksul liituvad „Diverse’iga” sajad kunstnikud esinemispaiades ja seltskond festivalibussis vahetub aeg-ajalt – Pärnus liitub ja Leedus lahkub Triste Sire Soomest, Berliinis ootavad ees Travis McCoy Fuller Bostonist, Amber Lee Chicagost ja Orion Maxted Londonist. Pariisis liituvad Marian Kivila, prantslane Arianne Fox, aafriklane Ben Anumu ja jaapanlane Hiroko Tsuchimoto, Toulouse’is aga Techno Monster I KA Prantsusmaalt ning Hispaanias New Yorgist saabuv iirlane Myk Henry.

Teema „Nulltolerants”

Nulltolerants kehtestab automaatselt karistuse reeglitele mittevastava praksise eest, eesmärgiga kaotada soovimatu käitumine kergendavaid asjaolusid arvestamata. Karistus ei pea olema raske, kuid see peab olema registreeritud ja

toimima nii, et karistatav kaotab igasuguse tahte mittestandardset käituda. See on ennetusliku iseloomuga lähenemine, mille aluseks on mõte, et ühiskond ei tohi suhtuda reeglitele mittevastavasse käitumisse kui paratamatusse, mis tuleb ära kannatada. Igale üleastumisele peab järgnema kohene reaktsioon, sest reageerides väikestele üleastumistele, saab ennetada suuremaid. Reaktsiooni karmus ja ulatus sõltub otseselt juhtumi ohtlikkusest ühiskonnale. Üllatavalt on demokraatia järele õhkavas ühiskonnas nulltolerants üha rohkem populaarsust ja praktikat leidv termin. Kunstikäsitus ei ole jäänud sellest puutumata, pseudokultuuri pealetung on peatumatu nagu teerull. Ministreeriumid ja fondid tasulilitavad vaikumisi ühiskondlikule peavoolule mittevastavaid ebamugavusi.

Mida teeb selles olukorras kunstnikkond? Kas on aeg luua omapoolne nulltolerants? Kas aeg on välja tuua kunstnike-armee, kelle relvadeks sulg ja pintsel, mis lõikavad vaheda terana poolkultuuri nõmeduse ja standardiseerimise lõtva massi. Kas ka kaasaegses diskursuses on kunstnik sarnaselt nõukaaegadele visionäär, ühiskonna teenäitaja ja maailma korrastaja või on ta mandunud rahavoogude orjaks, dekoratiivseks tellimusetäitjaks, valge kuubi pärdikuks ja ajakirjanduse illustreerijaks? Või on vaja tõsisemaid meetmeid?

„Diverse New York”

Kui kõik Euroopat puudutav on tuleviku vormis, siis artikli ilmumise ajaks on möödas juba „Diverse Universe’i” New Yorgi osa – 19.–22. märtsini toimuv neljapäevane *performance*-maraton East Village’is Dino Eli galeriis Manhattanil. „Diverse NY” koondas endasse kogu Suure Öuna liigirikuse Euroopast, Aasiast ja Aafrikast: Non Grata (Eesti), Sindy Butz (Saksamaa/New York), Erik Hokanson (USA), Jill McDermid (USA), I KA (Prantsusmaa), Myk Henry (Iirimaa/New York), Rosabelle Selavy (USA), Elinor Thompson (USA), Chloë Bass (USA), Edoheart (Nigeeria/New York), Peter Dobill (USA), Marni Kotak (USA), Sarah H. Paulson (USA), Joey Sledgianowski (USA), Hiroshi Shafer (Jaapan/New York), Caveman Robot (USA), Peter Grzybowski (Poola/New York), Meghan E. Van Alstyne (USA).

Respect Diversity!

www.nongrata.ee
diverseny.tumblr.com

Foto: Søren Dahlgård

SÕPRADELE LIHTSALT KARL

AJALOOLISE MAITSEGA LIHTNE HELE ÕLU, MILLES ON TUNDA
HEAD HUMALA MEKKI JA ÕLLEPRUULIJA SIIRAST HINGE.
PRUULITUD EESTI ÕLEKULTUURI RAJAJA
KARL FRIEDRICH REHBINDERI AUKS.

SAKU ÕLLETEHAS 1820
saku
K.F. Reh binder

TÄHELEPANU! TEGEMIST ON ALKOHOLIGA. ALKOHOL VÕIB KAHJUSTADA TEIE TERVIST.

Eva Jakovits

A black and white portrait of a young man with light-colored, curly hair and glasses. He is looking slightly to the left of the camera with a neutral expression. He is wearing a light-colored collared shirt under a dark jacket. The background is dark and out of focus, with some foliage visible on the right side.

[illegible]

GUDRUN HEAMÄGI JA „HOOKUS FOOKUS”

Küsis Triin Tulgiste

Foto: Lauri Koppel

Kõigepealt kohe palju õnne Edmund Valtmani Fondi stipendiumi ja esimese isikunäituse „Hookus Fookus” puhul! Alustame aga päris algusest, kuidas sa kunsti juurde jõudsid?

Aitäh-aitäh! Kunsti juurde tõi huvi selle vastu. Väga meeldis/meeldib ennast ümbritsevat kulgemist jälgida, just inimesi selle liikumise sees, üllatuda pidevalt. Seetõttu hakkasin põhikooli alguses Tallinna Laste Kunstikoolis käima. Seal tegin esimesed graafika tömmised ja kunstnikuraamatu. Pärast keskkooli astusin EKA-sse ja graafika eriala pakkus võimalusi, et sain end väljendada vastavas võtmes.

Miks graafika?

Kui rääkida estampograafikast, siis see on pika ajalooga ja tehnikapõhine, mis teeb mu enda jaoks tööprotsessi põnevaks, mõnikord ka ettearvamatuks. Just kuidas tehnika on põhimõtteliselt ajas muutumatu, ent pildikeel on pidevas muutumises vastavalt ajastule ja mõtlemisele.

Nagu hiljuti Tartus toimunud graafikafestivali taaskord tõestas, on graafika mõiste muutunud väga laialivalguvaks, nii et konkreetset graafikale pühendatud näitus ei pruugigi tavaliselt n-ö kaasaegsest kunstist oma väljanägemiselt erineda. Sina tegeled aga põhiliselt litograafia kui traditsioonilise graafikatehnikaga. Miks?

Tehnika, milles ideed teostada, peaks toetama töö mõtet, andma sellele mingisuguse lisaväärtuse. Nagu sa ütlesid, on graafika mõiste muutunud väga laialivalguvaks ja tegelikult on see ju väga positiivne nähtus, piirid hägustuvad kõikides eluvaldkondades. Tehnikas töö tegemine on minu jaoks oluline, sest see annab teosele visuaalselt palju juurde, selle lisaväärtuse, mida võiks siis nimetada töö oma auraks. Ehk on see sellepärast, et graafika on sajandeid eksisteerinud, kuid kindlasti ei saa graafikat pidada masstootmiseks ja paljundamiseks, kuna trükkida võib ka vaid ühe töö.

Mis sind kunstis inspireerib?

Ma armastan muusikat! Nii et muusika, filmid, inimesed ja metsad on suureks inspiratsiooniallikaks. Seeriad on alguse saanud mind ümbritseva sfääri jälgimisest. See on viinud tihti-peale sketšide ja märkmeteni visandiraamatus, millest omakorda olen loonud kujundid. Huvitav on märgata paar aastat pärast töö valmimist mingisuguseid paralleele protsessidega elus ja ümbritsevas maailmas, mis esialgu märkamatuks jäid. Töodes tuleb justkui kõik lõpuks esile.

Su viimase aja töid vaadates jäävad silma kohe tugev joonistuslikkus ning julge värv. Kuidas ise oma stiili kirjeldaksid?

Sa kirjeldasid hästi, ei sõnakski palju juurde, kui et liigun hää meelega minimaalse kujundi ja pinna kasutuseeni. Suur tähtsust pind on endiselt väga inspireeriv.

Su töödes domineerib enamasti tugev kujund, kuid puudub selge narratiiv. Räägi palun natuke, mida sa graafikas väljendada püüad?

Värske Edmund Valtmani Fondi stipendiaat ja mitmekülgsest andekas Gudrun Heamägi räägib graafikast ja inspireerivast tühjast pinnast.

Tegelikult arvan, et väljendan narratiivi. Antud kujundid moodustavad loo. Püüan vist ikkagi mingit lugu edasi anda, vähemalt alateadvus püüab. Kuna graafikas ja joonistamises tegelen mind ümbritseva keskkonna jälgimise ja lahtimõtestamisega, siis see paigutab paratamatult minu ja mu tööd mingisugusesse narratiivsesse süsteemi.

„Kuldaja” näituseprojekti raames kasutasid oma töös „Narva mnt” algmaterjalina Marje Üksise graafikat. Antud juhtum oli loodud ühisprojekti raames, kuidas sa oma iseseisva loomingu kontekstis varasemate kunsti-teoste ümbertõlgendamisse suhtud?

Varasemate kunstiteoste ümbertõlgendamine toimub pidevalt ja märkamatuult. Olen tähele pannud, et tõlgendan kõike mind ümbritsevat. Olen väga mõjutatud muusikast, olen huvitatud selle mõjust mulle. Seega Marje Üksise töö tõlgendamine oli väga huvitav kogemus, just nähes põlvkondade erinevat pildikeelt, kuid maailmavaatelisi sarnasusi.

Tean, et tegeled ka fotograafiaga. Kui oluliseks sa seda graafika kõrval pead?

Üks läheb tihti üle teiseks, välistamata esimest, olles tihedalt seotud. Olen huvitet ajast ja mälust ning aja ja foto koosmõjust. Võib-olla loon oma reaalsust fotode kaudu, äraolekutunne, milles foto tegemine peatab minu hetked.

Fotosari „Solitude” on selgelt eksistentsialistlik. Oled valinud vaatenurga, mille puhul on näha vaid inimese juuksed kui muudetav ja väline, kuid jääb peitu inimese (tegelik) nägu. Ole hea, räägi sarjast natuke lähemalt.

Sari sai alguse tähelepanekutest seoses lähedaste ja inimestega, keda ma ei tunne. Olen märganud palju üksindust, pinnapealseid inimsuhteid, mida olen enda jaoks põhjendanud eksistentsialistide vaatenurgast, kelle meelest on üksindus inimeseks olemise põhiessents: inimene tuleb siia ilma, rändab läbi elu ning viimaks lahkub siit üksinda. Olen tihti mõelnud, et alati oleme seesiselt iseendaga omapäi. Sellest üritasin visualiseerida antud tunnet ja sündis sari „Solitude”.

Tundub, et sind ei huvita kunstis sotsiaalsed probleemid või üldse kaasaeg kriitilises mõttes. Pigem tegeled eksistentsiaalsete või kunstnikuks olemist puudutavate probleemidega, nagu näha sarjadest „Solitude” ning „Hookus Fookus”, kuid ka kunstnikuraamatud „Helsing/ki”, „My universe” ning „I am what i eat and read” on väga isiklikud. Oled sa minuga nõus?

Otseselt ma tõesti ei kajasta kaasaega kriitilises mõttes, ent kaudselt ehk ikka. Elame kõik ju omas aegruumis, praegu. Hea on elada praegu.

Tulles sinu teiste tööde juurde. Mis asi on Fanzine?

Fanzine on mitteprofessionaalne ja mitteametlik väljaanne, mida levitavad tihtipeale asjaarmastajad. Antud pisike ajakiri koosneb kolme inimese loomingust.

Kuidas valisid need kolm kunstnikku?

Valisin inimesed, kes on erineva taustaga, et näha, mida nad oma loominguna esitaksid. Et nad näitaksid, mida nad teevad.

Kuidas jõudsid kunstnikuraamatu kui meediumini ning mis sulle nende tegemise juures meeldib?

Kunstnikuraamatuni jõudsin juba kunstikoolis, kui tegin lõputöö antud kujul. Väga meeldib, kui saan otsida kooskõla oma tekstile ja pildile ning kui üks inimene saab otsast lõpuni midagi valmistada. Protsess on küll piisavalt vaevarikas, ent seosed, mis tekivad, on alati ootamatud ja üllatavad. Imetlen graafilisi novelle, koomikseid, mis on sündinud ühe autori sulest.

Siiani on valminud igal aastal üks, kas ka 2012. aastal on oodata järgmist teost?

Muidugi!

Tulevikuplaanid?

Pildistada, joonistada, graafikat teha, rattaga sõita ning Von Krahli värskest avatud galeriis tuleb näitus, mis jääb avatuks aprilli lõpuni.

Vaata Gudruni loomingut Müürilehe galeriist lehepöördel – >

**KAASAEGSE KUNSTI FESTIVAL
ART IST KUKU NU UT 2012
ESITLEB:**

KUKU NUNNU

**PRODUKTSIOONISTIPENDIUM
SUMMAS 1000 €**

KUKU NUNNU tingimused:

- oodatud on noorema generatsiooni kohalike kunstnike taotlused
- näituse esmaesitlus toimub Tartus festivali ART IST KUKU NU UT raames 2012 aasta septembris
- näitust eksponeeritakse Y galeriis (Küütri 2, 51007 Tartu; ygalerii.blogspot.com)
- projekti esitamise tähtaeg on 13. aprill 2012

KUKU NUNNU taotlus peab sisaldama järgmist:

- näituseprojekti põhjalik kirjeldus
- näituse kirjelduse abimaterjalid (fotod, videod, joonised, etc)
- projekti eelarve
- vajamineva tehnika nimekiri
- CV ja *artist's statement*
- täidetud ja allkirjastatud taotluse ankeet

Kõik materjalid palume saata aadressile:

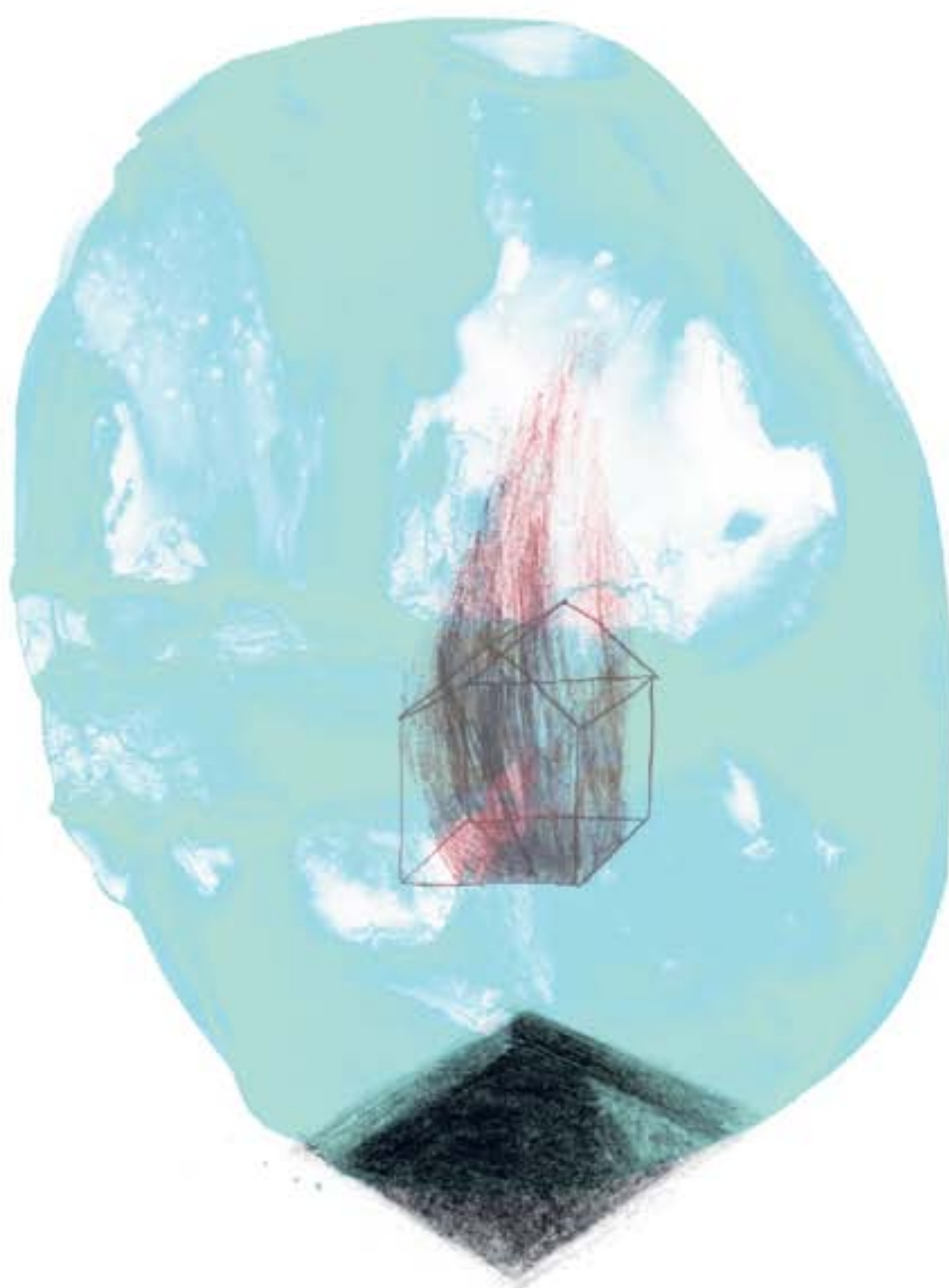
Y galerii
Küütri 2
51007 Tartu

Täpsem info KUKU NUNNU kohta ja taotluse ankeet veebilehel www.artistkukunuut.org

Jõudu tööle!

**ART
IST**

WWW.ARTISTKUKUNUUT.ORG

Kohe varsti pärast seda lõiku tuleb lugejal tegemist kunstilise tekstiga, st selle empiirilisel autoril puudub igasugune mo-
raalne seos alljärgneva jutustajahäälega; vastutus on võimatu ja ainult loorberid võimalikud. See on kunstniku olemuslik eelis pagari ees – autor mitte ainult ei pea vastutama, vaid lausa ei saa vastutada. On ju igasuguse kunstiteksti kriitika algtõde, et „autor ja teksti peategelane ei ole kunagi üks ja sama isik. Isegi kui nii tundub või isegi kui autor nii väidab“. Seega....tam-tam-tam.. saagu kunstkriitika! Aga enne veel mõned selgitused, nimelt käisin 9. märtsil Tallinnas teatris, Linnateatris. Ilm oli ilus ja linn turistide täis. Vabadussamba nägin ka ära (eeh, need tallinlased on ikka pentsikud! No miks nad sellise asja nüüd keset linna püsti panid?!). Teatritükk oli väga teaterlik, aga kannatasin ilusti välja. Tegu oli väga klassikalise, ütleks lausa rituaaliks käiatud teatrižanriga, st peretüli

W.H. Auden on öelnud, et „kriitiku jaoks on ainus mõistlik teguviis vaikida teostest, mida ta peab halvaks, samal ajal jõuliselt võideldes teoste eest, mida ta peab heaks, iseäranis kui publik neid eirab või alahindab. Mõned raamatud on ülekohtuselt unustatud; ükski pole ülekohtuselt meeles peetud“. Ta ütleb: „Halb kunst jääb meiega alati, kuid alati on iga üksikteos halb oma ajastule iseloomulikul moel; selles avaldub eriline halbuse mõõdub, et asenduda mingi uuema halbusega. Seetõttu pole vaja seda rünnata, sest see kaob niikuinii.“

Sellega tuleb suuresti nõustuda. Aga on siiski ka mõned halbuse invariantid, mis kipuvad korduma. Kui lubada üks heuristiline liialdus, siis võiks öelda, et kunstiga, eriti algajate tehtud kunstiga, on tihti risti vastupidi Tolstoi tähelepanekuga perekonnaõnne kohta, nimelt iga õnnestunud kunstiteos on hea omamoodi ja kõik ebaõnnestunud kunstiteosed on ebaõnnestunud ühtemoodi. Või vähemasti ebaõnnestumisi ja halbusi on võimalik üpris tulemuslikult klassifitseerida (panda-gu tähele kui selged alampiinlikkused joonistuvad välja näiteks amatöörluules!). Tähtis on meeles pidada seda, et halva kunstiteose hea kriitika peaks olema kood, täpsemalt kood, mis ökonomiseerib sellist tüüpi halbuse läbinägemist, st halba kunstiteost tuleb kritiseerida kui üldist, kui universaali, mitte kui konkreetset ja üksikut.

Eriti oluline on see siis, kui seda halba kunstiteost on mingil põhjusel kiidetud. Mitte lihtsalt seepärast, et passiivsema kultuurikandjad kannavad saasta kriitikavabalt edasi ja raisatakse alatult kriitika järgi orienteeruvate inimeste aega ja usaldust (ja praeguses tohutus vabaturulärmis vajatakse usaldusväärseid kriitikuid rohkem kui kunagi varem) ja võlts-tunnustus moonutab samakõrgusjooni kultuurikaardil, vaid ka noorte loojate eneste pärast.

Viimase näitlikustamiseks sobib üks pikem lõik romaanist, mis võiks olla üks väheseid mahukaid teoseid, mis abituuriu-mis kohustuslik, nimelt W. S. Maughami „Inimorjusest“:

„Ma kardan, et see tähendab seda, et teie meelest pole mul kivi-givõrd lootust.“
Monsieur Foinet kehitas kergelt õlgu.
„Teil on teatavat manuaalset osavust. Ma ei näe põhjust, miks hoolsa töö ja visadusega ei võiks teist saada korralik, tehniliselt pädev maalija. Maailmas leiduks sadu kunstnikke, kes maalivad teist halvemini – ja sadu, kes maalivad täpselt samamoodi. Ma ei näinud kübetki annet üheski töös, mida te mulle näitasite. Ma nägin töökust ja intelligentsi. Teist ei saa kunagi midagi enam kui keskpärane kunstnik.“
Philip sundis end üsna rahulikult vastama:
„Täna teid väga, et nõustusite endale minu pärast tüli tegema. Mul ei jätku sõnu, et väljendada teile oma tänulikkust.“
Monsieur Foinet tõusis ja asutas juba minekule, ent muutis siis meelt, seisatas ja pani käe Philipi õlale.
„Kui te minu nõu kuulda tahate, siis ütleksin nii: võtke kogu oma julgus kokku ja katsuge õnne millegi muuga. See kõlab väga jul-malt, aga las ma ütlen teile veel midagi: ma annaksin täna kõik, et keegi oleks mulle teie eas seda nõu andnud ja ma oleksin seda kuulda võtnud.“
Philip heitis vanale õpetajale jahmunud pilgu. Meister sundis nae-ratuse huulile, kuid ta silmad jäid tõsiseks ja nukraks.
„Julm on see, kui avastad oma keskpärasuse alles siis, kui on hilja midagi muuta. See ei paranda just iseloomu.“
Viimaste sõnadega tõi Foinet kuuldavale lühikese naeru ja astus kiiresti uksest välja.

Kuldsed sõnad! Kuna tegu on paljus autobiograafilise teose-ga ja autoriks on tavatult intelligentne ja läbinägelik inimene, siis Philipi tänulikkus siin väga representatiivne ei ole. Ei, sel-lises situatsioonis lüüakse päästvale käele pea alati hambad sisse. Ja küllap on see odav tänulikkus üks neist teguritest,

Wagneri saatel. Eriti noored teatrientusiastid alustavad alati sellega, ikka peretüli Wagneri saatel. Nii ka sel korral.

Üks teatrit armastav sõber mind sinna kutsus ja pärast muudkui ässitas, et ma arvustuse kirjutaks, et ta tahab verd näha jne. Ta on ju teatrit armastav inimene, st ta armastab määrtsemist ja tunde-purskeid mis tahes põhjustel – ja eks kriitiku ärritatus lapsiku vigurdamise peale kõlbab ju ka. Tra-göödilisust teatriarmastajad aga lausa jumaldavad. Ükspuha mis kujul. Isegi autoavariis on nende jaoks midagi pidulikku, rääkimata siis sellest, kui mõnel katus ära sõidab ja ta amok-ki hakkab jooksmas, see põhjustab neil lausa seksuaalset nau-dingut, vaimustusvärinaga vaatavad nad reportaaže terrori-rünnakutest, koolitulistamistest jne.

Mina aga korrutasin vaikselt mõttes Tammsaare sõnu: „Noorelt pole häbi olla noor, noorelt pole häbi olla noor“ ja ei võtnud mõttessegi midagi kirjutada. Aga nüüd leidsin oma

SA EI TEA, MIS TUNNE SEE ON, SA EI TEA!!!

Toorteater hilisteismelistelt hilisteismelistele

Eugen Põld

Paavo Piik „Keti lõpp“, lavastaja Priit Võigemast, Tallinna Linnateater, 09.03.2012

mis meie autoriteedikesi paneb tihti lahkelt võltslootust ja-gama, mis on sageli veel ekstra-ebaeetiline, arvestades seda, et nii mõnigi autoriteedike on ise avastanud oma keskpära-suse siis, kui on hilja midagi muuta ning tundnud omal nahal kuivõrd „see ei paranda just iseloomu“. Ta jälestab ennast, sest teab oma tühisust, joob ja masendub, ent hooti suudab endale sugereerida, et ajab tähtsat asja, seda kõige tähtsamat! ning siis lollitab noori, sest vanemate hulgas kannavad juba kõik vaikselt ühishäbis keisri uusi rõivaid.

Üks mu poksijast sõber, Paul, nimetab seda kultuuripedofi-liaks ja ei kannata seda silmaotsaski. Jah, õiglus on julm, teeb kindlasti haiget ja tänulik selle eest ei olda, aga palju julmem on olla poputav ja heaonutsev-armastäditsev eas, mil inime-ne teeb pöördumatuid valikuid. Lootusrikkus pole amet ega nunnusus elukutse ja kui inimesse on vastupidine arvamus pähe aplodeeritud, siis tal võib tõepoolest tekkida maailma-lõpuaimdus, kui ta ise oma lapsepõlvest puhtbioloogiliselt väl-ja kasvab. Kaugeltki kõik ei tunne seda tunnet, sellist maail-male projitseeritud isiklikku ummikut, ja seetõttu polnud ka selle teatritüki üldistusjõud kuigi suur, kuigi see osalt proovis taolisi aimdusi artikuleerida. Saamatult, eh, väga saamatult...

Eriti ohtlik on see selliste kunstiliikidega, mille puhul on ta-gasisideks aplaus. See on täiesti sisutu rituaal, aga ta ikka mõ-jub nagu kõige võltsim komplimentki. Näiteks sel etendusel istus mu kõrval üks suur mehevolask, ilmselgelt mõne naise poolt sinna kohale tiritud, küll piinles, ägas ja ohkis, pobises midagi brändist ja hämaraski oli näha, et punastab aeg-ajalt, aga lõpus plaksutas pikalt ja kohusetundlikult nagu iga hästi-kasvatatud inimene.

Ja seal see siis on – rituaal ja klaveritunne, vajadus kärat-seda ja kinnitada lärmakalt oma kultuursust – ning nii saabki seaduspäraks, et „vaatajad teatris plaksutavad kõigist oma tegeliku arvamuse piiridest üle minnes aabitsatõdedele, mil-lega ergutatakse nende aplodeerimisvajadust“ (Musil).

Ei Piigil ega Võigemastil pole süütus veel läinud. Nad peavad noorusvaimustust kunstielamuseks, kevadisi hingevärinaid ja mahlajookse inspiratsiooniks. Ohtlik on see iga, väga ohtlik! Mäletan, kui esimest korda ühistus karjas käisin, oli mul loo-made korrale kutsumiseks kaasa võetud umbes meetripik-kune sõrmejämmede toomingavõsu. Vanem karjus muigas heatahtlikult ja andis mulle samasuguse nagu tal endal – umbes kahemeetrise kahe sõrme jämmede sarapuimalaka, sest see oli mullikate esimene karjalask. Naisi neid ohjelda-ma ei lastud, täismehedki virutasid nii, et nahk auras seljas, aga mõni jooksis ikka end vigaseks, üks lausa soolikad välja. Noorus on ilus aeg, kui see üle elada. Eriti meeste hulgas võtab kevadvägi kohe vikatiga, kolmekümnendais on juba naisi rohkem kui mehi, olgu kaarsild või järvesilm, bemm või äärekiivile maanduv ärplejakukal. Ning ega siis oma vaimseid

pööningult ühe käsikirja ja tuleb välja, et selle oli kirjutanud keegi Eugen Põld, kes käis just täpselt sedasama etendust vaatamas. Käsikirja lõppu oli kirjutatud „P.S. Hakkan nüüd asjalikuks ja jätan selle vaimus sorkimise kus kurat. Kui keegi leiab selle teksti, tehku sellega, mis heaks arvab, mina ütlen sest lahti. Copyleft! Adjöö, E.P.“

Otsustasin selle teksti toimetada „Müürilehe“ tegijate kät-te. Nii ei teeni võõralt vaevalt hõlptulu ja saan end tunda natuke õilsaltki. Pealegi peretulist Wagneri saatel on saanud õhtumaise kultuuri paratamatu osa ja kultuur olevat vaielda-matult tore. Tore.

Mihkel Kunnus, 18.03.2012, Tartu

võimeid adekvaatsemalt hinnata! „Muidugi sa jaksad üle uju-da, mina usun sinusse!“

Pean olema täpsem. Mis süütus pole Piigil ega Võigemastil läinud?

Ühe hea suunaviipe saab Aleksei Turovskilt: „Maailma kõige rumalam tegu on minu arvates jõu kasutamine ainult selle-pärast, et see jõud on olemas. Me teame, kuidas see noortel käib. Nad eksperimenteerivad ja tihtipeale kukub see välja väga julmalt. Selles pole midagi head, kuid seda võib mõista. Jõudu tuleb, varem seda polnud, nüüd aga on mu lihased nii pingul, mu keha on nii tugev, mu keel on nii võimas, minu kõne on arenenud nii kaugele, et ma võin ühe lausega panna inimese punastama ja minust eemale pörkuma. Ma võin öel-da nii, et see vapustab inimest, ma kasutan oma sõnaoskuse uut värsket jõudu pelgalt sellepärast, et see on mul olemas ja mul on vaja seda katsetada.“

Üks mu sõbranna rääkis kord, kuidas ta kükitas plikatirt-suna ühel soojal suvepäeval maja seina ääres ja toksis kiviga sipelgaid laiaks. Need olid need kõige tavalisemad mustad sipelgad, kes vundamendipragudesse pesa teevad. Sipelgas tuli – kõksti kiviga laiaks, sipelgas – kõks, sipelgas – kõik. Ise lausa kiikas, siis tuli ema, võttis tal kivi käest ja ütles tõsise häälega: „Elli, mõtle, kas siis oleks ka tore, kui sulle nii teh-taks?“ Siis tal sähvatas, käis mingi jõnksatus läbi, üks hingeline süütus läks ja pärast seda oli temas lapse vaga kurjus rikutud, ta ei suutnud enam loomade piinamisest siirast rõõmu tunda (ja uussiirus oli veel leiutamata). See sündmus oli tema elus nii pöördeline, et jutustas seda mulle paarkümmend aastat hiljem kui killukest oma hingest.

Sarnasel moel kaotatakse ka see süütus, mis võimaldab oma keeleväest vaimustada viisil, nagu kirjeldas Turovski.

Piik ja Võigemast oleks just nagu äsja avastanud mulje jätmise ning sellest menetlusest vasikavaimustusse sattunud. Tõsi, kohe peab lisama, et selline, lausa nimeline konkreetne siin on muidugi räigelt ebaõiglane, see vaimustumine mulje jät-misest hõlmab väga arvukat inimhulka ja iseloomustab mit-meid inimtüüpe, aga teatritegijateks trügijatel on lausa tüüpili-ne psühholoogiline eeldus. Ikka hakatakse teatriga tegelema selle vaimustuse laineharjal. Ometi on väärt kunsti loomise eelduseks just nimelt selle süütuse kadu. Teatrikunst on ses mõttes eriti traagiline, kuna ta peab saama oma algimpulsi vastandiks. Sest iga väärt kunsti, sh väärt teatrikunsti eeldu-seks on püüd näivusest läbi tungida ja sealt tulenevalt põlgus mulje jätmise vastu, allergia kõige võltsi vastu, nende haledate mundriaule orienteeritud koorikloomade vastu, kelle jaoks olla Kirjanik või Poeet tähendab välja näha nagu Kirjanik või Poeet, jätta võimalikult veenvalt selline mulje, teha üdist Üdi Klubi passiivsele pilgule...

Selgituseks on hea vaadata seda Kaur Riismaa luuletust,

millega kõnealune etendus algab. See on representatiivselt halb luuletus. Ja seda kannab ikka see nooruslik jõudude ülejääk ja refleksioonivaba vaimustumine äsja avastatud muljetähtsusest, täpsustan, see ei ole selline pahatahtlik, õel või psühhopaatlik manipuleerimine, vaimset üleolekut ja läbinägelikkust eeldav küünilisus, mis oma publikut üheaegselt põlgab ja lüpsab, ei, pigem tuleb see umbes sellist laadi naiivsest usaldusest publiku positiivse tagasiside vastu, mis paneb verinoori lapsuke siin endast seksikates poosides pilte internetti riputama, tähendab, seda kannab veel see süütus, millele juba korduvalt viitasin, süütus, mille kadu on üldse minigisuguse kunstiväärtuse eelduseks.

Kuna see luuletus modelleerib kõnealust tükki nii mitmel tasandil, siis on ilmestav ja hoiatav see siin tervikuna ära tuua:

kui sa ronid aknast välja et näha oma tuba sealtpoolt
kust sind ennast vaadatakse annelinna miljon prilliklaasi
uurivad sinu nägu sinu keha sinu peenist või vittu või mõlemat
kui sa tahad teist arvamust ja sulle öeldakse et sa oled inetu ka
oled kohale jõudnud

kui apollo raamatupoe müüjad ajavad sind naerma küsid Joyce'i
ja nad vastavad silmad arvutis kinni ahaa Ulysses peaks olema eesti
keeles ilmunud
oled kohale jõudnud

kui sa kused keset tänavat ja politseiauto sõidab mööda
pirogovis pekstakse kedagi ja sina oled vähemalt ausameelne
oled kohale jõudnud

kui sa jood ennast silmini täis ja vajud tänaval kokku ja arstid juba
teavad sind
antidepressandid ja alkohol ei sobi kokku aga sina tahad lihtsalt
natuke kussutamist
ja peasilitamist ja ärakuulamist sest vanemuise torn ajab ikka veel
südame pahaks
oled kohale jõudnud

kui sa ärkad hommikul võõra tüdruku kõrval ja mäletad küll et see
tundus hea mõte
aga sa ei taha teda enam kunagi näha ja tahad oma naise juurde ja
tahad teda ikka veel
sest ta on alasti
oled kohale jõudnud

kui sinu sõber oksendab ennast täis ja sul pole kahju taskurätist et
ta puhtaks nühhkida
kui ta sind sellepeale persse saadab annad andeks sest tal on hom-
mikul kahju või ei mäleta
kui sa topid ta väevõimuga taksole ja annad juhile raha ja keelad
tal peatuda
kui sa usud jumalat aga ei julge seda kellelegi ütelda
ja kui sa palud jumalat et temaga kõik korras oleks
ka hommikul
oled kohale jõudnud

kui sa ei julge enam tänaval kõndida sest sa oled kindlasti milleski
süüdi
ja instinktiivselt tunned politseiauto ligidust nagu metsloom kes on
loomaaeda püütud
laste vaadata ja vanemate ütelda „krokodillid on kurjad loomad“
siis kardad sa talitajaid ja hoiad puuri nurka ja annad aluse mõisteks
krokodillipisarad

kui sa ärkad võõras korteris ja oled joonud juba mitu päeva
vahetpidamata
aga midagi pole teha ja võtad ära rõõmupilli ja loodad et temal olid
pillid
et ta ei unustanud neid võtta et ta ei joo järgmise kuu aja jooksul nii
palju et ei märka tööde ja päevade
ärjäämist ja mõtled et sul poleks selle vastu midagi mis tuleb tulgu
või naise seest
aga sa kardad maailma
kuhu ta sünniks

kui korteri akna ees pole kardinaid ja aken on kaks aastat
pesemata
kui peldik on koridoris ja mööbel on madrats ja ainus masin on
vesipiip
ja sul pole aimugi kuidas ta hambaid peseb sest majas pole vett ega
elektrit
kui tema koer on närinud puruks sinu sokid
oled kohale jõudnud

kui sinu sõbrad kardavad sinu pärast rohkem kui sa ise sest sina
kardad inimeste pärast
ja kardad inimesi ja ei julge üksinda tänaval kõndida
oled kohale jõudnud

sa oled kohale jõudnud kui sul polnud hommikul lipsu sest see läks
katki
püüdes end üles puua ja olla mitte leitud ja sa olid nii purjus et

kusagil ripub su lips
kus ei mäleta ja lipsud hakkavad otsa saama
siis oled sa kohale jõudnud

kui sa võtad hotellitubasid selleks et kirjutada ööd ja päevad läbi
juua juua juua
ja pärast tuba kinni maksta sest sinu üksindus oli kirjutatud kõigele
voodile põrandale aknale tapeedile piiblile sahtlis riidepuudele kapis
õllele minibaaris tervituskirjale soovime teile mõnusat äraolemist
kirjutatud kõigele sinu enda anonüümsus ja sa oled õnnelik kui tun-
ned koristaja lõhna linade vahel sest vähemalt on keegi selles voodis
varem maganud kellegagi vähemalt on selles voodis armastust kui sa
peksad toa segamini keerad voodi kummuli ja lööd akna puruks ja
kisud tapeedi alla ja ejakuleerid piiblile sahtlis ja lükkad sahtli kinni
ja avad riidepuuga viimase õlle ja nühid tervituskirjaga tagumikku
kuni valus hakkab
oled kohale jõudnud

kui sa arvad et mis see pakk valget veini ikka teeb ja lõpetad
hullumajas väites arstile et tahtsid lihtsalt seltskonda ja väidad et tal
on võlts naeratus ja kui sinu prillid muudavad sind stereotüüpseks ja
sulle meeldib olla stereotüüp
oled kohale jõudnud

kui sa naudid jamanduskriisi sest nüüd saad ettekandja käest kes
ütleb „basiilika“ basiiliku-feta-küpsise-lõherulli asemel
tatrapiiru ja ühe õlle või seljanka kui midagi alla ei lähe
kui sinu sugulased ei küsi enam üleolevalt kuidas karjäär läheb sest
nad lasti töölt lahti koondati ja uus töölepinguseadus ei tööta midagi
paremat sest nad kardavad et sa pärid neilt sedasama
ja oled korraga õnnelik et käid või käisid või tahad minna ülikooli
õppima mitte midagi paberi pärast mis on mitte midagi et teha tööd
mis on mitte midagi tähtsusetu nagu sinu ette ära kirjutatud elu siis
sa oled
jõudnud kohale

meeleheite selle piirini
mil sa ei pea hakkama budistiks
sest sa oled juba loobunud kõigest mida kalliks peetakse
ja sul pole midagi hoida kalliks sest sul pole midagi peale mineviku
millest sa oled loobunud kõigest mida kalliks peetakse maailmas
millest
sa välja ei pääse aga oled käega löönud või nagu poeetiliselt öeldak-
se oled valmis

siibrit kinni lükkama kui ahjus on veel tuld

Niisiis, jutustajahäälseks, mida, tuletan meelde, ei saa ega tohi samastada empiirilise autoriga!, on kunderalik naga-
mann par excellence, ennasttäis süüdimatu mõlakas, kes takkapihta peab end mõõtnatult suure hingega tragöödia-
kangelaseks, kelle ees peaks kõik hardunult põrmu varisema. Tegu on igitatikaliku määratusvaimustusega, noorusemuskis
dramaqueen'itsemisega, meeletu joovastumisega jõudude ülejäägist, mis selles eas on nii sage, selle sõgeda varsaperuta-
misega, mille eest manitsevat õpetaja Vello Saaget – „Noored inimesed, ärge sattuge oma elust liigsesse vaimustusse!“ –
tunnustab Mihkel Mutt sõnadega „Juba ainuüksi selle lause pärast kuulub ta mu silmis suurte õpetajate hulka“. Nõus.

„Linnateatris viib Paavo Piigi uus näidend „Keti lõpp“ kokku rühma üle piiri viidud inimesi,“ korrutab ka guugelpilt. Õeh... no küll ma punastasin!

Riismaa luuletuses näeme üle ääre ajavat vaimustust oma elust ja NB! Tegu pole mingil määral super-erilise eluga, oh ei, tegu on üpris tüüpilise esimese kursuse majanduslikult enam-vähem kindlustatud tudengiga, kes vanematekodust pääsnuna ringi prassib, joob, liiderdab, meri põlvini jne, aga see on see igasuguse mõõdutundeta vaimustumisvõime, mis lubab näha end igas argilbasuses ja joomasõustus poeetilise superstaarina. Vanemate murelik ja tähelepanelik pilk omistatakse laienetatult kogu maailmale, sest nüüd ollakse ju kogu maailma silmaterake ja murelaps, mistõttu on loomulik, et iga hetk „annelinna miljon prilliklaasi uurivad sinu nägu“ ja näidendis kätab ööklubi WCs oksendav mimm, et „Mis õigusega sa mind hukka mõistad, sa ei tea, mida ma tunnen, sa ei tea!“, sest need „meeleheite viimase piirini“ viidud lapsukesed ei kõhkle hetkekski, et kogu maailma vanemlik pilk on konstantselt nende ülitähtsusele pööratud. Poliitikut nagelevad mingite õpetajate palkade ja lasteaiakohtade ja töötuse pärast, samal ajal aga on mõned noored inimesed meeleheite sellise äärmuseni jõudnud, et joovad õlut ning teevad vesipiipu! Kus on riigi silmad? Meie järelkasv on nii meeleheitel, et võtab pubis õlle ja tatrapiiru asemel seljanka! Seljanka! Pubis! Mõtelge! Selline meeleheide, et avab riide-
puuga õllepudeli! No selline meeleheide! Ultimaatne! Mida sina, tänamatu ja soige hing, tead sellisest meeleheitest, kus võetakse hotellitubasid lihtsalt selleks, et muudkui kirjutada ja juua?! Oo, sina ei tea, mida ta tunneb, sina ei tea!

Paavo Piik ütleb, et tahtis kirjutada teksti, mis mõjuks nagu löök vastu hambaid. Mu sõber Paul armastab ikka öelda (eriti, kui keegi hakkab õiglusest rääkima), et „enne kui ringi ronid ja nukkidega vehkima hakkad, mõtle, kas sa, sitt, ikka ise lööki talud?“ Jaah, Paul ütleb seda päris sageli. „Õiglus on karm värk, iga kõnn seda ei talu,“ ütleb ta ka. Muidugi paljude enesearmastus on nii loomterve, et igasugune muu suhtumine neisse peale jumaldamise on nende arust a priori ebaõiglus.

Kas see etendus oli nagu pauk vastu hambaid? Ei, see oli nagu märja nõudepesulapiga lõdvalt vastu nägu. Võtan kapist korralikumad riided, loksun tükk aega rongis, jalutan surmli-
bedail tänavail (einoh, siis selline klaasrist, eeh, need tallinla-
sed on ikka totalad – mis pagana pärast nad sellise asja siia püsti panid?!), lähen kohale, koht on numbriga ja puha, ja siis... pläts! Lõtv, leige ja ligane...

Meenub, kuidas Kundera alustas infantokraatia määrtalust Musili tsitaadiga: „Mootorrattur sõostis mööda tühja täna-
vat, käsivarred ja jalad O-kujulises asendis, ning liikus kõue-
mürinal silmapiiri poole; tema näol peegeldus lapse tõsidus, kes peab omatehtud lärmi kõige tähtsamaks.“

Just-just, see oma tehtud lärmi maailmas kõige tähtsamaks pidava lapse tõsidus.

Üks Uku Masingu kirjakoht meenus ka: „Häda inimesele, kes noorust nimetab rumaluse ajaks ja säärast kannatlemist näitlemiseks. Kogu maailma ülekohus on temas kehastunud ja nõuab mamma käest karistamist.“

See lüüriline mina sigatseb, lallab, joob, hoorab, kakerdab, laaberdab ja siis pöörab su poole oma pilgu, millel peegeldub see oma tehtud lärmi maailma tähtsaimaks pidava lapse surm-
tõsidus ja ta karjub: „Sina ei tea, mis tunne see on, sa ei tea!“

Seda ei ole iseenesest ilus väga karmilt hukka mõista, inim-
eksistents on niigi piinlik, esimesel eluaastal näiteks me kõik aina lõugame ja teeme sõõki sitaks, aga gottverdammt, neid elutegevuse piinlikke kõrvalprodukte ei serveerita vähemas-
ti nii järjekindlalt kunstisaavutustena!

See puhevil ja pretensioonikas arhetüüpne teismelisekarja-
tus – „Sina ei tea, mis tunne see on! Sa ei tea!“ – moodustab nii suure osa halva kunsti põhilisest „sõnumist“, et sellele on lausa piinlik väga selgelt osutada; millegi säärasega pauguta-
takse uksi, pretendeeritakse luulele, teatrile, pärast Salingeri isegi romaanidele. Ja siis muidugi see „lühinägelik poeesia, mis väljendub soovis olla maetud vaatluspunktis“ (Musil).

Dostojevski lisab: „Noorte suuremeelsus on kaunis, kuid –
mitte krossigi väärt. Miks mitte? Sellepärast, et ta selle oda-
vasti kätte saab; saab kätte elu elamata. Kõik see on nii-ütelda „olemasolu esimesi muljeid“, aga kui õige vaadata teid vaeva
nägemas! Odav suuremeelsus on alati kerge. Isegi elu anda –
ka see on odav, sest et siin on ainult vere pulbitsemine ja jõudude ülejääk – kirglikult ihatakse ilu! Ei, te võtke raske, vaikne, kuuldamatu ning kuulsusetu, laimatud suuremeelsu-
se vägitegu, milles on palju ohvrit ja mitte kübetki au, mille puhul te, särav inimene, olete kõikidele lurjuseks tembelda-
tud, sellal kui te ise olete ausam kõikidest inimestest siin maa peal. Noh, kuidas oleks? – proovige kord seda vägitegu! – ei, te keeldute!“

Oli see nüüd siis teater ja luule või mähe? Neile, kes mõis-
tavad teiste järkude koode, „laksivad metataseid“ (neid on ka selles kirjutises, minu uussii-
rad vabandused!), on sel-
line kunst sisutu plära ja triviaalsus, neile, kes võtavad siiralt ja vahetult, ülemäära reflekteerimata, aga kahjurlik saast, väikluse, egotsentrismi ja narkomaania heroiseerimine ja õigustamine. Selles on mingi naiivne ja süüdimatu tänutun-
detaotlus, püüd meeldida vähearenenud publikule seeläbi, et ülendatakse nende puudused vooruseks a la joomine on tundlikkuse märk, pirtsakus toidu suhtes on elitaarne gur-
maanlus, hetkenaudingutele andumise aristokraatlik, laiskus on peen, sest töö on kurjuse ema, sport on matslik, seega ebasportlikkus on juba iseenesest vaimus jne. Panna Arvo Pärt Ecstasyt õigustama on sama suur kujund ja kunstitõde kui Piiblile ejakuleerimise motiiv eeltsiteerit luules, st sama taseme kunst kui perfonks, mida korraldavad paukherneid
tänavale loopivad tattnokad – kindlasti mõjub ja punkt! Ei ole diip, no tõesti ei ole! Tatikad tahavad mõjuda, mitte mi-
dagi öelda või pakkuda, pauk vastu hambaid an sich on ainult mõju. Ptüü! Milline jälkus! Ägestusin lausa, aga noh, kuna ka käesoleval puhul on tegu kunstilise ehk süüdimatu situat-
siooniga, siis pole sest midagi. On mõnus küll niiviisi süüdi-
matult määrtseda, on, täitsa mõnus, hakka või kunstnikuks ja loojageeniuseks...

B

HAIGLA PIDU

reede, 13. aprill

KINO SÕPRUS

U

dj-d

Ats Luik

Kris Luigend

Jan Tomson

L

I

N

IDEAALSE NALJA OTSINGUL – LÜHIÜLEVAADE NEW YORGI KOMÖÖDIASKEENEST

Aro Velvet

Kõik mida ma *stand-up*ist tean, olen ma õppinud oma kolledžiaegselt sõbrannalt, kes bioetika-õpingute kõrvalt neli aastat New Yorgi Alphabet City urkaid väisas ja blaseerunud njuujorklasi oma *poshide* keskkoolinaljadega väsisas.

Pärast seda kirjutas ta kaks homoerootilist Harry Potter-ist inspireeritud rüütliromaani, müüs filmiõigused Warner Brothersile maha ja läks pururikkana pensionile. Nii et ju ta midagi sellest *showbusinessi*-värgist ikkagi jagas.

Temale mõeldes seadsin oma sammud varsti pärast New Yorki kolimist Alphabet Citysse, Manhattani Lower East Side'i kõige idapoolsemasse rajooni, mis on veider segu magalara-joonidest (mis, erinevalt Tallinna mägedest, on prestiižsed, kallid ja täis sviitrites koerakesi jalutavaid metroseksuaale) ning keldribaaridest, mille kõrval Valli Baar näeb välja nagu kodanluse tippsaavutus. 80ndatel soovitati turistidel Alphabet City'st eemale hoida sellepärast, et seal võis keset päiset päeva gängisõdada sse sattuda, tänapäeval sellepärast, et seal võib õhtuhämaruses väga halba nalja kohata. Alphabet City's alustavad noored koomikud, kes East Village'i ja Lower East Side'i komöödiabaaridesse veel ei pääse, ja vanad tegijad, kes rafineerivad uut materjali, et see küpsel kujul *The Daily Show*’, *Saturday Night Live*’i või *FunnyorDie*’ abil miljoniteni viia.

Niisiis, purgiõlu, läbitilkuva katusega keldribaar ja umbes kakskümmend inimest; peaesinejaks aga **John Hodgman** – kirjanik, *The Daily Show*’ korrespondent ja ora-perses pint-sakliplane personaalarvuti Apple'i Mac vs PC reklaamides. Mitte just paha diil kümne dollari eest. Hoolimata sellest, et materjal oli uus ja läbitöötamata, sai nalja palju – sama päeva hommikul oli Apple'i CEO Steve Jobs siitilmast lahkunud, nii et Hodgman alustas pika looga sellest, kuidas ta oma reklaamikuulsuse tipul Apple'i ninamehega tekstisõnumeid vahetas; lisaks ohtrate popkultuuriliste viidetega võrtsitatud noppeid sarjast „maailmalõpp aastal 2012“ (rohke viide-tega John Cusackile ja lennukit taga ajavale maavärinale), „tobedad spordialad“ (mille käigus nimetati ameerika jalgpall õiglaselt ümber küünarnukimunaks) ja „Ameerika presiden- did, kellel olid käte asemel konksud“ (*no comments*).

Ometi jäi õhtu lõppedes hinge kerge rahulolematus. Nalja sai palju, aga kõik oli natuke liiga „päris“, liiga YouTube'i video- test juba korra nähtud. Teemad oli liiga trendikad, ajakajalised vihjed liiga publiku enesehinnagut hellitavad. Lood olid täpselt timmitud, tekitamaks tunnet, et oled just piisavalt *hip*, et kul- tuurilistele vihjetele pihta saada, kuigi tegelikult oli nõutav in- telligentsitase saavutatav mõõduka elu24-dieediga. Tundus terav, ent oli tegelikult küllaltki ohutu ja žanritruu kiirtoit, mille teekond *The Daily Show*’ korrespondendirubriiki ei tun- dunud mitte lihtsalt loogiline, vaid vältimatu.

Natuke nagu mu kolledžiaegne sõbrannagi, kui aus olla.

Radikaalsema ja nõudlikuma huumori otsingud viisid mu Brooklyn, Gowanuse endisesse tööstusrajooni, kus lao- hoone-baaris juhatas Kuuma Vanni nimelist varieteeõhtut **Kristen Schaal** (keda asjast huvitatud teavad ilmselt kui Uus-Meremaa populaarsuselt neljanda kitarripõhise folk-

paroodia dueti ainsat fänni sarjast *Flight of the Conchords*). Et seekord polnud tegu televisiooniesinemise ettevalmista- misega, oli selge juba siis, kui Schaal, olles mõnda aega oma kaaskonferansjee käpiknukku teeselnud, alustas õhtut kriis- kava oodiga vagiina ja aanuse vahel asuval nahalapile. Talle järgnenud **Sara Schaefer** andis detailirohke ülevaate naiste ejakulatsiooni eripärast ning õhtu kulmineerus ida-Londo- nist pärit anonüümseks jääda sooviva härraga, kelle avang hõlmas viiteid grupiviisilisele lastepilastamisele ja rituaalse- tele suitsiididele ning edasi läks ainult hullemaks. Ei, isegi hilisõhtusesse kaabelprogrammi selle materjaliga ei pääseks.

Ent ka seekord jäi hinge rahulolematus. Kui Alphabet City *stand-up*iskeene tundus liiga kohitsetud, liiga žanritruu, liiga „tuntud headuses“, siis Kuuma Vanni koomikud olid vastu- pidi, kokkuvõttes küll leidlikumad ja naljakamad, ent samas ebauhtlasemad ja läbimõtlematumad. Riski piiril balanseeri- vatest sketšidest (netikuulutuste kaudu kaaslast otsiv saksa sõjaveteran, kes oma kuulutuse lõppu kirjutab „lolzicaust!“) rohkem oli tekste, mis ületasid piiri niivõrd võimsalt, et pii- rist jäi vaid täpp tahavaatepeeglis (vt grupiviisiline lastepilas- tamine). Iga ühiskondlikku silmakirjalikkust avava ootamatu sõnavõtu kohta kõlas kümme seksi või vägivallassa mängivat lausungit, mis polnud ei huvitavad ega ootamatud, vaid liht- salt šokeerivad ja mis kõige hullem – mitte eriti naljakad.

Ilmselt polnud asi tegijates – Kristen Schaal ja Sara Scha- efer on samamoodi telestaarid, nagu John Hodgmani, kes, muide, publiku seas istudes rahulolevalt vuntsi muheles. Kahtlustan, et küsimus oli ühelt poolt varieteevormi omapäras ning teisalt keskkonnas ja esinejate eelhäälestuses. Kuna New Yorgis toimib varietee eeskätt *stand-up*i alternatiivina, žanrina, kus on lubatud kõik see, mis *stand-up*is on keelatud, siis on loogiline, et paljud, eriti igapäevaselt teletsensuuri ja kuulsuse kirjutamata seaduste poolt piiratud koomikud kasutavad varieteeshow’d pingete välja elamiseks; huumori läbikomponeerimise ja kunstilise terviklikkuse asemel on

juhtemotsiooniks sageli poliitilisest korrektsuse vabanemise elevus. Kui üks esineja on tooni juba andnud, siis on teis- tel aga raske sellest eristuda, sest üks kõik esineja isikupäral põhinevad komöödiavormid kannavad endas teatud võist- luslikkust – Will Ferrell on nimetanud *stand-up*i „raskeks, üksildaseks ja halastamatuks“. Samas annab varieteevorm esinejale vähem võimalusi publiku meeleolule reageerida, sest sketšid on põhjalikumalt ettevalmistatud ja konferan- sjeel võimu rohkem.

Milline näeks välja komöödiaetendus, mis oleks vormilt vabam ja sisult eksperimenteerivam kui *stand-up*, publi- kutundlikum kui varietee, ent samas samamoodi ameeri- kalikult kiire tempo, lihtsa ülesehituse ja mitteformaalse õhkkonnaga? Üks vastus oleks Chelsea linnaosas tegutsev United Citizens Brigade, kohaliku Säästumarketi-ekvivalendi all keldris tegutsev improteater, kus igal õhtul esinevad õl- lepudelitega varustatud boheemburžuaadele kõikvõimaliku taustaga komöödiatrupid – alates äsja New Yorki saabunud ambitsioonikatest kolledžilõpetajatest kuni teatri asutajate- ni, kellest kõigist on nüüdseks saanud üleriikliku kuulsusega staarid (kõige paremini teame meie ilmselt sarja *Parks and Recreation* peaosatäitjat **Amy Poehlerit**). Kui populaarne „alternatiivkomöödiat“ pakkuv UCB täpselt on, sai kiiresti selgeks: kuigi jõudsime ligi kolmveerand tundi enne *show* al- gust teatrisse, ulatus järjekord juba siis uksest välja ja ümber nurga (John Hodgman oli samuti kohal). Istet võttes lähenes meile pabereid lappav neiu, kes küsis, kas meil on midagi selle vastu, kui me televisiooni satume, sest just siin filmis MTV tõsielusarja „Made“ järjekordset osa.

Show ise algas risküsitlusega: üks näitlejatest kutsus lavale juhusliku inimese publikust ning uuris, mis tööd ta teeb, kui- das oma naise ja naabritega läbi saab ning mitu korda päevas masturbeerib. Seejärel tõlgendati katsejänesest blogija-aja- kirjaniku vastused tosinkonnaks absurdseks sketšiks, millest parimad oleks võinud kohe komöödiasarja pilootosadeks tõlgendada. Etenduse teises osas luges juhuslikult valitud külastaja ette oma viimase tekstisõnumi, millest improtrupp arendas ligi kahekümnest osast koosneva seeria, mille ühen- davaks lüliks olid sketšist sketši korduvad tegelased.

Kuigi UCB laval toimub igal õhtul kolm kuni viis etendust, on nende ukse taga pidev järjekord; samas toob Alphabet City's esinev telestaar oma kuulsusest ja publikusõbralik- kusest hoolimata baari ainult paarkümmend inimest, kel- lest pooled on „tsunftsisesed“ tüübid. Asi pole ainult selles, et Alphabet City on kõrvaline koht – Gowanus, kus Kristin Schaali varietee-etendus paikneb, on New Yorgi vaste karu- persele, ometi oli sealne publik rohkearvulisem ja mitmeke- sisem. *Stand-up*ist, mis kunagi kehastas New Yorgi kompro- missitut, häbematut ja agressiivset natuuri, on saanud kõige konservatiivsem komöödiažanr, kus tegutsevad üleriikliku reputatsiooniga koormatud kuulsused, kus improvisatoor- sest loomusest hoolimata on žanripiirid ühed kivistunudad ja mänguruumi üha vähem. New Yorgi publik ootab pare- mat tasakaalu tuttava ja ootamatu, meelelahutusliku ja sot- siaalkriitilise, traditsioonidele toetuva ja uuendusliku vahel. Eelkõike oodatakse nalja, mida poleks eelmisel õhtul juba *Daily Show*’st nähtud. Ning oma reputatsiooni jätkuvalt tões- tades pakub New York seda kõike mitmes eri kastmes.

Ülevaade. Fakte

Teatrikunstiga seonduvaid erialasid oli võimalik 1990. aastatel õppida kuues kõrgkoolis.

Eesti Muusikaakadeemia Kõrgem Lavakunstkool.Tallinna Konservatoorium nimetati 1993. aastal Eesti Muusikaakadeemiaks ja lavakunstkateeder Kõrgemaks Lavakunstkooliks. Alates 1986. aastast lavakunstkateedrit juhtinud Kalju Komissarov lahkus 1995. aastal. Uueks juhiks valiti Ingo Normet. Kursuste juhendajatena jätkasid Kalju Komissarov, eriala õppejõud Merle Karusoo, Aarne Üksküla, Kaarin Raid, Mati Unt. Esimest korda hakkasid kursust juhendama Ingo Normet, Priit Pedajas, erialaõpetajateks tulid kooli Roman Baskin, Meeli Sööt, Elmo Nüganen, Jaanus Rohumaa, Anne Tärnpu, Katri Kaasik-Aaslav. Lavakõne õppejõududena jätkasid Tõnu Tepandi, Kalju Orro, lisandusid Martin Veinmann ja Anu Lamp. Liikumise õppejõududest jätkasid Inge Pöder ja Mait Agu, lisandusid Juta Lehiste, Zoja Mellov ja Laine Mägi. Ja kooli tuli lauluõpetaja Riina Roose. Teatriajalugu õpetasid Lea Tormis, Reet Neimar ja Kalju Haan. Vastuvõtt toimus üle aasta. 1992. aastal võeti 20-aastase pausi järel uuesti vastu üliõpilasi lavastaja erialale. 1993. aastal sai valmis aastaid kestnud remont Toompeal, remondi ajal õppis XIV, XV ja XVI lend toonases Konsi õppehoones Suvorovi puisteel neljanda korruse imepisikesel õppelaval. Ning XV lend sai lisaks kasutada ka suurt saali Kreuksi tänaval Kutsekooli number 2 vanas, lammutamisele minevas hoones. Statistikat: 5 lendu, 78 lõpetajat. 2011. aasta seisuga tegutsevad 68 tänases teatris, neist 20 ka lavastavad, 12 on lisaks õppejõud erinevates teatrikoolides, 14 on tegutsenud ja tegutsevad kas teatrijuhtide, pealavastajate, teatrikooli juhi või vabatrüppide ehk era-teatriinstitutsioonide juhtide-loojatena.

Viljandi Kultuurikolledž. Isetegevusteatri näitejuhtide koolitus algas keskeri-õppeasutuses Viljandi Kultuurikoolis juba 1950. aastatel – ning kui 1991. aastal Viljandi Kultuurikool rakendus kõrgkooliks muudeti ja Viljandi Kultuurikolledžiks nimetati, said lõpetajad nüüdsest kõrgharidusega näitejuhi diplomini. 1989. aastal liitus kooliga Lembit Peterson ja oli aastatel 1990–92 teatrikateedri juhataja. Näitejuhte lõpetas kokku kolm lendu. Põhiliseks õppejõuks oli Elle Are, tema kõrval alustas Andres Lepik, kes oli 1992–94 ka kateedrijuhataja. 1991. aastal käivitus Eesti Teatriliidu tellimusel loovtehniliste erialade õpetamine: erialadeks butafoor-dekoraator, valgus- ja helirežissöör, teatritöö korraldaja. Põhiõppejõududeks olid Kersti Rattus, Ene Valge ja Silvi Kard. 1994. aastal muutus näitejuhtimise eriala nimetus teatrikunsti erialaks. Kateedri juhataks valiti Andres Noormets. Kuna Viljandi kesklinnas asuv kolledži vana maja, mida lõpetajad küll suure armastusega meenutavad, oli sisuliselt lagunemas ja omaniku kätte tagasi minemas, käis erialane õppetöö põhiliselt Ugala teatri ruumides. Kolledžis hakati näitleja erialale vastu võtma üle aasta, siis, kui lavakunstkoolis polnud vastuvõttu. Eriala õpetasid Kaarin Raid, Ingomar Vihmar, Jaanus Rohumaa, Peeter Tammearu, Kalju Komissarov, Katri Kaasik-Aaslav ning kõnetehnikat Tõnu Tepandi (kes samal ajal õpetas ka Tallinnas lavakoolis) ja Üllar Saaremäe. Lauluõpetajaks tuli Peeter Kononov. Lavalist liikumist õpetasid Eve Noormets ja Mall Noormets. Teatriajalugu Riina Schutting ja Reet Neimar. Näitlejadiplomiga lõpetasid sel kümnendil teatrikateedri kaks lendu, Noormetsa lend ja Komissarovi lend. 1999. aastal valmis kolledži uus maja koos *black-box* tüüpi teatrisaaliga. Kateedrijuhataja kohuseid asus samal aastal täitma Kalju Komissarov. Kümnendi esimesest kolmest näitejuhtimise lennust on 30 lõpetajast täna teatris tegevad vaid üks näitleja ja üks lavastaja, kahest järgmisest näitlejalennust on 21 lõpetajast teatriga seotud 15.

Eesti Humanitaarinstituut (EHI), 1988. aastal kooperatiivina asutatud, sai 1995. aastal litsentsi tegutseda erakõrgkoolina, lõpetajatele omistati nüüdsest bakalaureusekraad. EHI tegutses kuni 1995. aastani iseseisva õppeasutusena, siis liitus Tallinna Ülikooliga. Teatriõppe mõtte algataja oli EHI esimene rektor Rein Raud, kes tegi ettepaneku seda juhtima hakata Juhan Viidingule ja Lembit Petersonile, neile lisandus Tõnis Rätsep. Teatriõppe käivitusk 1988. aastal. Peterson oli 1992–2003 aastatel Eesti Humanitaarinstituudi teatri õppe- tooli juhataja. EHI teatriõppe eripära võrreldes teiste teatriõpet andvate koolidega oli Petersoni sõnul: „*et osalejad suudaksid omandada peale näitlejahariduse mõne humanitaarse kõrvaleriala, õpiksid keeli.*” Näitekunsti on erinevail aegadel peale Petersoni, Viidingu ja Rätsepa käinud õpetamas Kaljo Kiisk, Aarne Üksküla, Katri Kaasik-Aaslav ja Tõnu Tepandi,

TEATRIHARIDUSEST 1990. AASTATEL. FAKTE JA ISIKLIKKE ÜLEELAMISI.

Katri Aaslav-Tepandi

Näitleja on oma ajastu lühikroonika ja peegel – ja ka teatrikool on peegel. Selle kõrval mõelgem ka teatrikooli argielule – semestri lõpp, eksamid – pained, kes visatakse välja, kas ma olen ikka andekas, miks mul selline hinne, kas olen üldse õiges kohas, kust saada raha stipipäevani, kust saada raha teatrifestivalile sõiduks. . .

liikumist Olga Majevskaia, Aleksander Eelmaa, teatriajalugu Riina Schutting, Alexanderi tehnikat Maret Mursa, laulu Anne-Liis Poll ja Taivo Niitvägi. EHI teatriõpe on kasvatanud näitetrupi oma 1995. aastal asutatud stuudioteatrile Theatrum. 1995. aastal sai ka valmis Theatrumi saal endises Dominiiklaste kloostri aidas.

Tallinna Pedagoogika Ülikool. Eduard Vilde nimeline Tallinna Pedagoogiline Instituut nimetati 1992. aastal Tallinna Pedagoogiliseks Ülikooliks. Kultuuriteaduskonnas lisandusid (harrastusteatri suunitlusega) näitejuhtimise erialale 1994. aastal telerežii ja 1995. aastal raadiorežii erialad. Põhiõppejõud 1990ndail olid lavakunstkateedri vilistlased Rudolf Allabert, Margus Tuuling, Toomas Lõhmuste (oli ka režii õppetooli juhataja alates 1992. aastast). Õpetasid-juhtisid kursuseid veel Krista Arbet, Urmas Allik, Härmo Saarm, Kalju Orro. Lõpetanutest on tulnud eesti teatrimaastikule näitlejaid Nukutearisse, Endlasse, VAT-teatri tuumikusse; vabakutselisi, kaks teatridirektorit, üks peanäitejuht, raadio-teatri pearežissöör.

Eesti Riiklik Kunstiülikool. Eesti Riiklik Kunstiülikool nimeti 1989. aastal ümber Tallinna Kunstiülikooliks, mis omakorda nimetati 1995. aastal ümber Eesti Kunstiakadeemiaks (EKA). Maalikunstnikke-teatridekoraatoreid õpetati alates 1950. aastast, täna saab õppida EKAs teatrikunstnikuks vabade kunstide teaduskonna stsenograafia osakonnas. Aastail 1993–1999 juhtis stsenograafia osakonda Aime Unt, õpetasid veel ka Kustav-Agu Püüman, Liina Pihlak, Lu Blumenfeldt (kes alates 1999. aastast asus osakonda juhtima) jt. Blumenfeldt on 2000. aasta Sirbis tagasivaatavalt kokku võtnud stsenograafia osakonna kümnendi põhiprobleemi, milleks on vähe- ne koostöö teiste eesti teatrikoolidega: „*puudub ühine keel, ühised arusaamad programmide koostamisel. On hädavajalik, et kunstnik saaks juba õppeprotsessis aimu lavastusprotsessist, näitlejatööst, mitte üksnes proovides istudes, vaid ka kaasa mõeldes ja lavastades...*” Järgneval kümnendil käivitus koostöö teatrikoolide vahel juba tõhusamalt. 1990. aastate 33 lõpetajast tegutsevad täna teatrikunsti vallas 17, neist 4 ka peakunstnikuna.

Tartu Ülikool. Tartu Ülikoolis teatriteaduse õppe käivitaja Luule Epneri sõnul tuli idee hakata Tartus teatriteadust õpetama Lea Tormiselt ja Giina Kasklalt. „*Oli 1990ndate algus ning ülikool just üle minemas ainesüsteemile. Selle uue süsteemi sisse õnnestuski sobitada teatriteadus, kuid mitte omaette erialana, vaid ühe nn eriharuna, mis ametlikult avati eesti filoloogias osakonnas 1992. aastal.*” 1999. aastal läks teatriteadus vastloodud kirjanduse ja rahvaluule osakonna koosseisu, ent tegemist oli endiselt vaid eriharuga. Kui seni õpiti teatriteadust vaid Moskva ja Leningradi teatriinstitiutides, siis nüüd oli sündimas eesti teatriteaduse koolkond, mille mõju ja tähendust hakkame vast mõistma aastakümnete pärast. Õpetasid kaks korralist õppejõudu, Luule Epner ja Anneli Saro, teised lektorid olid väljaspoolt ülikooli või TÜ endised õppejõud: Riina Schutting, Ülo Tonts, Ants Järv, Ain Mäeots, Piret Kruuspere, Kristel Pappel, Enn Siimer. Teatriliidu toetusel toimusid igakevadised koolitusseminarid Tallinnas, kus

tudengitele esinesid Lea Tormis, Reet Neimar, Aime Unt, Linnar Priimägi, Kadi Herkül, Mati Unt jt. Sel kümnendil teatriteaduse lõpetanud on tegutsenud ja tegutsevad teatrites kirjandusala juhatajate, kirjandustoimetajate, dramaturgide, teatriajakirja peatoimetaja, eesti teatri aastaraamatu koostajate-toimetajate, autorite, teatriuurijate, kriitikute, ühesõnaga eesti teatri peegeldajate ja mõtestajatetena.

Isiklikke tähepanekuid ja üleelamisi

Teatriharidus on õpetamise ja õppimise, õpetaja–õpilase koostöö kontekstis nii hingeline ja individuaalne protsess, et seda on raske käsitleda üldistavate või mehaaniliste raamidega nagu kümnend, aasta või kuu. 1990. aastate teatriharidus on õpetajaid silmas pidades jätkuks 80. aastatele. Põhilised eriala õppejõud olid õpetamas ka eelmisel kümnendil, uute õpetajatena lisandusid juba nende õpilased, lavakunstkateedri lõpetajad ehk siis ikka ja jälle Stanislavski-Knebel-Panso teatrikoolkonna lavastajad-näitlejad (va Ingo Normet). Esmapilgul on läbi kümnendi teatriõppe ülesehitus ja sihid ju samad: esimesel aastal näitekunsti ABC, harjutused, etüüdid, katkendid; iga õpetaja kasutab vastavalt oma maitsele erinevaid harjutusi, sõnastusi. On variatsioone: näiteks Komissarov andis kohe esimesel semestril paralleelselt etüüdide, harjutustega igale tudengile ülesande lavastada oma kaaslastega 15-minutiline näidendilõik, Pedajas võttis paralleelselt etüüdidega ette „Hamleti” analüüsi ja tudengid mängisid katkendeid. Järgnevatel semestritel minnakse üle juba raskematele ülesannetele, need on terviknäidendi analüüs ja mängimine: sündmused, tegevused, suhted, tegelaskuju loomine. Siis erinevates žanrites mängimine, erinevad draamavormid, eri ajastustes ja stiilides. Juures on kõnetehnika, lavakõne, erinevad liikumistunnid, laulmine, teoreetilised ained. Õppekavas, mis oma põhituumas on kümnendi jooksul sama, on nihked proportsioonides: kui palju just lavakõne- ja liikumistunde on, aga eriala on muutumatult iga päev ja ikka kella neljast seitsmeni, vahel kauemgi.

Teatrikooli igapäevaelu oli ikka põhijoones selline: kell 9 lavakõnetreening, siis tantsutund, siis teatriajalugu või mõni muu lugu, keeletund, siis eriala, siis iseseisvad proovid, siis külm pirukas kooli kõrvalt leivapoest ja limonaad juurde. Siis semestri lõpp, eksamid, ikka pained, kes visatakse välja, kas ma olen ikka andekas, miks mul selline hinne, kas olen üldse õiges kohas, kust saada raha stipipäevani, kust saada raha teatrifestivalile sõiduks... Iga aasta 30. novembril on ikka Panso pidu, kus kõik vilistlased ka koos on. Traditsioonid, legendid: Kalju Orro VII lennust on toonud kooli aegade hämarusest ühe legendaarse paaniflöödi – nukker-valusa *doina*, millega on tänini seotud kõik Toompea kooli tõsisemad üritused, näiteks rebaste ristimise pidulik rituaal. Selle saatel kõnnib ka lennust lendu ja aastast aastasse Panso sünnipäeval küünalde valguses Panso preemia laureaat mööda treppe. Üles.

Aga! Tähtis ja väga tähtis erinevus on see, et iga uus õpetaja tuleb õpilase juurde oma isiksuse ja loomelaadiga, maailmavaate ja eetilis-esteetiliste tõekspidamistega. Ja see on suur küsimus, mida Õpetaja Õpilasele enesest edastab, õpetab; mismoodi ja mida õpilane, kes on samamoodi ainukordne

Pildid Neil Simoni näidendi „Biloxi blues” lavastusest. Lavastajaks Ingo Normet, osades lavakooli 16. lennu tudengid (fotodel Andres Puustusmaa, Ago Anderson, Tarmo Männard, Helena Merzin, Mait Malmsten, Indrek Sammul jt). Tegemist oli lavakooli 16. lennu diplomilavastusega ja see esietendus 20.12.1992 Eesti Draamateatri suures saalis. Fotod: Gunnar Vaidla

lastele tähendas, kuidas suunas, muutis taju ja meelte vastuvõttu, maailmavaadet; lisaks on selle nähtamatu-sõnastamatu „miski” edasiandmine õpetamisel sõltumata aastakümnest nii intiimne ja saladuslik protsess, et mingit üldistavat järeldust teha ei ole võimalik.

Mis on see, millest saab rääkida? Ühiskonna arengutest, sündmustest, ja teatrikoolist seal sees. Murrangust. Ja see on 1991. Korraga on Eesti Vabariik. Teada tõde – et sealt algavad sellised muutused, mis mõjutavad kogu eesti rahvast, ka teatrikoolide õpetajaid nagu õpilasi. 1990. aastate teatriõppijate põlvkond on esimene teise vabariigi aegne põlvkond, ja kõik õpetajad on tulnud nõukogude ajast ja koolist. Aga vabadus puudutab kõiki ja kõike. See on liberaalne turumajandus, see on rahareform, see on piiride avanemine, see on noorele õppijale ja lõpetanule uute võimaluste aastakümme. Kasvõi sellised muutused: XV lend sõidab laevaga Rootsi, saab lavakooli lendudest esimesena kohe päris Läände, käiakse Stockholmis mängimas „Suveöö unenägu”, XVI lend logistab lavakooli ajaloos esimesena bussiga läbi Poola ja Saksamaa ühel suvel Prantsusmaale Avignoni teatritefestivalile, käib Soomes tsirkuseprogrammiga raha teenimas, nii mõnigi tudeng saab seal teenitud raha eest endale auto osta, XVII lend käib ära Moskvast, aga juba Eesti kodaniku ehk siis privilegieeritud välismaalasena, IXX lend põikab taas Avignoni, XX lend põrutab Berliini *Theatertreffen*ile ja istub hilistel etendusejärgsetel tundidel *Rosa Luxemburg-Strassel* mõnes kohvikus või *Deutsches Theateri* näitlejate lokaalis (sealsamas, kus käis sajand tagasi ka Max Reinhardt oma näitlejatega). Maailm avardub. Koolijuhatajat Normetit võib kohata Londonis, kooli raamatukogu tarbeks raamatupakk kaenlas, ära rääkimas eesti teatriekskursante, et nad tema hiidkilose paki lennukisse kaasa võtaks ja Tallinna toimetaks. Viljandis teatrikateedrit juhutama asunud Komissarov sisustab Kulkast saadud abirahadega uut *black-box* saali, demonstreerides vaimustunult Tampere teatrikõrgkooli abil komplekteeritud ülikaasaegset prožektorite parki, juhtimispuhti, liigutatavaid treppistmeid. See pole ainult materiaalne-nähtav muutus, vaid ka vaimses plaanis üks oluline paradigma muutus, maailmataju, teatritaju muutus, mille mõjud avalduvad mitte niivõrd otses koolitöös, vaid juba hiljem, omi teatrimänge luues.

Kooli vaimsus ja ajastu vaimsus – suur muutus toimus just sellel teljel. Kui eelmistel aastakümnetel, 1970.–80. aastatel oli lavakooli kateeder üks noore ja opositsioonilise vaimu epitsentreid (nii nagu Kunstiinstituut, Konsistoorium ja Tartu Ülikooli mõned teaduskonnad, ka sealse sotsioloogiabori ja komsomolikomitee ümber koondunud isemõtlejate seltskond). Nii oli ka lavakas ühiskondliku mõtte, nõukaaegse ajapaine üks vastujõududest, kus levis vaba ja loov õhk. Neid oase oli toonases nõukogude Eestis ju teisigi, tõin vaid mõned näited. 1990. aastatel olukord muutub.

Nähtavamad-võrreldavamad-analüüsitavamad muutujad on diplomilavastused, mille kaudu saab muidugi eelkõige aimu lõpetajate andekusest, võimetest, oskustest, sarmist jne, aga just diplomilavastuste kaudu on tunnetatav ka kümnendi kursuste ühisevaimsus. Siinkohal julgen ühe lausega oma tähelepaneku teha: töökas, võimekas, mängulustiga, motiveeritud, loominguline kümnend; sotsiaalses, ühiskondlik-poliitilises mõttes äraolev. Ei saa öelda, et oleks olnud tugevaid väljalööke ühiskondlikku mõtlemisse, tahe kaasa rääkida vastse Eesti riigi probleemides, arengutes, kuulutada mingit oma tõde, suunata ühiskondlikke protsesse, mõtestada oma aega.

Diplomilavastused, mis olid eelmisel kümnendil jõuliselt ajavaimuga opositsioonis (näiteks X lennu Karusoo juhtimisel sündinud „Ruumid on täis”, mis oli valus tunnistus iseendast, oma põlvkonnast ja ajast, või XI lennu Mikiveri lavastus, jõulise eestluse sõnumiga „Pilvede värvid”, või XIII lennu raevukas-manifestne „aeg liigestest on lahti”-„Hamlet” Komissarovi lavastuses – need kõik moodustasid omaette vastupanu). Kui vastupanu vajadus kaob, iseolemine, VABADUS on käes ja uutest ähvardavatest painetest ühiskonnas ei ole veel aimu, siis pöördus noorte põlvkond koos õpetajatega loometegevuses justkui ühiskonnast ära – isiksuse arengu, inimese eetiliste küsimuste juurde, iga inimest puudutavate süvaväärustate juurde. See kajastub nii kursusega tööd teinud õppejõudude materjalivalikus, tõlgendustes kui ka kursuste omalavastuste teemades. Koolilavastuste peamiseks autoriteks: Shakespeare, Pirandello, Ibsen, Strindberg, Delaney, Simon, Tšehhov, Paul-Eerik Rummo, Zindel, Becket, Kõiv, Gorki, Büchner, Tuglas, Tammsaare, Alver, Cartwright, Moliere, Raudsepp.

Olles lavakooli sees nii õppija kui õpetajana, väidan, et lavakool kaotas 1990. aastatel oma positsiooni ühiskondlikes protsessides kaasa rääkida, oma põlvkonna meelsuse ja

vaimsuse kujundaja, eesmineja ehk avangard olla. Näitleja on oma ajastu lühikroonika ja peegel ning ka teatrikool on peegel. Ühtepidi toimus mingi oma kooli siseringi sulgumine prooviruumi (mis on ka mõneti paratamatu, kuna õppetöö koormus on lavakoolis alati väga pingeline), üsna vähe oli ühistegemist teiste kõrgkoolide omaealistega (nii nagu 1960.–1970. aastatel), toimus mingi tasakaalu otsimine enda ja enda lähiümbruse vahel, teisalt kohandumine uue ühiskonna muutustest tingitud võimalustega, ka materiaalsetega.

Näiteks rääkides oma kursusest, XV lennust, kes astus kooli ENSVs ja lõpetas kooli Eesti Vabariigis, mäletan ühiskonna muutuste suhtes teatud iroonilist ja skeptilist hoiakut, irooniat kui enesekaitset: mingit rahvusliku ärkamisaja vaimustust, meeleolu tõusu ei märganud me oma seltskonnas küll. Ei käinud me öölaulupidudel, ei kandnud me sinimustvalgeid linte – ja kus sa jõuad, proove vaja teha, et homseks tunniks valmis olla. Huvi oli mujal, muutused tulid äkki, sekundiga meie jaoks. Kuulasime teatud pealiskaudse heatahtliku distantsiga Komissarovi poliitilisi kommentaare Ülemnõukogus toimunule, et ta pani suured lootused Vaino Väljasele. Ning nõnda võtsime ka Tepandi arutlusi Eesti iseisivsuse võimalikkusest. Õpetajad suunasid meid muutustele kaasa mõtlema, mõtestama. Ühel päeval hakkas õpetaja Tepandi koolis käima ülikonnaga, et pärast hääletundi Riigikogu istungile jõuda. See kõik oli õrnalt öeldes liiga värske ja uus, et tunduda päris tõelisena. Ühesõnaga: koolitegemised, proovimised, katsetamised, otsimised, inimsuhted olid tähtsamad, ja muidugi õpetajad eeskujudena, innustajatena või vastasmängijatena.

Ja muidugi alkohol – muutus toimus siingi. Paotades seda rasket teemat: sellist viina voolamist nagu kümnendi esimesel viisaastakul õhtustel loomevaidlustest rikastel pidustusel (valge viin mehukatiga, viin tihti 60%) järgnevat lennust vaevalt tunnevad. Teisel viisaastakul, majandusolude kosudes rikastub ka alkoholi valik, viin asendub veiniga, juba päris ehtsate prantsuse veinidega. Loomingulised lõõgastumisvormid muutuvad. Nii nagu kaovad kümnendi jooksul ööproovid seoses sellega, et lavakooli maja hakatakse sulgema kell kümme õhtul (nii ka Viljandis kolledži uus maja), nii kaovad prooviruumidest tuhatosid (nii et tunnis ennastunustavalt, nõnda et sigaret näppude vahel tuhaks põleb, õpilast jälgivat Üksküla või täiesti iselaadselt sigaretti kolmanda ja neljanda näpu vahel hoidvat Karusood ei saa uue aja tähelepanelik tudeng tunnis enam vaadelda. Või kuulata prooviruumi piipu tegema jääva Tepandi lugusid Tartu ajast ja Hermakülalt, Toomingast, või näha närviliste sõrmedega Komissarovit suitsu suitsu järel süütamas). Väikesed detailid, aga peegeldavad atmosfääri, loovad mingi teiselaadse suhte. Mitte et ma suitsetamist propageeriks, aga kool oli suitsune küll ja vanad Kaarli ja Kreuksi maja ruumid (enne lavakooli majja kolimist) vägagi räämas ja sellele vaatamata väga omased. Proovihigist ja suitsust ja öisest kunstiviinast läbiimunud... Ja siis tuleb seitsmenda lainena või valgub nagu laavatuhk Pompeile reklaamitööstus, erakanalite teleseriaalid, igasuguse Lääne abi raames B-filmiprojektid. Aga see on liiga pikk lugu lahti harutada, mõtlen neid salakavalaid mugandumismehhanisme, mis hakkavad tudengeid kimbutama juba teatrikooli ajal. Sellest ei räägi.

Igatahes muutuvad 90ndatel lõpetajate võimalused end erialaselt teostada, esmapilgul on muutus on pigem organisatoorsest laadi ja nii mõnegi jaoks hirmutav: iga tudeng teab, et ei riik ega partei ei suuna teda enam kuhugi, teatrijuhid vaatavad ja valivad, lõpetaja vaatab ja valib, kuhu ta läheb ja mida ta tahab, on esimesed vabakutselised lõpetajad, kes ei seo end ühegi trupiga. Aga sisuliselt on lõpetajate valikuvabadus ennast teostada kõikehõlmav ja täiuslik. Nii nagu ühiskonnaski. Tee mida tahad, kellega tahad ja kuidas tahad, peaasi, et oleks ideid, tahtmist (ja raha).

Lõpetuseks: kui vaadata lavakooli ja ka teiste koolide teatrierialade lõpetajate erialase eneseteostuse võimalusi, loodud vaimuväärtusi ja nende tähendust tänases ühiskonnas, teatri arengus – siis kasvõi fakt, et sellest kümnendist on lavakoolist tulnud eelmistest üle kahe korra enam teatrijuhte, kes otseselt paljus suunavad ja määravad teatrikunst arengut, suundumisi, ja ainult kümme toonast lõpetajat 78st ei ole tänase seisuga seotud teatriga, vaadata Viljandi näitlejaeriala lõpetanute, kunstiakadeemia stenograafide töid ja tegemisi, ülikoolis teatriteadust õppinuid ja nende tähendust teatriteoreetilise mõtte arengus, siis võib ju öelda küll, et tervikuna on 90. aastatel teatriharidust saanud edukas põlvkond, võitjate põlvkond. Tähtis on see, et 1990ndate õpetajaskond on täna võimsalt tegus, kõrvuti oma õpilaste – nüüd juba kolleegidega – eesti teatri mängudes.

isiksus, vastu võtab, mis sellest ühistööst, ühisest loomingu pingutusest sünnib. Muutused on toimunud loojaisiksuste erinevais koostöötamistes, kombinatsioonides, vastasseisudes. On ju väga erinevad õppekogemused, mis sündisid tunnis oskuste suurenemises, maailma avaratumises, iseenda juurde jõudmises näiteks Komissarovi ja Palmiste või Komissarovi ja Rohumaa vahel või Karusoo-Raudsepa või Karusoo-Barabantšikova, Normeti ja Laugu või Normeti ja Mäeotsa, Pedajase-Suka või Pedajase-Taurate, Normeti-Heinloo või Normeti-Lennuki koostöös, kuigi oldi ühes ajas ja hetkes ühes ruumis. Mida üks või teine õpetaja oma õpi-

REIV

Triin Ruumet

Istusin, jalg üle põlve, kui maas lamav pepu äkki mu jalga hammustas. Sellest hetkest peale läks eten-

dus minu jaoks käima – ma tundsin ennast isiklikult puudutatuna, minuga tegeldi ja kui maaslamav poiss mulle lõrisesdes otsa vaatas, hakkasin ma

eufooriliselt naerma.

Tahaksin teile rääkida ühest väga toredast lavakunsti teosest nimega REIV, mida mängiti märtsikuus reedeti ja laupäeviti Cabaret Rhizome'i kangialuses punkris. Mina isiklikult olen reivil osalenud juba kaks korda, ning kui ma oleksin endale saanud lubada veel mõnda krõllis laupäeva, siis oleksin käinud ilmselt kolmandalgi korral. Johannes Veski lavastatud tükk on midagi, mis sobib hästi nädalavahetuse stardipauguks – aitab kenasti peorattasse viskuda ning laseb voolul end peale etenduse lõppu linna peale edasi kanda. Raske on sellest keelduda, kui REIV läbi saab ja reivilised suure mõllu saatel majast lahkuma peavad. Kindlasti tuleb arvestada, et see teatrietenduse ja peo vahepealne aktsioon kätkeb endas ohtralt märjakese pruukimist ja suuresti selle ümber eten-

duse sisu ideeliselt keerlebki. Mis see peopidamine tänapäevases mõttes õieti on ja kuidas kõvad peo- ja teatripoisid Rhizome'ist sellele küsimusele oma näo annavad?

Kohe kui ruumi sisse astusin, sain meeldiva üllatuse maas lamava palja persegaga mehehakatise näol, kellele oli kannikate peale kirjutatud WELCOME. Ilmselt sobibki kõik reivil toimuv sellisele inimesele nagu mina, kes sellist welcome'i täiel rinnal naudib. Kui olin natuke ringi jalutanud ja mulle esimene viina-ener-

gijaooigi pits näppu pisteti, istusin welcome-pepu kõrvale diivanile maha ja nautisin niisama, kuidas täissoditud kutid ringi jaurasid ja trünamuusika rütmis tulesid vilgutasi. Istusin, jalg üle põlve, kui maas

lamav pepu äkki mu jalga hammustas. Sellest hetkest peale läks etendus minu jaoks käima – ma tundsin ennast isiklikult puudutatuna, minuga tegeldi ja kui maaslamav poiss mulle

lõrisesdes otsa vaatas, hakkasin ma eupooriliselt naerma. Kohe etenduse alguses tehti selgeks, et kui kõlab üks teatud viisijupp... siis on võtuaeg! Igal võtuajal tuli publikul võtta näitlejatega koos üks viinashott, mis koosnes viinast ja energiajoogist. Tegin seda kõike kuulekalt kaasa.

Etenduse struktuur on üles ehitatud süsteemile, kus publik jaguneb 5-6 liikmelisteks gruppideks, keda etenduse jooksul vahetuvad grupijuhid veavad läbi erinevate ruumide, kus igal näitlejal on rääkida oma peolugu. Kedagi midagi vastumeelselt tegema ei sunnita ega otseselt kätt ka publiku omaalgatusele ette ei panda. Näiteks tutvustab üks näitlejatest erinevaid jaburaid joomismänge – apelsinikoorimise ja arbuusiviskamise mängu, aga nende hulgas ka suuga-rosinaviina-täis-valatud-kausikesest-välja-kookimise mängu. Kuna selleks hetkeks on osa inimestest oma toru juba kergelt täis tõmmanud, siis on ka neid, kes vapralt oma nina viinakaussi pistavad ja rosinaid välja luristama asuvad.

Minul isiklikult tekitas vist kõige suuremaid ovatsioone Balti keti ühine läbimängimine ja see, kuidas kogu seltskond etenduse lõpus „Ärgake Baltimaad“ laulab. Luuakse selline ülepausutatud jaburalt paatoslik õhkkond, mis aeg-ajalt pidude käigus tekibki, kui inimesed hakkavad koos mõnda tuntut laulu laulma või loosungeid hõikama ning seejuures ülemääratriootlikuks või muud moodi ülevõimendatult emotsionaalseks muutuvad. Samuti oli väga naljakas-irooniline vana-kreeka etenduslaadis esitatud sketš Prometheus maksast, kus Prometheus kaebab, et tal on maks joomisest läbi, mille peale kotkas toob talle uue, et Prometheus saaks rahulikult edasi juua. Hiljem said kõik dionüüsuse-pidustuse külalised sellesama Prometheus praetud maksa ära süüa.

Mõlemal korral, kui käisin, juhtus sarnane asi, mis tagantjärele mõeldes tegelikult kätkeski endas kogu etenduse ideelist eesmärki – keegi publikust jäi ikka natuke liiga täis ja hakkas jaurama, näitlejat segama või niisama esinema. Mõtlesin esiteks, et seegi on planeeritud osa etendusest, aga hiljem sain teada, et teps nõnda see ei ole. Tekkinud olukord oli vastuolu peo ja etenduse vahel ning kõne all olnud jaurajad sattusid erilisse tähelepanusfääri – tekkis küsimus, kas visata etenduse häirija välja või mitte? Publiku hääletusel ei visatud agressorit välja. See on hea taimelava mõttemängule, mis koht on teater ja kuidas seal peab olema, kui tükk pole nagu päris tükk, vaid omamoodi pidu – nagu tegijad seda ise nimetavad – peo-simulatsioon. Aga purjus agressor oli seal, kus ta olema pidi – reivil. Seda me ju tahtsimegi näha.

Koosolemine Rhizome'is oligi reiv, pidu või muu sellesarnane, millelt on korraks katus pealt ära võetud ja sinna suure luubiga sisse piilutud. Ei teagi, kas võrdlus galeriisse tõstetud pissuaariga oleks nüüd kõige õigem, sest tegu pole ju ready-made'i vaid kunstilise rekonstruktsiooniga, aga selline assotsatsioon siiski tekkis. Enamik minuealisi käib peol tihti ja „intensiivselt“ – see on üks osa elust. Hea on seda vahel näha teisest vaatevinklist, olles paariks tunniks oma pidutsemisega keset lavastust, kus paari tunni jooksul harilikud peoetapid kujundlikus võtmes läbi käiakse.

ELEKTRITEATRI TAASTULEK

Martin Oja

väsimatult läbi jooksutada tuhandeid kilomeetreid filmilinti ja vastu pidada aastakümneid. Juba nende vähesus teeb nad ainulaadseks ja kättesaamatuks, muudab igaühe omaette isendiks, millel on iseloom, kombed ja kapriisid.

Elektriteatri eestvedaja Andres juhtus projektorimurest rääkima tuttavale, kes on seotud Soome Kinoliiduga. Vahva oli üllatus, kui nimetet organisatsioon Tartu entusiastidele abikäe ulatas ning üle Soome maad kuulas, kas mõnel kinol ehk pole keset digitaliseerumistuhinat vana projektorit seisma jäänud. Kokkolas just sobiv leiti. Ühel varakevadisel märtsipäeval laadisid Tartu filminoored selle autosse ja tõid pike-

ma jututa kodulinna. Jaapanis valmistatud ja kolmkümmend aastat truult pilti näidanud masinal on tarvis mehhanisme kōpitseda, mõned jupid välja vahetada ning tolmu- ja pinnad taas läikima lüüa. Siis saab Tartu Uue Teatriajakohalises saalis vaadata ka arhiividest pärit haruldasi filmikoopiaid, mis muul kombel publiku ette ei jõuaks. Kokkola kino ülemised naabrid võivad nüüd oma kappi riided riputada.

Tartus Ülejõel avati 1908. aasta aprillis esimene Eesti kinomaja, mis kandis nime Elektri teater Illusion. Nüüd võetakse traditsiooniga nimi taaskasutusse. See aja ringlevust tõestav statement paigutub elegantselt aastas- mil eesti film tähistab oma sajandat sünnipäeva. Elektervärske kino hakkab filmi näitama esialgu kolm korda nädalas: esmaspäeval, teisipäeval ja kolmapäeval. Vaatamispoolises on tähtsal kohal Euroopa filmid ning eesti autorite looming. Erilist tähelepanu lubab kinorahvas pöörata dokkidele, et täita tühi nišš Tartu kinomaastikul ning pakkuda meelelahutust, mis oleks ühtlasi intelligentne. Jätkatakse juba Athena-päevil alustatud liini ja seistakse hea selle eest, et Elektriteater oleks midagi enam kui tavaline kino. Pärast seanssi on vaatajad alati oodatud kinokohvikusse, kus saab lisaks kaloritele väärastada end vestluse ja muljete vahetamisega. Iseäranis eesti filmide puhul hakkavad külas käima ja sõna sekka ütleva nende filmidega seotud inimesed. Ideaalis saab Elektriteatrist festival, mis kestab aasta läbi.

Lavastaja: Johannes Veski
Osades: Anatoli Tafitsjuk, Päär Pärenson, Ajar Ausma, Joonas Parve, Kait Kall
Meedia / Promo: Tõnis Hiiesalu

Fotod: Tõnis Hiiesalu

JUHUSLIK FILMIFESTIVAL

Jass Seljamaa

Emilie Toomela

Kui juhuslik on juhus juhuslikult valitud filmide festivalil ning milline filosoofia on selle ürituse taga, selgitab International Random Film Festivali pressiesindaja Jass Seljamaa.

Kuidas satuvad filmid filmifestivalidele? Õige vastus kõlaks ilmselt, et režissöörid ja produtsendid saadavad sinna oma filmi ning lõplik programm selgub sümbioosis programmikoostajatega. Muidugi ei vaadata kõiki festivalile laekunud filme otsast lõpuni läbi ja tihti tehakse negatiivne otsus juba „kaane” põhjal. Ma ei saa olla päriselt nõus vanamoodsa raamatu-kaane-ütlusega, kuid olemas on siiski ilusate kaantega halbu raamatuid (ja muidugi vastupidi).

Hiljuti Anijal ja Tallinnas toimunud 3. International Random Film Festival (IRFF) valib oma toimumiskoha, -aja, filmid ja auhinnad aga suvaliselt. Eestisse ja Anijale tõi festivali eelmise aasta lõputseremoonial hiireklikk – vajutati nii palju kordi Wikipedia funktsioonile *Random Article* (juhuslik artikkel), kuni tuli mõni geograafilisest kohast pajatav artikkel. Juhuse tahtel oli selleks Anija, kus kolmel päeval (10.–12. märtsil) mõisas kino näidati. Filmid selle aasta festivaliks valisid välja aga 25 väikest last (festivali žürii), kellest igaüks võttis pallimerest ühe filmi nimega pallikese.

See on siis juhuslik. Tõelist juhuslikkust on muidugi raske saavutada – filmid võib ju juhuslikult valida, kuid mille seast? Antud juhul valisime need 524 filmi seast, mis meile saadeti. Pean siinkohal tegema ülestunnistuse – kuna tahtsime väga, et ka mõni kodumaine film esindatud oleks (ja samal ajal oli algne eesti filmitegijate hulk väike), helistasin ise mõnele režissööri/produtsendile ja küsisin, kas võiksin nende tööd esitada. Juhtuski nii, et ainukese eesti filmina sattus programmi minu kauaaegse naabri film (Urmas Eero Liivi „Häädemeeste UFO”). Kõlab nagu onupojapoliitika, aga samas oli see siiski valitud (küll veidike juhata tud) juhuslikkuse teel ja meie reeglitele vastavalt. Ka teiste, esteetilistel kaalutlustel programmi koostavate filmifestivalide lõplikku valikut koostatakse sellisel moel („Tere, kas te palun saadaksite oma filmi”).

Sel aastal muutsime veelgi juhuslikumaks kohavaliku protsessi – genereerisime tõsijuhuslikult (*true random*) geograafilisi koordinaate ning leppisime kokku, et kui tuleb vesi, siis peab olema 5 kilomeetri raadiuses asustatud saar, kui aga tuleb maismaa, siis 100 kilomeetri raadiuses asustatud punkt. Meie pisikeseks pettumuseks (tahaks ju väljakutset!) toimub festival järgmine kord Rootsis ja ülejäämine kord (uuesti) Poolas. Naljakal kombel on kõik viis festivali, millest kolm on tänaseks toimunud, sattunud Läänemereäärsetesse riikidesse – kätt südamele pannes – täiesti juhuslikult!

Kui rääkida ajendist, mis pani IRFF-i korraldama, siis selleks on järgmine lugu. Festivali direktor austerlane Synes Elischka tegi naljaka eksperimendi: ta otsis välja filmifestivalid, kuhu sai saata oma filmi DVD-koopia ning mis kindlasti selle tagastasid. Plaadi alla pani ta natukene liimi, et oleks näha, kas film on karbist välja võetud või mitte. Pooled festivalid tagastasid DVD puutumatuna. Kas asi oli kaanes? Kas teda vähemalt guugeldati ja leiti hoopis, et ei ole piisavalt prestiižseid vas teid? Äkki jäi film juhuslikult vahele?

Tartu Elektriteatri tegijad läksid vaatama, mis sünnib International Random Film Festivalil Anijal. Muljeid jagab Elektriteatri suhtekorraldaja Emilie.

Kolmandat aastat toimuva International Random Film Festivali juhtmõte on luua uudne filmifestivalikogemus, valides juhuslikult filme ning festivali asukohta. Järgmise festivali toimumiskuupäevad ja koht maailmakaardil genereeritakse iga festivali lõpuõhtul interneti juhugeneraatorite abil. Kuigi esimesed kolm toimumispaika on jäänud Euroopa piiridesse (2010. aastal Saksamaal ja 2011. aastal Poolas), siis korraldajate sõnul on seegi valik toimunud juhuslikult. Käesoleval aastal kogunes Randomi seltskond 9.–10. märtsil Tallinna lähedale Anijale.

Olles varem mitte kunagi Anijale sattunud, peab ütlema, et tavapärasest keskkonnast hoopis teise ümbrusesse sõit aitas end kuidagi eriti hästi filmide vaatamisele häälestada. Randomi programm koosnes 25-st lühifilmist. Et valikumee tod nõnda iseäralik oli, siis oli kavas kõiksuguseid linatoo seid. Leidus animatsioone saksa postiljonidest, abstraktseid visuaale õhtuses rongis mööda tuhisevatest spagetilaadsetest moodustistest, öko-dokumentaalfilme ja mõneminutilisi soome haikusid. Randomi päevakavasse oli sattunud ka Urmas E. Liivi teledokk „Häädemeeste UFO”, mis Anija mõisa saali külmuses Jägermeisterit libistavaid eesti kulturnike lõbusalt naeru pugistama ajas.

Kahtlemata näidati mõningaid filme, mida üheski teises olukorras ei satuks nägema ega ausalt öeldes ei viitsikski lõpuni vaadata. Eks see olegi osalt ka Randomi iva – panna mõtlema sellele, et valik suurtel filmifestivalidel, nagu Cannes’is ja Berliinis, on võõraste inimeste filmikava. Juhuslik programm paelus ennekõike oma aususe ja spontaansusega. Kavas leidis mitmeid kõitvaid filme vähetuntud režissööridelt, kes on alles oma loometegevuse alguses. Samas ei ütleks, et Randomi programmivaliku meetod oleks õiglasem kui suurte filmifestivalide oma. Mis õiglust võikski leiduda filmide juhuslikus tagasilükkamises. Eluga kaasas käiv ja saatuse keerdkäike ennistav on niisugune filmide sõelumine aga küll. Võimalus oma infofilter juhuslikkusele seada on meedia juhitud ühiskonnas mõnes mõttes lausa privileeg.

Kaost jätkus omajagu ka festivali köögipoolle. Vabatahtlike toimetuste viljana ei tehtud Randomile mingit suurt reklaami. Valdavalt kampsunites muhe kamp, kes Anijale filme vaatama tuli, oli arvult kahjuks üsna nadi. Ruumi oleks tegelikult jätkunud ka suuremale vaatajaskonnale. Usutavasti leidunuks ka inimesi, kes oleksid kohale tulnud, kui oleksid üritusest varem teadnud. Muidugi oli tänu pisikesele seltskonnale üritusel ka omamoodi võlu, mida massifestivalidel pole. Nii me siis vaatasimegi filme – täiesti suvalises kohas, juhuslikul sombusel nädalavahetusel ja ilma igasuguse meediaplära ja eelarvamuseta. Kui järgmisel korral toimub Random kuskil vähegi ligipääsetavas kohas, siis pühendaksin hea meelega taas paar päeva filmimaailma avamaastikul seiklemisele.

SURM LÄBI KAAMERA-SILMA

Antti Sinitsyn

Metafooriliselt saab fotoaparaati võrrelda relvaga – mõlema käsitlemine hõlmab endas laadimist, vinnastamist, sihtimist ning lõpuks päästikule vajutamist. Olenemata sellest, kas torust lendab välja padrun või püüab see endasse valguslained, on tulemuseks surm.

Visuaalkunstist rääkides moodustavad fotograafia ja film kahtlemata selle valdkonna ühe võimsaima duo. Mõlemat meediumi tuleks võtta iseenesest võrdsetena – nii üks kui teine pakuvad vaatajale omamoodi naudingut, kumbki oma spetsiifilise nišiga. Seda ohutut *fifty-fifty* puhvertsooni ei ka vatse ma rikkuma hakata ning jätan lugejale õiguse oma arvamusel, kumba enda jaoks tähtsamaks pidada. Käesoleva essee ga üritan pigem välja selgitada, milles kumbki oma projektsioonidega opereerib.

Kindlasti pole ma esimene inimene, keda foto ja filmi koos lus intrigeerib. Seda teemat on käsitlenud väga hästi Peter Wollen, kes oma essee s „Fire and ice” tule ja jää metafooride abil nimetatud meediumeid võrdleb. Kujutlegem nüüd ette, kuidas saab fotot jääga seostada? Foto on tabatud hetk, mida pole enam kunagi võimalik tagasi saada. Kui aparaadi katik teeb juba kõrvadele tuttava klõpsuragina, jäädvustatakse sõna otseses mõttes ajalugu. Krüogeenselt säilitab kuva momenti, mis ei kõdune. Teades, et vesi muutub jääks alates 0 kraadist, saab seda ringikujulist sümbolit interpreteerida lõpmatusena. Kangekaelselt räägib iga foto meile sellest, mis varem oli, kuid mida enam ei ole.

Tuli on ainukene neljast elemendist, mis on nii radikaalne ja sedavõrd elav. Iga tuleleek tekib hetkeks ja sama kiirelt ta ka kaob. Sellest pole midagi, kuna iga eelneva leegi vahetab välja järgnev, kestes senikaua, kuni kütus ja hapnik otsa saavad. Filmi puhul näeme me samuti sekundis keskeltläbi 24 kaadrit, mis üksteist pidevalt välja vahetavad, kuniks leek kustub. Avastame endis püromaanid, kes naudivad leekide tantsu sellest elamusi ammutades. Erinevalt monotoonsest jääst näeme, et tuli pakub erinevaid tasandeid ja vorme.

Tuntud prantsuse filmiteoreetik Christian Metz kõrvutab fotot surmaga – mõlemat iseloomustavad liikumatus ja vaikus. Et saada aru, kuidas need kaks sümbolit kujutist ise-loo mustavad, võime tuua näitena välja tüüpilise sotsiaalse praktika: fotode säilitamine, kus on kujutatud lähedasi, keda enam elavate seas ei ole. Kuid isegi kui pildil olev isik ka veel elus on, on jäädvustatud moment sellegipoolest igaveseks kadunud. Ajalises kontekstis saamegi me võtta fotot kui surma, kuna aeg on lineaarsete omadustega fenomen. Metafooriliselt saab fotoaparaati võrrelda relvaga – mõlema käsitlemine hõlmab endas laadimist, vinnastamist, sihtimist ning lõpuks päästikule vajutamist. Olenemata sellest, kas torust lendab välja padrun või püüab see endasse valguslained, on tulemuseks surm. Inglikeelne väljend *shoot* kõlab nüüd loogilisemalt kui enne.

Filmi kontekstis käitub surm kummitusena – me saame jälgida vaimu, kes ei ole ühte pilti lukustatud, vaid kes liigub kaadrist kaadrisse. Konkreetne narratiiv moodustab sürrealistliku maailma, mida saame tagasi kerida ning lõpmatult ikka ja jälle uuesti vaadata. Paistab nagu tegu oleks pelgalt mitmekaadrilise fotoalbumiga. Kuid kinofilm räägib meiega siiski teisiti. Selle eesmärk ei ole lukustada olnud hetki ajas, vaid tekitada elavat vaimset ja visuaalset naudingut hetkel, mil me filmi vaatame. Koostöös hea süžee ga saab vaataja skopofiilise ja elamusriikka kogemuse osaliseks, mis ei reeda, nagu oleks tegu pelgalt mälestusega olnust. Samuti loob kunstiline foto paralleeldimensioone, kus kujutatu hakkab elama, trotsides surmavat päästikule vajutust ja aega, mille kulgemist on võimatu peatada.

Vabaühenduste muutumine entusiastlikutest sõprusringkon-
dadest projekte esitavateks töökollektiivideks kätkeb endas
mitmeid esmapilgul vastuolulisi valikuid. Küsimused, et mil-
lised on tänapäeva uued institutsionaliseerimise viisid ja kui-
das vabaühenduste tegevusvabaduse huve ausalt rahastaja
soovide ja formaadi piirangute vahel jaotada, on vaieldama-
tult aktuaalsed.

Mõni aeg tagasi põhjustas Linnalabori *facebooki* lehel mõne-
võrra poleemikat kaheksandas urbanistide uudiskirjas esita-
tud linnasekkumiste teenuse pakkumise äriplaan ning Linna-
labori initsiatiiv hakata pakkuma selleteemalist tasulist tee-
nust. Sellest johtuvalt kutsus urbanistide uudiskirja U toi-
metus märtsi alguses kokku vabaühenduste institutsionali-
seerumisprotsesse lahkava vestlusringi. Linnalabori kontoris
kohtusid Keiti Kljavin (U), Tauri Tuvikene (Linnalabor), Regi-
na Viljasaar (Linnalabor), Mario Laul. Vestlust juhtis ja ühtlasi
ka osales selles Alari Rammo (vabaühenduste liit EMSL).

Allpool on räägitult riisunud koorekiht, millele on märkusi
lisanud U teenekas partner Kadri Klementi.

Keiti Kljavin (U toimetuse, edaspidi K): Aga räägiks rahast,
rahastamisest.

Alari Rammo (EMSL, edaspidi A): Ärist.

K: Kasum, tulem, sotsiaalne ettevõtlus. Linnalabor alustas
sotsiaalse ettevõtlusega.

Tauri Tuvikene (Linnalabor, edaspidi T): Sotsiaalne ettevõt-
lus on teistmoodi rahaküsimise vorm. See erineb projekti-
de kaudu rahastamisest. Kui sul on sotsiaalne ettevõtte, pa-
neb see sind teatud mõttes ühele tasandile äriettevõtetega.
Viimane tekitab inimestel emotsionaalse vastuolu, mis loob
segadust.

Kadri Klementi (edaspidi KK): Mis on ju veider – miks peaks
tekkima emotsionaalne vastuolu? Äris iseenesest ei tohiks ju
olla midagi pahelist, midagi nii vastupidist headele ja ausatele
eesmärkidele.

T: Sotsiaalne ettevõtlus tähendab, et töötatakse turureeglite
järgi, mitte selle kaudu, et saadakse fondist idee jaoks raha –
st see idee meeldis fondile piisavalt, et seda rahastada – ja
sa viid selle ellu.

K: Kas see segadus ei või tekkida sellepärast, et sotsiaalne
ettevõtlus ei ole inimeste seas teada-tuntud mõiste? Asi,
tegevus, millest inimene tänavalt või isegi mõni spetsialist
ei ole õigesti aru saanud. Minu jaoks võib sotsiaalset ette-
võtlust mõista ühe vabaühenduste tegevuse võimalusena,
millega kaasneb ärimudel, kuid kasumit ei võeta välja või in-
vesteeritakse pidevalt edasisse tegevusse.

KK: Sotsiaalse ettevõtluse juurde võib kuuluda ka kasumi osaline
väljavõtmine, näiteks Suurbritannia vastav seadusandlus lubab
community interest company kasumist kuni 35% osanikele
välja maksta. Ning igasuguse kestvama tegevuse, ka tavaäri
juurde kuulub püsiv investeerimine edasisse tegutsemisse.

A: Aga sa ei pea ju inimestele seletama, mis asi on sotsiaalne
ettevõtlus, mis on selle definitsioon või mis on kodanikuühis-
kond. Sõltub loomulikult, et kellele, kas tegu on liikmete või
mingite sidususrühmadega, mingite ametnike või avalikkuse-
ga või n-ö klientidega. Igaüks näeb seda erinevalt. Leidub
inimesi, kes arvavad: „Mis mõttes, te peaks seal üldse tasuta
töötama, te ei tohiks palkagi saada – te olete MTÜ!“ Mõnele
ei meeldi juba see sõna – „mittetulundus“ –, ta ei taha seda
kasutada, sest mis mõttes mittetulundus, kuidas üldse ilma
tuluta saab. Kokkuvõtteks on see ebaoluline emotsionaal-
ne maitse üle vaidlemine – kellele mis sõna meeldib. Mina
hingeldajaid tõsiselt ei võta. Sõnavõtt „te ei tohi seal raha
teenida!“ on netikommentaatori tase. Kuid need inimesed,
kellele sotsiaalne ettevõtlus on suunatud ja kes midagi tea-
vad ning on asjast huvitatud – kas nemad saavad aru, mil-
les see mudel (kuhu äri ette panna) seisneb, miks seda teha,
kuhu see raha läheb? Enamikku inimestest muidugi see üldse
ei kotigi, kas sa nimetad seda äriks, teenuseks, tooteks vms.

KK: Tõsi! Loeb ju ometi mees, mitte müts! Ehk igapäevase toi-
mimise tasemel on oluline asja tegelik sisu ja asjaajamise viis.
Sõnad, terminid, kategooriad on olulised seaduse tasemel.

T: Lõpuks ikkagi loeb, kuidas seda nimetada. Kui sa ütled

RAHASTAMISE VALIKUD, S

äriplaan, annab see kohe mingi nime, aga kui sa ütled näiteks
mudel või teenus, siis on see võib-olla natukene parem.

KK: Loeb ehk samamoodi, nagu sa kasutad erinevaid sõnu oma
igapäevast tööd kas uuele kolleegile või väikesele vennapojale
seletades. Aga räägid ju ometi samast asjast.

K: Kas siis ei olegi paremat lahendust, kui terminite valimine
vastavalt seltskonnale?

KK: Mis ei peaks ju iseenesest olema takistav asjaolu? Laiemale
publikule rääkida sotsiaalse ettevõtte tegutsemise sisust, mit-
te vormist. Ja sotsiaalse ettevõtte paratamatus, nii meeldiv kui
tüütu, on tema kahetine iseloom ehk just nimelt sisu, eesmär-
gi, missiooni küsimus. Tavapärase ettevõtte puhul on eesmärk
enesestmõistetav ja võiks peaaegu öelda, et üldse mitte küsija
asi – olgu, mis ta on, peaasi, et ostja leidub – siis on tegu äriga.

A: Mõned inimesed käituvad veel nii imelikult, kui ütlevad, et
sa saaksid nüüd sellise asja ja hästi viisakas oleks, kui sa teek-
sid vastu ühe annetuse. Kas see on mingit laadi tehing või on
see päriselt annetamine, kas seda peaks näitama ettevõtte
tuluaruandes, mis sa sellele inimesele vastu andsid?

KK: Need on hetked, kui mängu tulevad juriidilised vormid; ja
kui mõelda laiemalt sotsiaalsele ettevõtlusele, siis on vist suuresti
tegu klassikalise kana ja munaga – juriidiliste mitmetimõisteta-
vuste tekkimisel võetakse tihti appi pretsedent – aga kui seda
ei ole? Ja kui pretsedenti ei saa luua, kuna ei ole seadusandlust?

A: Kui sul on teenus, kas on siis parem öelda, et sul mingi
tegevus, mille eest sa tahaksid natuke raha saada – „meil on
siin selline mõte...“ Või kutsud oma ettevõtmist mudeliks või
plaaniks ja kasutad palju asesõnu.

K: Võib-olla peaksid kõik vabaühendused jõulisemalt kasuta-
ma selliseid valdkonnavahehisi sõnu, eriti need, kes tegelevad
mingit laadi ettevõtlusmudeli väljatöötamise või praktisee-
rimisega, ja lõpuks poleks selliseid netikommentaari stiilis
sõnavõtte?

KK: Jaa, just, praktika (pretседentide, eeskujude loomine) on see
õige sõna! (Tegu)

Regina Viljasaar (Linnalabor, edaspidi R): Jah, võib-olla ole-
me liiga tagasihoidlikud oma sõnakasutuses.

A: Ma ei tea, kas peab ilmtingimata vehkima selle punase
rätiga, kui sa tead, et inimesed lähevad närvi selle peale.
Suhtluses väljapoole ei pea neid sõnu kasutama. Need sõ-
nad tulevad oma vestlusest ja projektitaotlusest. Kodulehel

pole selliseid artikleid nagu hinnakiri, tooted, teenused.
R: Minu meelest võib olla.

A: Võib-olla pole siiski hea silte panna.

KK: Hinnasilte? Silte? Jah, see on loomulik, et sõnakasutus on
osa identiteedist, me kõik oleme sellega harjunud. Kehtib ka füü-
siliste, mitte ainult juriidiliste isikute puhul. Kui veidralt kõlaks,
kui näiteks kirjanik ütleks, et vaata mu kodulehelt hinnakirja.
Ta ei ütle nii. Ja samas on enesestmõistetav, et ta soovib näiteks
artikli kirjutamise eest tasu. Ta saab sellesisulised
läbirääkimised peetud teistsuguste sõnadega.

R: Enne rääkisime, kuidas ühiskonnas teemasid juurutada,
kas alustada radikaalselt või olla viisakas ja pehme. Siis jäi kõ-
lama, et nimelt tuleks käituda radikaalselt, et tuua käibesse
idee, kuid nüüd jääb kõlama pigem vastupidine mõte.

KK: Miks olla üldse nii radikaalne, et valida ühe või teise vahel?
Rünnata ikka mõlemalt tiivalt korraga! Eriti suurte ideede puhul,
mis eeldavad niikuinii pealetungivatelt jõududelt suuremat (mit-
mekesisemat) koosseisu.

T: Siin on küsimus, kust see raha tuleb, kas see tuleb väljas-
poolt, fondist, või tuleb see sellelt
sihtrühmalt.

KK: Võib ju tulla ka kolmandalt – huvitatud osapoolt? Sihtrühm
ei ole alati võimeline või huvitatud maksma.

K: Täpselt. Minu meelest on sellega hetkel halvasti, kui me
lüksame võimalikult palju fonde, kirjutame projekte, looda-
me ja ootame. Kuid kui võtta vaheetapp ära ja minna kohe
ise sihtrühma juurde, see on võõras.

T: Võib-olla peaksime turgu mõjutama, et turg ei tekiks ko-
hale, kus seda ei olnud, vaid et sotsiaalne ettevõtlus tekiks
kohale, kus on turg. Kui ma mõtlen *Fairtrade*’i peale, siis seal
ei tekitatud turgu sinna, kus seda ei olnud, vaid muudeti tur-
gu seal, kus see oli olemas. Seal tuleb võib-olla see eetilisu-
se mõõde – mille eest raha küsitakse ja kuhu see läheb.

A: Ma ei tea, kuidas see info nende klientideni jõuaks, kes
neid teenuseid ostaksid, kas nad iialgi mõtleks, et nüüd nad
annavad raha mingisugusele MTÜle, kes seda üldse ei peaks
saama. Samas käivad need samad inimesed kinos või teatris,
kus teenuseosutajad on kõik mingisugused MTÜd. Siin ei ole
midagi teisti.

T: Ilmselt on siin tegemist mingisuguse mõtlemise vahega –
mis hetkel sa tarbid teenust ja mis hetkel sa nagu... ma ei

Fotod: Alver Linnamägi

OTSIAALNE ETTEVÕTLUS

teagi, mis asi see on... Kui sa lähed jõusaali, siis sa ei vastuta või ei mõtle, kas selle eest ei peaks maksma.

KK: See on natuke õige ka, kuna sa eeldad, et jõusaal on koht, mis peaks sinuga midagi tegema – millel on sinu ees n-ö funktsionaalne kohustus. See on egoistlik mõte. Ühiskonnast (sotsiaalsest eesmärgist, missioonist, teenusest) ei saa nii egoistlikult mõelda. Ehk võib-olla pole meil probleem mitte sotsiaalse ettevõtja tutvustamisega, vaid sotsiaalse tarbija puudumisega?

A: Aga kas te hakkate siis küsima raha millegi eest, mille eest enne ei ole makstud?

K: Sotsiaalse ettevõtluse suureks omaduseks, nii nagu mina olen sellest aru saanud, ongi uute ja innovaatiliste teenuste väljatöötamine.

KK: No kas see ei peaks olema igasuguse ettevõtluse juhtiv jõud?

K: Meie oleme ka proovinud mõelda täiesti uusi asju, mida ei ole olemas, vähemalt sellisel kujul, nagu meie tahaksime neid teha.

A: Millega siis ikka õnnestuks ka raha teenida.

K: Me loodame küll jah.

A: Ja mitte ainult raha enda pärast, vaid selle kaudu saavutada ka mingi sotsiaalne mõju.

K: Jah, see sotsiaalne mõju on algusest peale olnud THE idee. Raha ja rahastamiskeem on sinna kompromisside kaudu juurde mõeldud.

KK: Kas siit ei koorugi iva? Et sotsiaalne ettevõtlus on see, kui asja tehakse asja enese pärast ning ettevõtlus on seejuures vaid hädavajalik liikumas hoidev mootor? Ja seda olulisem on taaskord tegutsemine, enese tõestamine.

T: Ma arvan, et see peab toimima viisil, kus mul on idee ja raha peab kantima ühest kohast teise. Ütleme niimoodi, et kui inimesed viivad lapse autoga kooli, siis see teenus peaks selle raha neilt ära tõmbama ja jagama selle teisel kujul laiali või panema isegi juurde natukene, aga selle võrra pakkuma turvalisemat keskkonda, meeldivamat kooliteed. Raha peab ebaeetilisemast kohast eetilisemasse kohta liikuma.

KK: Väga ilus makromajanduslik mõte, Tauri!

Mario Laul (edaspidi M) : Just täna seminaris (Mario on TLÜ Sotsiaaltöö Instituudis lektor) tõstatus sama teema. Sotsiaalse ettevõtluse puhul on väärtus ümber defineeritud –

sinna on kaasatud lisaks rahale ja kõigele, mida on lihtne majanduslikus plaanis mõõta, ka palju muud, nagu näiteks mõne sotsiaalse probleemi lahendamisse panustamine või positiivsed keskkondlikud mõjud. Viimaseid ei ole aga kerge mõõta. Sotsiaalse ettevõtte puhul ongi võrreldes tavalise ettevõttega raske hinnata, kas see on edukas või mitte.

KK: Just. Ehk siis inimestes ei teki emotsionaalne vastuolu, nagu ülalpool mainitud, vaid pigem ratsionaalne: kuidas opereerida sel juhul sõnavaraga, mis on üles ehitatud kalkuleeritavusele?

M: Sotsiaalne ettevõte ei pruugi tuua sisse väga palju raha, kuid sellel võib samal ajal minna väga hästi – seda edu lihtsalt ei saa pelgalt rahas mõõta. Kuidas näiteks mõõta, kas inimeste elukeskkond muutub paremaks või mitte? Jeffrey Skoll (Ebay looja) on öelnud, et sotsiaalsest ettevõtlusest saab 21. sajandil kõige olulisem sotsiaalne liikumine. Ühes tänases seminaris arutatud tekstis (Porter, M. E. & Kramer, M. R. *Creating Shared Value*. Harvard Business Review, jaanuar-veebbruar 2011) kirjutati, et igasugune ettevõtlus peaks juba algusest peale olema sotsiaalne. Nagu Keiti enne ütles: hetkel on sedasorti teenused ja tooted võõrad ning tunduvad väga innovaatilised, kuid mida rohkem selliseid asju tekib, seda tavalisemaks see muutub, kuni lõpuks saab sellest norm.

KK: Kas me oskaksime ka tänaseid tavalisi teenuseid ja tooteid kujutleda sotsiaalsetena? Võib-olla ei pea sotsiaalset ettevõtlust vedama üldse kõik uued ideed? St mitte sotsiaalsete eesmärgidega tegevus ei nõustu alluma turumajandusele, vaid turumajandus muutub sotsiaalsemaks, ühis- ja kogukonnaväärtuseid tunnistavaks. Ulmeline mõte, aga teoreetiliselt on ju turg väga lai mõiste, mida võib sisu poolest pea igas kontekstis kasutada: see on mõtteleogika, mis töötab ka näiteks bioloogilises või kultuurilises evolutsioonis.

A: Neid teooriaid on igasuguseid, kuid osa tõmbab vahe sotsiaalsele ettevõtlusele ja vastutustundlikule ettevõtlusele. Viimased asuvad päris äris, ettevõttes, mis võtavad arvesse lisaks majandusele ka mõju keskkonnale või ühiskonnale ja teevad rohkem või vähem rohelisi asju.

KK: Mis see päris äri üldse on? 100% äri? 100% kasumi välja võtmine? Aga kui firmaomanik võtab oma firmast 100% kasumit välja ja see võimaldab tal kogukonnale kasulik olla? Põhimõte on vist selles, et erarahaga (st füüsilise isikuni jõudnud rahaga) ei ole nii ratsionaalne kogukonda toetada kui äriarahaga (st täpsemalt juriidilise isiku rahaga). Aga ütleme, et meie firmaomanik elatub ainult dividendidest – st tööd ta otseselt ei tee – ja see võimaldab tal tööl käimise asemel oma kogukonda vabatahtliku tegutsemisega toetada. Sest talle meeldib niimoodi elada. Ja samas on ta ikkagi 100% ärimees. Mütsi järgi otsustades.

R: See oleneb ka sellest, kuidas „sotsiaalne“ defineerida.

A: Ma arvan, et äris võtab see mõte päris kaua aega. Ma ei tea, kuidas sotsiaalsel ettevõtlusel välismaal läheb, aga kui me vaatame, kes Eestis saavad neid kõige vastutustundliku- ma ettevõtte tiitleid, siis niimoodi tehakse neid asju linnukese pärast. Suurtes ettevõtetes on allpool isegi innukaid inimesed, aga tippjuhtide seas on neid väga väga vähe. Võib-olla Valdo Kalm Telecomis või EMTs on näide, kes ise on alati kontoris kaasas, sh mittetulundusliku tegevuse puhul.

T: Kas see tähendab, et turg nõuab?

A: Ma ei tea, kas siis turg nõuab.

T: Isegi kui seda tehakse ainult linnukese pärast, siis vähemalt sellel linnukesel on väärtus, olgugi...

A: Kas turg nõuab... Turg ei küsi, kas Swedbank *matchib* mingeid erasikute annetusi või toetab suusatamist. Turg tahab, et tema ülekande tasud oleks null... Tarku kodanikke ja kliente on väga vähe, rääkimata ametlikest poliitikutest.

KK: Tahab tõepoolest! Aga turule meeldib ka suusavõistlustele soodustusega registreeruda ja tunda lihtsameelset rõõmu igast mündist, mis avaliku pillerkaare saatel mitte pangajuhtide tas- ku, vaid kuskile mujale veereb.

M: Ilmselt rohkem kui varem, sest mingil põhjusel need teemad tulevad üles ning jagatakse auhindu „kõige vastutustundlikumatele ettevõtetele“.

T: Kui abstraktsemalt teemadesse minna, siis võib ju küsida, et kui ärid peaksid tõesti muutuma vastutustundlikuks, siis mingi äri muutub võimatuks. Kas on võimalik, et jõuad arutluskäigus selleni, et kui näiteks kõik arvutused ära teha ja äri peaks olema vastutustundlik, siis selle peaks kinni panema. See näitab piiri, kui kaugele on võimalik ettevõtted vastutustundlikuks muuta. MTÜs olemine on teine alguspunkt, kus sul ei ole veel raha ja sel hetkel sa tekitad selle raha sinna, kus see peaks juba olemas olema. Tõstad selle ümber, tõstad selle paremasse potti.

M: Pikemas perspektiivis võtavad suuremad muutused aega. Ühest punktist ajas ja ruumis millegi sellise hindamine võibki pessimism tekitada, samas kui pikemas perspektiivis toimub kogu aeg positiivseid muutusi, à la absolutistliku monarhia kukutamine või naiste valimisõigus jne. Sotsiaalse ettevõtluse normiks muutumise puhul tuleb samuti kuskilt alustada, nt hakkame ülikoolis vastavat valikkursust andma, jagame head praktikat tunnustavaid auhindu või siis arutame kuskil Linnalabori kohvilauas neid asju.

K: Aga kui hea on teha neid asju Eestis, kas pigem jah, või oleks lihtsam teha asju kuskil kontekstis, kus on paremad tingimused sotsiaalseks ettevõtluseks?

A: Kui palju meil on üldse sotsiaalseid ettevõtteid?

M: Heateo Sihtasutusest on üht-teist tõukunud... Aga see oleneb jälle sellest, kuidas keegi sotsiaalset ettevõtlust defineerib. Näidetena tuuakse Taaskasutuskeskust või Noored Kooli projekti. Tõsi on, et kontseptsioon ja termin ei ole selged – mis ühe jaoks on sotsiaalne ettevõtlus, teise jaoks pole. Aga mida rohkem avalikult asjast räägitakse, seda selgemaks saab ka see, mida Eesti kontekstis käsitletakse sotsiaalse ettevõtlusena. Loodetavasti mingi hetk hakkab selliseid ettevõtmisi ka rohkem tekkima. Päris puhtaid sotsiaalse ettevõtluse näiteid minu teada Eestis pole, st pole selliseid juhtumeid, kus keegi asutab äriettevõtte, mis olekski algusest peale mõeldud sotsiaalse ettevõtte. Sotsiaalne ettevõtlus Eestis tähendab üldjuhul MTÜ alt tegutsemisel mingisuguste ärioperatsioonide korraldamist.

A: Päris äriühingu alt on sotsiaalselt ettevõtlust Eestis juba isenesest raske teha, sest maksupoliitika on üles ehitatud ikkagi ideele, et sa pead kasumit taotlevalt tegutsema ja kui sa kellelegi liiga palju soodustusi või midagi tasuta annad, siis maksuamet maksustab selle osa. Aga sõna „kasum“ on minu meelest normaalne.

Artikkel ilmub Müürilehes koostöös urbanistide uudiskirja „U“ toimetusega

U

Lauri Pilter

PROOSA

Vägivald ja massipsühhoosid õitsetesid ja laiutasid Maarjamaal nagu mujalgi maailmas, 1949. aastal laaditi tema 83-aastane ema loomavagunisse, et teiste inimelajate hulgas Irkutskisse viia, ema heitis kuskil Põhja-Kesk-Venemaal vagunis loksudes hinge ja tema jäänused lihtsalt laaditi vagunist maha, anonüümsesse igavikku.

TEELE JA KUSTI, 1984

Teele ja Kusti olid nagu hanekarjus Äsa ja väike Mats. Nad elasid Eimbes metsa taga, mille-sse sopistuva talu põllul meil tomatikasvandus oli. Tomatid kasvasid suures, kaarjatele kihilistele puittaladele toetuva kilega kasvuhuones. Kurkidele oli eraldi peenar, mida samuti katsime kilega. Ema rääkis küll, et kui tema tüdrukuna Nõmmel Nelgi tänaval elas, kasvasid nende pere tomatid-kurgid suvi läbi lageda taeva all ja häda polnud midagi. Vanemad ja vanaema panid mind käruga sõnnikuhunnikust tomatimulda sõnnikut tooma, tomatid kasvasid sõnnikusel ja saepurusel mullal. Taimi tuli kasta otsikuta kastekannuga. Kõigepealt varre ümbert peoga mulla sisse lohk kaapida, siis sinna paras sorts, umbes liiter, leiget vett, siis jälle korralikult peoga kuiva mulda kastetud kohale peale. Niimoodi ligi sajale tomatitaimele. Tomatid, mis polnud enam sügavrohelised, vaid hakkasid kollakat tooni võtma, mürdsime taime küljest vääti osavalt väänates lahti ja viisime kaussi vana talumaja tuppa aknalauale, kuhu langes suvine õhtuvalgus. Seal hakkasid nad roosakaid ja punaseid toone võtma. Mõnd oranžikat tomatit ma ka juba isukalt sõin. Teele ja Kusti elasid metsa taga. Kusti oli Eimbes metsavaht ja Teele oli kitsekarjus. Teele käis raiesmikelt maasikaid korjamas ja rästik hammustas teda. Meie koduküla Eistorbi ja Eimbe vahel elas seitsesada rästikut. Niimoodi kirjutas Russwurm 1855. aastal. Meie kodu kõrvalt algav Eimbe mets oli suur ja lai. See oli täis mustikaid, sinikaid, vaarikaid, maasikaid, piibelehti ja sõnajalgu. Seal oli nätskeid ja madalamaid alasid, seal oli kaasikuid ja männikuid, põlendikke ja raiesmikke ja kõrgete hõredate männipuudega metsaaluseid, kus alustaimed moodustasid tohutuid mät-taid. Muidugi oli koos juurestikuga ümber kukkunud põlispuid, mille üles kistud mullakamar meenutas karukoopaid. Metsas hulkus kitsi, rebaseid, põtru ja jäneseid. Metssea songer-maid ja rõhitsu võis sageli kohata. Jutud ilvesest tekitasid kõhklusid, kas uskuda või mitte. Hundi- ja karujutte me tõsiselt ei võtnud, siin poolsaarel olime ses suhtes nagu vanajumala selja taga. Vanajumal muidugi ei kaitsnud mind sõjaväekohustuse ja noorsugu hullutavate maaniate eest, kohe kui koolipoisiiga lõppes ja Tartusse ülikooli läksin, sattusin katoliiklaste lõksu ja Taizé usuhullude maniakaalsete orgiate mõju alla. Kusti oli metsavaht ja valvas kõiki neid loomi. Arvasin, et mäger, kes meie jaanilõkke asemele viidud toiduriis-mete kallal ööst öösse maiustamas käis, oli Kusti tuttav ja sõber. Kusti ja Teele elasid korralikus suures, rohe-liseks värvitud horisontaallaudisega majas Väike-Eimbe südames. Ümberringi vonklesid kanarbiku vahel kõrged muldroobastega teed, kohati päris küngastele tõustes ja laugelt langedes, sõitsime neist kallakutest emaga augustis rattaid vabakäigule lastes alla, jälgides silmadega vasakul pool küngaste ja rannaroostike taga sinetavat ja vinetavat Voosi merekurku ja Vormsi metsa-viir-gu. Sinna väina veerde jäid kaks vahvat saart, Ulassaar ja Silgurahu, kaldaga rööbiti piklikud ja kõigest mõnekümne meetri kaugusel kaldast, nende peale ma küll kunagi ei saanud. Kusti elu oli raske, ta oli õppinud talupidajaks, aga taluperemees ei saanud ta kunagi olla, ini-meste kadedus sõi ära kõik tema katsed ja kavatsused. Vägivald ja massipsühhoosid õitse-sid ja laiutasid Maarjamaal nagu mujalgi maailmas, 1949. aastal laaditi tema 83-aastane ema loomavagunisse, et teiste inimelajate hulgas Irkutskisse viia, ema heitis kuskil Põhja-Kesk-Venemaal vagunis loksudes hinge ja tema jäänused lihtsalt laaditi vagunist maha, anonüüm-sesse igavikku. Kusti varjus metsas koos kahe vabadusvõitlejast bandiidiga ja käis Teele juures süüa saamas. Tema kaasmetsavennad seisid kindlalt Eesti vabaduse eest ja mürdsid viina ja toidu nimel aina poodidesse sisse ja tapsid kõiki komsomoliaktiviste ja kimbutasid talunaisi, Kusti kartis, et Teele tapavad ära, kui nad jälile saavad, kus ta söömas käib. Tapsid sakslase, endise Wehrmachi sõduri ka ära, kes nendega koos punkris Siberisse viimise eest redutas. Kusti vanematetalu võeti temalt ära, sinna tulid suure perega mingid uusasukad, talupere-meest, kelleks ta kasvatatud ja õppinud oli, ei tulnud Kustist kunagi. Oli Eimbes metsavaht.

AUGUST

Augustis hakkasin kirjutama oma mälestusi kümne-üheteistkümne aasta eest Ameerikas veedetud aastast ja järgnenud üheksakümnendatest Eestis kuni minu mõttelise kokku-varisemiseni kokkupuutel ja -põrkel Ameerikast tulnud magistri-õpetajannaga. Isa ja küla-mehed ehitasid samal ajal uut kuuri-eluaseta, mille materjali ja ehituse raha oli isa teeninud oma tollimaaklerifirmaga. Septembris oli seinalaudis paigas, isa pani liiste ja võretas õhutusa-vasid, mulle andis ta tööks seinalaudad rootsi värvi punaseks värvida. Otstest viilualustest pidin lauad valgeks võõpama, ilm oli jahe ja ma kandsin tumesinist vattjopet. See sai valge värvi laike täis ja isa oli pahane. Värvimise vahel käisin vana talumaja, nii-öelda maakodu, südahoone taga vanade õunapuude ja kuuse all. Maa oli seal kuusekäbisid täis, kasvas nõge-seid, seinu vastas maas oli redel. Puude tagant algas põld, päratu, endine kolhoosipõld, veel oli alles jupike vana toigasaeda, mille kaheksakümnendate keskel olin ehitanud. Tegin maja taga õunapuude all suitsu. See oli esimene aasta, mil minust püsisuistetaja oli saanud. Isa õiendas ja nokitses kuuri kallal, olin väga rahul, et ta mu ärakäimistest välja ei teinud, aga tema nähes suitsetada ei julgenud, ebalesin kogu aeg küsimuse kallal, kas ta seda ajunurgas teab või ei tea. Niisugune oli meie tempo ja tegevus ka siis, kui kuuris mängivast raadiost hakkas tulema ärevaid uudiseid ja reportaaze New Yorgist. Midagi oli seal juhtunud, mingi kõrge torn põles, teati mingist lennukist. Läksin vana maja kööki ja pesin plastmasspalis nõu-sid. Isa viis mind kella nelja ajal autoga pool kilomeetrit üle põllu pritsukuuri juurde bussipeatusse, sõitsin Haapsallu, isa loovutatud valge sügisjope seljas. Kui koju jõudsin, mängis emal elutoas televiisor, nägin sisse astudes pilvelõhkujat tolmupilve saatel kokku varise-mas. Mul oli majesteetlik tunne ja ma ütlesin emale, et see sündmus rõõmustab mind. Ema protestis. Selgitasin, et see sündmus rõõmustab mind kui saun uudistetootjate nahaalsele ajupesule. Muidugi olime kõik kogu aja olnud uudisteveo mõju all ja seega osalised massip-sühhoosis, kui nii võib öelda, Serbia sõjad ja Clintoni suuseks Lewinskyga olid justkui täht-samad kui peresuhted ja asendanud isikliku elu rikkusi. Ma ei mõelnud sellele, et edastada uudiseid reaalsusest on kellegi leivatöö ja see pole väärtusetum kui süvapsühholoogilised abstraktsused, millega mina tegelen.

AKKA

Ma helistasin oma Lõuna-Eestis elavale vanatädile, emaema õele ja tegin ettepaneku, et tulen talle külla, millega ta oli lahkesti nõus. Vanatädi nimi oli Naima ja ta elas üksinda Karksi-Nuias. Tal oli olnud elu jooksul kolm meest, kes kõik olid surnud. Esimese mehega oli tal tütar Virve, kes elas kahe pojaga Viljandis, politseinikust abikaasa oli temast lahkunud. Vanatädi viimane mees oli olnud traktorist, kes nende kurameerimise ajal oli tundunud talle tubli, töökas mees, abielumehena oli aga osutunud lootusetuks sopajoodikuks. Alaline purjutamine ta tappiski. Vanatädi oli umbes kuuekümnenaastane ja töötas sanitarina vaheldumisi mitme Lõuna-Eesti väikelinna haiglas. Peale aiaist ümbritsetud majakese Karksi-Nuias oli tal talumaja mõned kilomeetrid eemal Pollis, mille ta oli pärinud oma isa teiselt naiselt, oma kasuemalt – kogu esivanemate majapidamine oli pärandatud talle, noorimale tütrele, kaks vanemat õde polnud midagi saanud, põhjuseks ilmselt see, et nad olid varakult mujale, minu vanaema koguni pealinna kolinud –, talu, milles ta varem oli pidanud ka loomi, nüüd, vanemana, olid tal aga ainult kaks koera, kes tema äraolekul majja lukustatuna kurjalt haukudes kõiki võimalikke rüüstajaid eemale peletasid. Talumaja ümber kasvasid õunapuud ja marjapõõsad ja maja ees peenardel oli pojenge. Maja oli punast värvi. Suundusin ma vanatädi poole Karksi-Nuiaale erilise õhinaga ja põnevustundega, muutes selle kujutelmades enda jaoks sama ihaldusväärseks kui Kaanan. Põnevust ärgitas muuhulgas ka selline eriskummaline üksikasi, et nime Karksi seostasin ma kõla poolest Prantsuse linna Carcassonne'iga, mille fantaasiaküllast keskaegset linnust olin ma kirjutiste ja piltide kaudu uurinud ja mille järgi nimetatud Faulkneri jutt mind omal ajal sügavalt liigutas. Kas polnud Karksi tõepoolest nagu Eesti Carcassonne? Lossivaremed olid ju sealgi, samuti valmistati seal, nagu Lõuna-Prantsusmaal, veini. Kui loss mind nägemisel eriti ei erutanud, siis käänuline jõgi ja avar veehoidla, mille otsas silla vastas olevast paisust vesi kõrge joana alla pahises, avaldasid muljet. Ja eriti on mul meeles, kuidas ma jalutasin linnast kolm kilomeetrit talumaja poole (linnaservas asuvas pargis olin ma äsja aidanud – muidugi tasuta – kõrgetesse hunnikutesse riisutud sügisesi puulehti veoautokasti kühveldada) ja pöördusin teelt ära metsatukka, mis paiknes kõrge nõlva harjal, kuskil all vulises väike oja, kahel pool aga ümbritses seda tõeline järsk ürgorg, need nõlvad olid siin nagu ehtsad mäed, midagi niisugust minu kodukandis Lääne-Eestis polnud – ja istusin puude alla maha ja vaatasin alla oja poole ja keerasin korgi pealt ära kaasasolevalt, äsja poest ostetud klaaspurgilt prantsuse majoneesiga ja kastsin poest ostetud saia tükke majoneesi sisse ja sõin selle niimoodi kõik ära ja suitsetasin siis salaja ühe sigareti (ma ei tahtnud, et keegi maailmas mu suitsetamist näeks, sest uskusin paranoiliselt, et see toob kaasa suure häda, peaaegu katastroofi) ja matsin koni siis mäenõlva mulda, ja kui ma sõrmed mulda surusin, nägin ma, et see on punakat värvi ja tihke ja rammus, tõeline viljakate maade muld. Need elamused olid minu jaoks Seiklus suure algustähega. Lahkelt sõidutas üks aiandusspetsialistist vanahärra mind oma autoga Pollist Karksisse, kui mul oli vaja tagasi linna jõuda, ja lahke, lausa ülepakkuv oli minu vanatädi Naima minu vastu nii oma linnamajas kui talus. Küllusega sain ma seal lihatooteid ja juustu ja saia ja leiba ja küpsiseid ja komme ning maamaja ahjus lubati mul endal pikkades risttahukakujulistest vormides ahjukooki valmistada. Vanatädi ei tahtnud lasta mul mingit tööd teha, ainult vastu puigeldes lubas ta mul lõpuks minna ja kirvega halgudeks raiuda kümmekond ülijämedat, rasket pakku, võimlemisharjutus, mida ma, arvestades külluslikku ja rammusat toitmist, väga vajasin. Temal külas oldud aja jooksul käisin ühel korral ümbruskonna maanteedel, põldudel, karjamaadel ja metsades jalutamas (muuhulgas vaatamas metsa rüpes olevat maja, milles minu vanaema oli alustanud kooliteed) ja ühe korra bussiga Viljandis (otsimas tööd ja elukohta, sest ma ei tahtnud endiselt vanematekoju tagasi minna; lõpuks leidsingi endale pakkijakoha Viljandi tekivabrikus, kus töötasin kaks ja pool kuud, ja üürisin ühe toa eramaja teisel korrusel), aga suurema osa sellest nädalast olin ma nagu naelutatud ühte paika, kaugelt liiga väheliikuv, ja minu põhitegevus oli seedimine. Ma sain tunda mulgi külalislahkust, mis oli aga nii liialeminev, et uuesti ma seda sel määral kogeda ei soovi, ühest korrast jätkus eluajaks, ja ma sain kaasa kirbud, millest vanatädi tütar Virve mul hiljem oma Viljandi korteri vannis aga vabaneda aitas.

Ma mõtlesin oma 1995. aasta märtsis 14-aastasena surnud koerast tema eluajal kui inimesest ja olingi temast – sotsiaalses mõttes, nii palju kui võimalik – enda jaoks kalli inimese vorminud, aga samas mängisin mõttega teda kui koera tappa, toetudes veendumusele, et väga vähe on inimesi, kes peaksid koera tapmist, muidu kui ehk perekondliku omandi tähenduses, kuriteoks. Sellest sai alguse minu elu paradoksaalne kompleks, millega olen end piinanud aastakümneid ja mis saadab mind, tean juba, elu lõpuni. Selle kompleksi tärkamisele – kui lebasin üksinda kodus olles oma vanemate elutoas vanal vaibal küllili oma tukkuva ja tukkudes hingeldava koera vastas, hõngasin sisse tema karvade ja näärmete rasuseid lõhnu ja vajutasin kõrva tema tihedasti kloppiva südamega rinna vastu – hakkasin esmalt süvenemisega mõtlema 2000. aasta septembrikuud Seewaldis ravil veetes. Mõtlesin sellele, kui ema tuli Hoosalist mind haiglasse vaatama ja viis mind ühe päikeseliselt kolletava pühapäeva pärastlõunal trollibussiga Tallinna loomaaeda. Teiseks mõlkus mul tol käigul meeles Schilleri ballaad „Ibykose kured“. Olin selle saksa keeles helesinistele paberilehekestele ilukirjas kirja pannud ja köitnud punase niidiga siniste pappkaante vahele, et seda vihikukest endaga alati kaasas kanda, ja olin ligi pooled teose stroofidest juba pähe õppinud. Saksakeelset luuleklassikat pähe õppima ajendas mind mälestus kirjast, mille minu isapoolne vanaisa saatis mulle 1983. aasta sügisel Tartust oma Filosoofi tänava kodust Hoosalisse minu 12. sünnipäevaks. See oli kõigest kaks kuud enne tema üksildast surma aastavahetuse-eelsel nädalal. Ta kirjutas mulle kirjas sellest, kui tähtis on minusuguse hariduse poole pürgiva noore jaoks luuletusi pähe õppida, sest noorena on meeled valla ja mälu erk, vanemas eas enam ei ole, väga vajalik on nooruses mälu hilisemaks eluks treenida. Sel ajal kui ma 1986. aasta paiku elutoa põrandal – pidin tegelikult minema kunstikooli skulptuuritundi, aga ei leidnud selleks jõudu – küllili vaibal oma mustpruuni, kloppiva südamega ja lõõtsutava, rasuse äärdeilterjeri kõrval lamasin, keerles aknaalusel kollasel kapil seisva isa grammofoonimängija peal vinüülplaat briti progressiivse rokkbändi Emerson, Lake & Palmer süidiga „Tarkus“, mille minu vanaonu ameeriklasest poeg Jonah oli mu isale kinkinud 1978. aasta suvel, kui isa Ameerikas sugulasi külastas. Muusika oli võimas, haaras mind oma elektroonsesse mühinasse, mis mõnevõrra hilisemat Sven Grünbergi süntesaatorimuusikat meenutas, ja ma rändasin kuulmetes kaasa poolvöölasest-pooltankist koletisega, kes kunstniku

loodud, magusaid papi- ja värvilõhnu tulvaval plaadiümbrisel minu tõlgenduses üle kaledate maastike oma metalses vägivaldsuses Tarkusega kohtumise – ja sellele alistumise – poole mürises. Muusika võimsusega liitusid koera rasuhõng, vanemate korteri kosutavad elulõhnad ja musta vinüülplaadi naksuv tegelikkus oma ajas – tundsin sellest detailide koosolust kostvat mingit rokk süidistki vägevamat metamuusikat, milles kõlas minu elukäigu ulatus ja saatuslikkus, ja oli kindlasti tähenduslik, et „Tarkus“ oli plaadile salvestatud samal aastal ja samal kuul, kui minu orgaaniline elu oli alguse saanud. Vahel läksin elutoa akna juurde, kõõlutasin end aknalaua toele ja vahtisin läbi suure klaasi õue, kus kauguses paistis hiigelsuur, roheline ja nätske staadioniväljak ning kumeras pilvealuses varjukuses olid laiali pillatud uute kortermajade päratud hallid risttahukad läbisegi pisikeste alandlike puumajade, kuuride ja küünidega ühest varasemast, nüüdseks muldmadalast ajastust. Ja 1991. aasta varakevadel kirjutasin ma Massachusettsis kolledži loovkirjutuse kursuse jaoks oma harrastuskirjanikust vanaonu, sama kolledži matemaatikaõppejõu elektroonilisel kirjutusmasinal oma vaistlikes mõtetes ja aistingutes sobrades säärase luuletuse:

You, earthen pot! Laughing at me,
calling me a poor filthy thing!
I have lain minutes beside my dog,
listening to his big quick heart
How can you know what I am
which I know will stop in a few years
you frigid dusty object
just lying on the carpet, my face
against his black-haired chest, the room
smelling of his glands
the sweet sour smell of puppyhood
who have not born life for years,
and when you did, the plants looked
like prisoners
pressing my ear against his ribs,
and he snarling
you say I can kill you; well,
I will try
I know what you are hiding under
the gray cake of your contents, and
I will cut it
but it is not my heart; I am not
a plant; I can pull up my roots
what you want me to find out
belongs to neither of us
nor can either of us avoid facing it

Sellele mõtlesin palatis halli betoonmaja teisel korrusel, metsa ääres ja ranna lähedal, kus väikese poisina sageli kõndisin, mängisin, vanaema (ja seega minu) kahele kilpkonnale, Elsale ja Suusile (Elsa oli isane ja Suusi emane, aga Suusi ligi poolteist korda suurem ja Elsa paaritumiskatsed ei õnnestunud kunagi, Suusi tõrjus ta ära) vöilillelehti, teelehti ja rohuliblesid korjasin, minu titapõlve ajal vanaema peetud kahe hamstri hauda tunnistasin (liivapaljandis keset muruvööndit kahe männituka vahel kulgevas sihis, mida läbis seesama võimsatele, mu meelest ülikõrgetele, veidi Eiffeli torni meenutavatele sõrestikele rajatud elektriliin) ja kus ma juba neljanda elukümneni lävel, saades samas osakonnas statsioneeritud patsiendina meeltesegadusravi, käisin igal hommikul ja igal õhtul ja vahel kolm kordagi päevas pikkadel tervisejooksudel, märgates rajal tihtipeale koerasitta, millest üle hüppasin, ja septembri teisel nädalal südasuviselt palaval päeval läksin endast kümme aastat noorema palatikaaslaste Oliveriga, kes pärines samast linnast, kus elasin mina, ja käis samas koolis, mille ma olin lõpetanud, läbi salu, kus puud rajamärgiks kollaseid, punaseid ja valgeid värvivõtte kandsid, mööda varjulist teed, täis lohkudesse sõtkutud sinavaid kabjajälgi, päikesest lõõskavale rannale. Sinepikarva rohumätastega liivaharjadel lesis trobikond päevitajaid, naistel trikood – tundus, nagu oleksin näinud üht neist katmata rindadega või oli rinnahoidja nii väike, et ei varjanud suurt peale nibude. Ja näis, et see mustpehmelt brünett sale naine minust ja tudisevalt seestunud, kalbeid haiguseplekke tulvil näonahaga Oliverist kümne meetri jagu mere pool, naine, kes vist parajasti kellelegi midagi pooleldi hüüatas, pooleldi lausus vene keeli, ja keda ma sõandasin üksnes viivu kiigata – ka siis, kui me kohvikumaja ning rulluisukeskuse juurest minu ettepanekul sama teed pidi tagasi tulime, taas ainult vilksav pilk silmanurgast – mulle tundus, et naine on siia tulnud meelega minu pärast, teades täpisealt mu tagapõhja ja et olen lähedal haigemajas ravil, et ootab, et ma teda nähes erutuksin või vähemalt, et on olemas inimesi ühiselt keha ja mõtteid mööda vaatlev silm, mis või kes teab hästi, et selle naise siinolek ei paista mulle juhus ning tema nägemine korraga annab mulle tähendusrikkaid lootusi ja kohutab.

Ma mäletan, kuidas ma olin 19-aastane ja olin suvel enne tagasilendu New Yorgist Moskvasse külas oma ameerika vanaonu nooremal tütrele, vastsel teise lapse emal Connecticuti osariigi lõunaosas Branfordis, sugulase vastostetud maja, mis maksis kakssada tuhat dollarit, asus mereäärsel tänaval ja ma läksin üksi randa. Seal, sel ennelõunal Long Islandi väina tumedal kiviklibulisel põhjarannal, kohtasin ma hanesid, haneperekonda, isa, ema ja kolme poega. Nad olid minust kümme meetrit eemal ja tatserdasid järjest lähemale, kuni peatusid, jäid mind seirates tammuma kolme meetri kaugusel. Nii lähedal polnud need veelinnud mulle ei kunagi varem ega hiljem. Nad tunnistasid mind tummalt, ainult klibu kõhises. Ainult meri, välismaine Atlandi ookean, kiirgas oma igitegusat eristamatut viisi. Ma püüdsin hanedega rääkida, aga ka minul häält ei tulnud. Ma lihtsalt maigutasin suud. Hiljem tõlgendasin seda maigutava suuga noorukit hanede ees nii, et olin sündmuse sümboolikaga määratud jääma inimkeeltest sündivast ebavõrdsusest väljapoole, kõnelema kurtummana žestide keelt lendolevustega, kes on ajaloost suuremad, sõnamaailmast suuremeelsemad, kellega kokkupuutes rand ühel- või teisel pool ookeani on lihtsalt rand ja kelle jaoks piirid puuduvad.

Kipakas kolgas keset kohalikke metsi, selle groteskne ja sum-
bunud tukslemine, asunikud, kes meenutavad pigem karika-
tuure kui tõelisi inimesi (aga jäävad sellest hoolimata elusateks
ja elulisteks), seitsme- ja kaheksakümnendate nõukogude-
maal üles kasvav minajutustaja – umbes säärase märksõna-
dega võiks kirjeldada Ott Kiluski romaani „Veidrikud ja võpa-
tused” tasaselt kulgevat rütmi. Seal nagu ei juhtukski midagi,
ja ometi juhtub kõik, kuna kirjeldatakse külakese lakkamatut
pulbitsemist, ent ei klammerduta ühegi sündmuse külge kui-
gi kauaks ega jõuta ka kusagile välja. Triivitakse mööda mi-
nevikumälestusi nagu ei kuhugi suubuval jõel.

Kaks aastat tagasi ilmus Kiluski debüüt, luulekogu „Oktoo-
brikuine tuuker”, ning juba tollastes tekstides võis tunda au-
tori raskemeelsust ja värssidest õhkuvat õõva, ent seda kõike
pehendas mahe huumor (mahe selles mõttes, et ei tük-
kinud peale ega keerutanud iseenese ümber). Samasugune
lähenemine paistab silma ka „Veidrikes ja võpatustes”. Ehkki
tegevuspaik, Setumaal (nagu Kilusk vihjamisi mõista annab)
asuv külake, jätab oma paneelmajade ja betoonehitiste, joo-
dikute ja muidu hulludega üsna troostitu mulje, ei mõju see
troostitus masendavalt ega võta eluisu ära, sest Kilusk suu-
dab jääda vaikselt vaimukaks vaatlejaks, jälgides ümbrit-
sevat ilma kibeduse ning isiklike hinnanguteta. Kuigi laused
on lühikesed ja lakoonilised, mõjub keel kokkuvõttes üsna
rikkalikuna ning autori käekiri eristub selgelt. Romaan kubi-
seb lausetest ja lõikudest, mis moodustavad justkui omaette
terviku ja idee, ent kõlavad ka üksteisega kokku.

Kilusk kirjeldab samaaegselt minategelase ning küla kas-
vamise ja arenemise lugu, teetähisteks poliitiliste olude või
sündmuste kirjeldused, nagu neid läbi laste mängude või üsna
väljakujunemata vaatleja silmade nähakse. Ehkki jutustaja ja
tema kaaslased on nn „rahuaja lapsed” (*Seda fakti hõõruti mei-
le päevast päeva nina alla* (29)), kummitab nende maailmas
ja mängudes pidevalt sõda kõigis selle variatsioonides – iga
hetk võib taevas kattuda lennukite ja langevarjudega või ku-
sagil plahvatada pomm. [...] *Olime üsna veendunud, et vars-
ti algab sõda ja meil oma kambaga tuleb metsa varjuda* (29),
kirjutab Kilusk. Minategelast täidab hirm ja vihkamine, kui
ta näeb televiisorist Reaganit, tema joonistustel on ülekaa-
lus tankid ja plahvatused, teiste lastega mängib ta „piinamist”
ning „partisane” ja nõnda edasi. Sõda näib olevat jutustaja

MÄLESTUSTE VANGIS

Linda-Mari Väli

Ott Kiluski „Veidrikud ja võpatused” on maheda huumoriga
jutustatud kujunemislugu. Tegevuspaik: küla Setumaal. Aeg:
Nõukogude Liidu viimased kümnendid.

lapsepõlve kõige läbivamaks ning selgepiiriliseks ideeks,
tema maailmakäsitlus saab alguse kommunistlikust propa-
gandast või poolmütoloogilisest ainesest nn „läänemaailma”
kohta ja küllap tunnevad põlvkonnakaaslased mõndagi sel-
lest ära. Lausekonstruktsioon „rahuaja lapsed” annab juba
iseenesest mõista, nagu oleks rahu midagi erakordset. Ehkki
tolle aja mudilased ei näinud lahinguid ega plahvatavaid pom-
me, püsisid vanemate inimeste õudsed mälestused ning lak-
kamatult kestev külm sõda neil pidevalt meeles ega ole neist
vist kunagi päriselt lahti lasknud.

Sellele „suurele” peas kummitavale sõja-ideele vastandub
külaühiskonna tilluke tegelikkus. Teose peategelaseks ongi
mõnes mõttes küla ise, jutustaja lihtsalt kirjeldab selle keha
ja hinge, fassaadi ja tegelasi ning annab õrnade vihjetega ka
enesest natuke aimu. Grotesksed kujud ning nendega seon-
duvad kummalised sündmused vahelduvad üksteise järel.
Ajuti tundub, nagu toimuks tegevus kusagil maailma äärel –
kõigest muust eraldatuna elatakse seal elu, millel pole kusa-
gile minna, aga mis sügaval südames ikkagi teadvustab muu
maailma suurt kiirustamist ja „kohalejõudmist” ning sum-
bub nõnda oma tillukesse tragöödiasse, milleks on igavene
väljajäetus ja paigalseis. Kiluski kirjeldatud küla on suletud
ühiskond, kuid ometi pole sel tõelist voli enese üle, sest te-
gelikuks valitsejaks on keegi „suurem”, keda elanikud küll ei
näe, aga kelle kohalolu nad ometi tunnevad. Tema nimeks
võib olla Nõukogude Liit, progress või muu säärane, aga
selle nähtamatu hinguse tõttu ei saa külas kunagi toimuda

tõelist elu, pigem käib seal päevade veetmine ja tühi oles-
kelu. Aeg-ajalt ehitatakse mõni uus betoonmürakas, keegi
lahkub ja kohale kupatakse uus perekond, ent rohkem ei
toimu mingit sisemist liikumist. Küla paistab jäävat üha va-
nemaks ja nõdremaks vastavalt sellele, kuidas jutustajast,
väikesest poisist, saab teismeline ja lõpuks noor mees. Ta
saab küpseks, valmistub põgenema, ent küla jääb endiselt
samasse punkti, milles ta juba aastakümneid on hingitsenud.
Kodukoha tegelikkus näib igavene ja muutumatu.

„Veidrikud ja võpatused” ei kanna endas mitte inimeste,
vaid ajastu- ja kohavaimu – arvukad tegelaskujud on lihtsalt
nende kahe peegelduseks. Ka minategelase perekonnale ei
läheneta mitte psühholoogilisest, vaid pigem olustikulisest
vaatepunktist – kuidas elati, mida tehti, milline oli ümbrus ja
kuhu tüüris vaimsus. Alles jutustaja enda juures läheb maailm
pisut isiklikumaks, tema loomusest ja selle kujunemisest an-
takse juba märku, ent seda tehakse õige õrnalt, ainult vihja-
misi, nii et pealiskaudsel vaatlusel ei pruugi seda õieti tähele
pannagi. Ometi on külaolmeliste ridade vahele kirjutatud ka
klassikaline arengulugu – lapsepõlve hirmud ja mälestused
jätavad jälje terveks eluks, esimene armastus lõikab sisse,

TORUST TULNUD

Tõnis Vilu

Siim Kera teine luulekogumik „Las ma istun siin kuni orkester mängib” –
sihtgrupile suunatud mõlisemine.

Siim Kera teise luulekogu tagakaanel on Elo Viiding öelnud:
„Siim Kera luuletused on jõulised ja ekspressiivsed ning väl-
jendavad kammitsemata poeetilisel viisil kaasaegset elutun-
net. /---/ [Tegemist on] Nii-öelda variatsiooniga teemal
„kuulata ja loetav luule” või „popluule”, millega on Eestis küll
juba eelmise sajandi lõpul algust tehtud (Jürgen Rooste jt),
kuid mis alles hakkab lugejate teadvuses oma mõju laienda-
ma.” See määratlus on Kera luule tegelikult päris hästi kok-
ku võtnud, kuigi hämaraks jääb võrdlus Jürgen Roostega (kui
välja arvata read: *kui saan suureks / tahan hakkida tilli / nagu
jürgen rooste* (33)), mis võib ka olla tingitud lihtsalt vajadusest
noor mehehakatist veidi tuntumate nimede hulka tõugata –
reklaami seisukohalt igati mõistlik tegu. Palju ebamäärasem
on aga natuke tautoloogiline sõnapaar „kaasaegne elutunne-
tus”. Mingis mõttes on ju luule iseenesest juba elutunnetus
ja raske on väita, et see ei sünni kaasajal, eriti Kera puhul.

Erinevalt paljudest luuletajatest on Siimul sihtgrupp ja turg
olemas. Selgelt tuli see välja näiteks Genialistide Klubis toi-
munud luulekogu esitlusel, kus võimlasuurune saal oli pea
puupüsti inimesi täis (mõistagi oli tegemist noortega, hin-
nanguliselt peaaegu-kahekümnestega). See justkui kinnitab
väidet, et tema luule on tõesti populaarne, ning ma kardan,
et kui see lavahuvi eskaleerub, võib Kera saavutada kuna-
gi „oma põlvkonna” seas Jaan Tätte ja Marko Matvere est-
raadiliku mahu. Kaasaegsus võib sel juhul ollagi pigem ühele
põlvkonnale pealeminevuse, mitte nii väga praegust aega
mõtestava üldistamisvõime tähenduses, sest luulekodus „Las

ma istun siin kuni orkester mängib” on küll nimeliste atri-
buutidega kehtestatud (nt Radiohead, Lennon, Buddy Holly,
Zavood, Maxima jt) teatud ajaline mõõde, kuid need tun-
duvad olevat sinna pigem lihtsalt sattunud, sisse kukkunud
ajaviited. Mis on üsna loogiline nähtus Kera puhul, arves-
tades tema teatavat kogemust antud vallas. On ta ju meile
tuntud ka telesaatest „Eesti TOP 7” ning Eesti Ekspressis
ilmunud muusikaarvustustest. Sellest hoolimata ei nimetaks
ma Kera musikaalseks luuletajaks (kas või sellise lihtlabase
järelduse põhjal, et luuletused on vabavärsis, proosalised),
ka esinemiste puhul on pigem tunne, et tema luule on siiski
ette loetud, tekitamata sealjuures mingit omapärast kõlalist
atmosfääri (muidugi, seda üllatavam on tema kuulatavus).
Tundub, et õigem olekski öelda Kera kohta mittemuusikust
luuletaja, ilma et ta kuidagi pürgiks muusika poole. Ta rän-
dab muusikaväljal, näpib popmärke, aga ei samasta end ja
säilitab tervisliku distantsi: *hiljem piilus [jumal] john lennoniga
/ neiu kes oli koos teemantidega / taevapiiril olesklemas / aitab
kah john / kaua sa oma tähesära naudid* (11).

Õigupoolest võtab Kera aktiivselt osa ehk ainult mängust,
lahedalt ütlemise ja mõlisemise mõnust, mida saab vaada-
ta kui omaette poeetilist võtet. Mõlisemisvajadust on ta ka
ise kinnitanud Eesti Üliõpilastele intervjuus (Järvekülg 2011:
10). Kriitiku lugemusmarkereid (mis on alati mingil määral
paratamatult mööda ja mõnikord ka ülekohtused) kasutuse-
le võttes võib ju öelda, et Kera kaldub keelemõnu sürrealist-
likkusse. Näiteks vilksatas silme eest läbi Andres Ehin luule-

tuses „kollaps”: *oo kurjanik / kes sa oled siia maailma loodud* (35),
võrreldes seda Ehini sõnamänguga: *me läksime üle mure / ja
muri kohises* (Ehin 1977: 42). Kuid see kallak, ebatasane jalge-
alune ei ole tingitud sellest, et alateadvus oleks purjus, veel
vähem, et ta alatasa purjus oleks. Üks peamine joon, mis
Kera luulekodus esineb, on näidete, piltide vahetumine, mis
ei muutu substantsiaalsema mõtte peitusmänguks. Õnneks
on see tal ka endal teada: *siit luuletusest ärge / mõtet otsige /
see on halb mõte* (66). Võib öelda, et tegemist on omamoo-
di paralleelismidega, kuhjamistega, mis venitavad luuletused
pikaks ja annavad deklameerimisel häälemahtu juurde. Kui
võtta luulekogu esitlusel olnud publiku naeruturtsatusi tõen-

tekivad tulevikukujutlused ja luhtuvad samas, sisemised sügavused ulbivad pinnale ning viivad eneseleidmisteni ja nõnda edasi. Jutustaja jätab sissepoole pöördunud noormehe mulje, kelle maailm on maagiliste mõjutustega, ja mingit ebamaisuse hõngu kannab ka tekst ise. Sellegipoolest jääb küla oma elanike ja veidrate juhtumustega minategelase hingelise arenemise ümber nagu kõva, prahist, kruusast ja luukildudest moodustunud kest. Kas ja kuidas need kaks omavahel kokku viia, jääb juba iga lugeja enda otsustada, sest vihjed on õhkõrnad ja pigem tunnetuslikult tajutavad. Ometi antakse juba päris alguses mõista, et küla, too lapsepõlve sumbunud maailm, ei lase jutustajast kunagi päriselt lahti: *Olen pärit veidike teistmoodi ajast. Ja hoopis isevärki paigast. / Sellepärast võib vahel juhtuda, et käitun siin-sääl veidralt. Ja võpatan olukordades, kus mitte keegi teine seda ei tee* (5).

Jutustuse alguses teeb minategelane külas viimase ringkäigu, et sealt siis lahkuda. Bussis istudes ja koduasulast kaugenedes rändab ta aga ajas hoopiski tagasi ja jõuab üha sügavamale minevikku. Peatükkide vahelt aimub üksikute katkenditena bussireis ja olevik, ent see jääb üha ähmasemaks ja hajusamaks,

vajudes tagaplaanile, kuna reaalseks ja tegelikuks saavad hoopis aastatetagused sündmused. Juba raamatu esimestel lehekülgedel hoiatab jutustaja ennast tagasivaatamise eest: *Meie kõik, sinu lapsepõlve hirmud [...] Ära kutsu meid välja, sest siis läheb sul halvasti, mööndes samas: Aga midagi ei ole parata* (10), ja alustab jutustust. Parata ei ole, sest minevik, pigem koht kui aeg, ei lase niikuinii lahti (*Ükskõik, kus linnas parasjagu elan või millisesse riiki kunagi reisin, seda kohta kannan endaga kaasas. Ähkides, nagu ülekaaluline lisakilosid.* (9)), ja parem on astuda sellega silm silma vastu, lootuses möödunu läbielamisel selle taagast lõpuks vabaneda.

Kui teose algus on kontsentreeritud ja selgepiiriline – viimane jalutuskäik külas, minevikku sukeldumine –, siis lõpus näib kõik justkui hajuvat. Selle asemel et edasi minna, jätta lapsepõlvemaailm igaveseks maha, paistab autor hoopis tagasi jõudvat ja alatiseks mälestuste mõtteliste müüride vahele eksivat. Kõik see, mis kunagi juhtus, söövitab ennast jäädavalt isiksusse. Ühtäkki saab olimest psühholoogia. Ning „Veidrikest ja võpatustest” midagi enamat kui lihtsalt ühe aja ja koha kirjeldus.

Ott Kilusk
„Veidrikud ja võpatused”
Menu, 2012

fotod: Meriliis Kasemets

dusena sellest, et sõnades peitub mõju, siis nende turtsatuste asetusest jääb mulje, et Kera laenab oma luulepiltidele jõudu sugutungist: *kaheksajalgse trohheusena rooman ringi sus nagu speedine ämblik / su rinnad sonetiseid riime täis kirjutat / ning kliitorile sul kleebin parimatest silpidest haikud / oodid kaiguvad üle kogu suvise vagiina / kui vaimutoitu jagan sulle eest ja tagant* (6). Kindlasti pole see selline luule, kus kärpimist kunstiks peetakse. Selles osas on Kera esimene luulekogu teisest erinev, sest teoses „Me vaatame kuud, kuni jääme pimedaks” on sõnalahkisust vähem. Seda kummalisem on, et viimasel kogul on lausa kolm toimetajat-abilist (Elo Viiding, Joonas Veelmaa ja Peeter Helme) – kas see on märk sellest, et lihv on eriti tugev olnud? Ei oska öelda, tekst on laual ees ja toimetajad pole oma palet näidanud. Ja ehk see säilitabki Kera keele elavana.

Mõla on õige sõna ning sellel võib olla oma võlu. Ta ei mata oma raskusega, sisukusega, ta pakub mingit näilist pidevust, kestvust. Kuid tuimestab nagu suvaline seriaalide jada televiisorist. Või veel lühemaajalisemad sähvatused internetimeemide näol, mis kahtlemata hetkel eriti noorema põlvkonna seas aktuaalsed on (võib-olla kvaliteetsemad näited neist on hiljuti internetis levinud plakatlikud naljad meie riigimeeste tegude kohta: „ruum sai otsa”, „sööge seemneid” jne). Kild rebitakse kiirelt ja operatiivselt ära ning minnakse kohe edasi uute juurde, võib-olla ehk eelmisi mäletamatagi. Mälu näib Kera luulet lugedes muutuvat lühemaks ning nõnda on üha keerulisem keskenduda millelegi sidusamale. Puändid tulevad kiiresti kätte, nad laksatakse järjepanu paari stroofi või sõnaga ja neid kuhjatakse ikka rida-realt edasi ning kuna mõtet pole vaja neist leida („see on halb mõte”), siis pole üle mõistuse käivaks ülesandeks neid ka tähendusetuteks pida. Pastakas on lahti imetud, las tulla! Selline tähendusetus võib kahtlemata vabastavalt mõjuda, kuid seda tunnet hoia-vad tagasi siin-seal puistatud „ilusad sügavused”, mis jäävad kogu eelneva taustal õhku rippuma: *palju õnne // oled inime-ne* (8), *kingitud luuletuse suhu ei vaadata* (6) jne. Neis kõlab n-õ puändiäng – kuidagi on ju vaja kirjutada kõva lõpusõna. Ja see jätab lugemisel lausa kehalise pinge näol kogu asjast „eemalekistu” tunde.

Ka soome mõtleja Jan Blomstedti meelest on mula vabastav siis, kui see võimaldab inimesel elada oma keha lähedal, kus ollakse „teadlik oma elamustest ja aistingutest ning raskustest leida neile korralikku väljendust” (Blomstedt 1994: 7), kus mingi suvalise maagilise häälikukombinatsiooniga kaasnev avastus tundub tabavat rohkem, kui korralikult vormistatud lause või õige sõnavalik (samas). Veel temalt: „Mula veetlus: inimlikus ajas ehitatud moodustistest ja tähendusmallidest, ajamajadest, saab vaadata välja. See ei ole vabanemine ajast, vaid ainult üks viis kanda hoolt, et ajamajas oleks unkaauke, väljavaateid kaosesse.” (Blomstedt 1994: 6)

Kas Kera koomiksit ja mõla saab nimetada mulaks? Võib-olla on tema luule selleks liialt hermeetiline, millele aitab kaasa tema manifesteerimine kaasaegse elutunnetuse kandjaks. See paneb Kera mingitesse piiridesse, kus väljavaateid kaosesse pole üldse kerge leida, õigupoolest neid ei peagi sealt otsima. Kirjutamismõnu on tal olemas, aga vabastust, rahuldust ei paista tulevat, isegi sellest tulenev näiline raskus jääb kuidagi tuimaks ja kaob lahedalt ütlemise vajaduse vahele ära. Luulekogu pealkiri moodustab ülejäänuga hea terviku – muusikat mängitakse tõepoolest mujal. Aga eks omaette mulisemisest moodustunud vaikuses võib ka hea istuda olla, ei vaidle vastu.

Siim Kera
„Las ma istun siin kuni orkester mängib”
Varrak, 2011

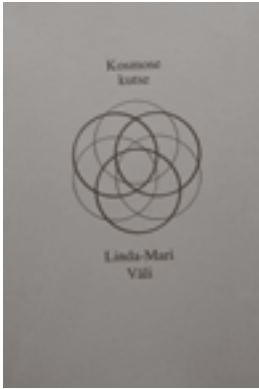
Kirjandus

Blomstedt, Jan. (1994). *Kosmopoeetika*, lk 6–7.
Ehin, Andres. (1977). *Luba linnukesel väljas jaurata*, lk 42.
Järvekülg, Madis. (2011). Siim Kera: *See on kõige nõmedam, kui mingid tüdrukud küsivad, et kirjuta mulle luuletus... / Eesti Üliõpilasleht*, 10. oktoober, lk 10.

LUGEMISSOOVITUS

Lauri Pilteri värske raamatuga on selline lugu, et raamatupoest seda ei leiagi. „**Aerudeta kõisraudteel**” on välja antud USAs, sa pead selle endale Amazoni kaudu tellima (või siis näiteks raamatukogust laenutama). Pilteri lühilood on jätkuvalt kaasahaaravad, elusad ja valusad, kord äratuntavalt kodumaised, siis jällegi kummastavalt võõrapärased. Poeetiline keel kohtub ajaloolise konkreetsusega, tulemuks on värske ja omapärane nüüdisproosa. Stiilimeistrina seisab Pilter „Loheja pilve” ja „Retk Rahemäkke” tasemel, ent suudab lugejat ka jätkuvalt üllatada. Eesti kirjandus küll, aga selline, millel on raskusi riigi- ja keelepiiridesse mahtumise-ga. / 170 lk, Charleston-Tartu

Linda-Mari Väli teine lühiromaan „**Kosmose kutse**” on raamat, milles otsitakse väljapääsu. Väli tegelased ei taha kuidagi vaikida ja alla anda, leppida ja kohaneda, vaid püüavad neid painavatele küsimustele ja probleemidele lahendusida leida vaatamata sellele, et kõik edasipääsuteed näivad olevat juba lootusetult ummikusse jooksnud. *Turn on, tune in, drop out* -kirjanduse võtetele toetuv raamat räägib laias laastus asjadest, millest me tegelikult eriti midagi teada ei tahagi: narkootikumidest, hullumeelsusest, süüst. Väli tajuraamatu mängumaaks on sooja mõistmisega kujutatud alternatiivkultuur. Tekst laseb paista noore autori lugemusel ning veendumusel, et õige teeots on võimalik uuesti kätte leida ka siis, kui see ei tundu enam võimalik olevat. / 128 lk, Spunk! Kujundanud Lilli-Krõõt Repnau

Loomingu Raamatukogu jätkab parimal lainel. Ameerika noorema põlvkonna kirjaniku **Miranda July „Siin oledki sa kõige rohkem oma”** on nii autori esimene novellikogu kui ka esimene täismahus eestindus. July tähelepaneliku ja omapärase kujundikeelega novellides on korraga nii siivutust kui ka sooja huumorit. Lugude sündmustik on ühtaegu igapäevane ja uskumatu, tegelasteks tavalised inimesed oma veidruste ja salapahedega. Igaühe elu on kunstiteos, tulvil unistusi, änge, iha ja hullust. / Tõlkinud Carolina Pihelgas. 140 lk. Kultuurileht.

Foto: Taavi Lutsar

HOOAEG

Jekaterina Balicka

Eesti filmil on juubel, kirjanduses toimub festival, muuseumis leiab aset näitus, teatris tehakse hetkel teatrit. Müürileht kontrollib õue, et selgitada välja, mida muljetavaldavat seal kevadel toimub.

Ebakindlaim aeg väliruumi kasutamiseks on kindlasti märts. Suusarajad on peaaegu kadunud, uisuväli on vesine ja pori hakkab keltse alt välja sulama – talvisteks õuetegevusteks on aeg nagu otsas, normaalaja asju, jällegi, on väljas veel vara ajada.

Eeskujulikult truud talveaja õueinimesed on suusatajad ja lapsed: esimene lumi erutab neid ja nad tarbivad ka kõige viimased kübemed lõpuni ära, kuni kõik on täiesti otsas. Tähtvere spordipargi viimane suusataja sõidab nappi põhjanõlva rajalõiku pidi edasi ja tagasi, sest seal veel on. Lastega on sama lugu: viimasest porisegusest vedelast lumest annab iga kell memme ehitada või vallutada pimedat parginurga viimast lume-hunnikut. Ka jääpurikad pole muud kui nägus ja maitsev talveboonus.

Peamine talveaja vahendaja on lumi, reeglina saab seda tarbida ainult õues. Lume kasutamine sõltub juba igaühel endast. Saab suusatada, saab ehitada jääkindluse, saab teha lumeinglit või omaenda näoga lumele templit vajutada. Tähtvere rulapargi talvisse ignoreerimisega samaaegselt tekivad eemale mõnesaja meetri kaugusele hoopis lumelauarambid.

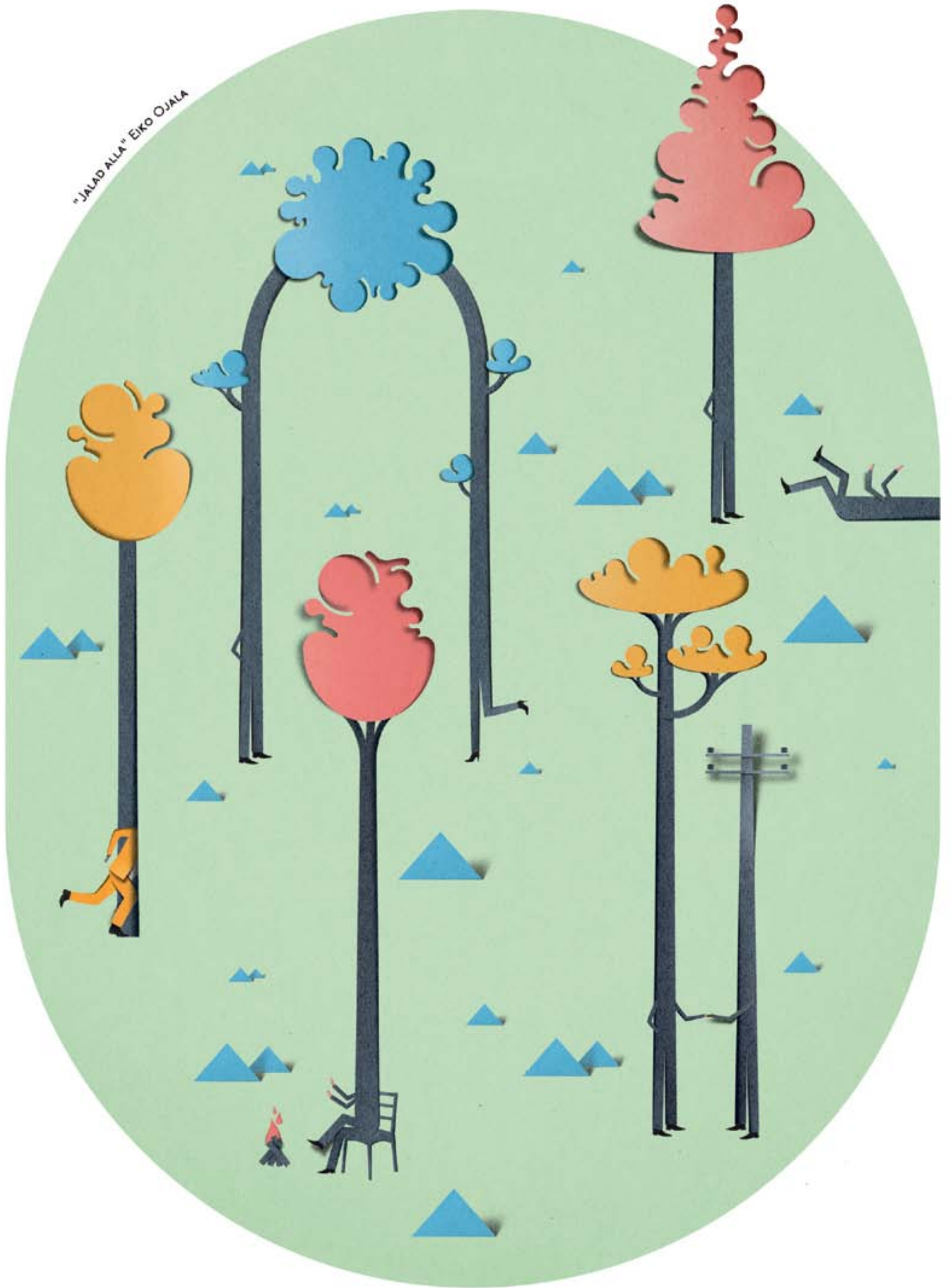
Isegi muidu nii igapäevased õuevahendid, nagu trepid ja nõlvad, muutuvad talvel ekstreemseteks spordiradadeks. Ja veel rohkemgi – ükski mööduja ei saa sel hetkel olla keegi muu kui ekstreemspordlane. Siin peitub üks talve lum mavatest omadustest – kõik on tema ees võrdsed, juurdepääs ja -pääsmatus on kõigile kasutajatele ühtmoodi tagatud.

On mitmeid asju, mis kuuluvad talveajal ainult siseruumidele: kui lehmad hoitakse üle talve lautades, siis ka jalg- ja mootorrattaid õue ei lubata, neid hoitakse garaazides. Teisaldatavatel pinkidel Maaülikooli spordihoone juures on sama saatus. Istuda neil ei tohi, küll aga kõlbab nad lukustada värava taha, inimeste poole läbi võre kasutul ilmel vaatama. Kaubamajaesised lavatsid on nagu manitsedes üksteise otsa tornideks laotud, pole vaja istuda. (Kasutajaid see siiski päris minema ei peleta.) Kõik see teeb ruumi Eesti linnade avaliku ruumi talvisele peafunktsioonile – lume ladustamisele.

Talve lemmikomadus on minu jaoks jällejätvus. Kõik liikumised muutuvad nähtavaks ja väljaselgitatavaks: lumikate on võrratu palimpsest, mis archiveerib sadude vahele kogu logistika, vähemasti kuni sulani. Lumelt saab teada, et postimees (või näppaja) on käinud, lumi salvestab kõigi trajektoolid, isegi su enda jalajäljed.

"JALAD ALLA" EIKO OJALA

LET ME TELL YOU ABOUT MY FATHER

Minu isa Reedik pärines kodanlikust perekonnast. Teda kasvasid põhiliselt kolm naist – ema ja tädid (spordilehe toimetaja, arhitekt ja pime suhkruhaige) – ja joodikust onu, kes ennast hiljem surnuks jõi. Joodikust onul olnud alati laitmatu riietus ning valge sall ja vahe huumori-meel, tema nimi oli Karl, aga kutsuti Caroluseks, töökohti pidas ta enamjaolt ühe kuu, misjärel ei saanud enam tööta-da, sest oli vaja palka maha juua. Temast jäi järele põhiliselt kõrvetatud äärtega mängukaarte. Ta jõi alati üksi, oma toas, lukus ukse taga ja põletas kaarte. Ma sain hiljem tema vana toa omale.

Nad elasid suures kolmetoalises korteris, mis oli klikiajal olnud mingi kuueteisttoaline, alul seitsmekesi, hiljem jäi rah-vast vähemaks. Siberi ei läinud nad kogu täiega seetõttu, et esimese küütamise ajal ei julgetud professoreid puutuda – Reediku emapoolne vanaisa nii umbes ehtas kodanliku va-bariigi õigussüsteemi üles – ja teise küütamise ajaks oli too-sama vanaisa juba punaste poolel sõjas käinud ja invaliidis-tunud. Muidu oleks Siberi-materjali olnud küll, suguvõsa sai rikkaks vististi pandimaja pidades. Vastikud inimesed, sõnaga. Üksteisega suuremat läbi ei saanud ning samas olid sügavalt veendunud omaenese väärtuses ning paremuses. Reediku vanaema kutsuti poes *staraja krafınna*’ks – too oli poest oma kanges, saksa aktsendiga eesti keeles „humreid” küsinud ning pika mõistatamise peale oli aru saadud, et ta mõtleb homaa-re. Homaare poes loomulikult ei olnud. Seepeale ajanud ta silmad pärani, protesteerides: „Aga mulle maitseb!” Ka oli ta käest kord küsitud, kas Eesti ajal oli parem. Oli olnud parem küll, kuid seejärel nentis ta teatraalse sosinaga, otsekui min-git suurt saladust jagades: „Aga tsaari ajal oli veel parem – siis oli kõike saada!” Ma isegi olen veel osa saanud sellest va-vanakooli elitarismusest. Ma mäletan, et mingivahe öeldi mul-le, et tädi Imps ei soosi seda, et ma naabrilaptega mängin. Naabrilaps oli poolvenelane ja ta ema oli joodik, nad olid tegelikult jumala mõnusad ja pidasid tervet persetäit haisvaid loomi. Ei tea, mis sest naabrilapsest saand on? Aga ta emast? Ma arvan, et ta nimi oli Kristiina, aga perekonnanime, näe, ei mäleta. *Could it be*, et ta on *kojn*?

Naiskollektiivi poolt pesamunana kasvatatuna sai isast seda-laadi indiviid, kellel suuresti puudusid oskused ning tahtmine enda eest hoolitseda või suuremat millegi nimel pingutada. Ehkki ta oskas süüa teha, kuna ta ema seda ei osanud, tema oli harjunud sellega, et seda teevad teenijad, mis tähendas, et kui ta kõõginao kätte võttis, oli targem jood ja pinde aegsasti välja otsida. Oskamatus enese eest hoolt kanda väljendus pea-asjalikult üldises kasimatuses ja soovimatuses *day-to-day* bü-rokraatiaga jahmerdada. Omast kohast võib seda muidugi ka tugevusena vaadata, mingit laadi ekstreemkonformismina – sa teed ainult neid asju, mis sulle kuidagi mõnusad ja nor-maalsed tunduvad ja neid ülejäänud asju teeb keegi teine. Ma mäletan ühte talve, kui ta juba Pääskülas elas, ta elekter oli maksmata arvete tõttu välja lülitatud ja ta hoidis ennast põhiliselt viinaga soojas. See ei näinud välja, nagu see oleks hästi lõppemas. Ma vinnasin ta oma õla najale – ta ei jaksanud ega viitsinud eriti tulla – ja viisin ta Muudlumi poole, kes teda eriti näha ei tahtnud, kosuma. Kosus päeva või paar ja siis läks ja hakkas päriselt oma asju korda ajama. *Sometimes it just needs a little push*. A muidu ma arvan, et ta oleks võind surnuks külmuda.

Üldiselt ta tegeles kultuuriga. *Somewhat*. Minu meelest jõu-dis ta õppida eesti ja inglise filoloogiat ja ka kirjandust – igal

juhul väitis ta, et oli ülikooliajal ilukirjandusest säärase üle-küllastuse saanud, et loeb nüüdsest saati ainult teaduskirjan-dust ja ajalugu. Selle raha eest, mida ta joogi ja toidu alla ei pannud, ostis ta raamatuid ning kui raha parasjagu nappis või antud raamatuid poes ei olnud, ei kohkunud ta tagasi ka raamatukogudest varastamise ees. Mida ta ei tunnistanud. Ülepea meeldis talle kohati mitte tunnistada oma viletsa-maid iseloomuomadusi ning tegusid. Ja mulle tuleb meelde seik, kus ta liitus Anonüümsete Alkohoolikutega. Ta jõudis seal kiiresti edasi ning aruka ning sümpaatse jutu pärast jõu-dis ta kiiresti grupijuhi ametipostile, mida tal oli mõnda aega meeldiv ning huvitav teha, ent AA grupijuhi ametikoht ei ta-kistanud tal tegelikult edasi tinutada. *Funtime*.

Tal oli armas ning tänapäevaks sügavalt anakronistlik hobi täita pakse kaustikuid kuulsate inimeste sünni- ja surmadaatu-mitega. Ta leidis, et see aitab tal saada terviklikumat ülevaa-det ajaloost, et on hea teada, mis kuningad kuskil valitsesid, samal ajal kui mingi helilooja elas, või mis masinad leiutati. Omal ajal oli ta paljulubav ning populaarne, hängis Kaalepite juures, inimesed armastasid teda ja pidasid säravaks isiksu-seks, aga lõpuks oli niimoodi, et pea kõigist tema kursuse tüüpidest sai mingit laadi vähemalt keskmise tähtsusega kul-turnik, aga temast, *well*, mitte. Suurem osa ta kuulsaid sõpru hülgas ta üheksakümnendatel, kui selgus, et ta lihtsalt joob liiga palju, inimene ei peaks nii palju jooma, nii ei ole isegi enam boheemlaslik. Sõprusringkond asendus mõnevõrra asotsiaalsema kontingendiga. Talle meeldis, kui inimesi oli ümberringi. Ja tüdrukud meeldisid talle ka. Mulle tundub, et talle ei meeldinud sugugi üksinda elada, ehkki ta partnerid teda kohati tüütasid ja ehkki kooselud teda kiiremini läbi põletasid kui üksindus – joodik leiab endale mõistetavatel põhjustel ikka joodikust partneri ja kui üks joodik ehk ei viitsi kogu aeg juua, siis kaks joodikut amplifitseerivad oma samustki harjumust. Millele ei ole ka õieti midagi ette heita. Joomine leevendab kannatusi ja on isegi mingil määral lõbus, ja eelistada viit aastat naudinguid kahekümnele aastale õn-netusele on igati mõistetav.

Üks tema omadus, mida ma õieti omale tahaksin. Oskus olla *party boy the mega*. Kunagi justkui oleks õnnestunud, kunagi, kui ma veel jooki näost üles lükkasin ja Arks meiega oli, aga nüüd on ainult au ja kohustus ja lustlik tühijutt ei taha sugugi suust välja tulla.

Ta oli omal ajal ka professionaalne sotsialismi ehitamise eest kõrvalehoidja. See tähendas taolisil käike, nagu tuttava toht-ri käest tõendi saamine pankreatiidi kohta, mida on tegeli-kult võimalik tuvastada alles lahkamisel. Ja enese määramist kaugõppesse, et hoiduda sõjalise algõpetuse kursusest. Ja siis ka ülikooli poolelijätmist, et teda ei suunataks kolmeks aas-taks maakooli õpetama, seda ta ei viitsinud. Ja see tähendas ka vahvaid sotsialistlikke töökohtasid, nagu katlakütja abi (is-tud katlamajas ja hoiad näidikutel silma peal, loed raamatut, jood, kutsud sõpru külla) ja ehitusmaterjalide katselaborant (loed raamatut, paned katsetellise kõrgkuuma, tunni aja pä-rast paned tellise kõrgkülmale tagasi, kordad), Laulasmaa puh-kekodu elektrik (see töö ei sisaldanud endas kohustusi ja oli täiel määral fiktiivne, kuna isa ei teadnud elektrist midagi ja seevastu teisi, kes teadsid, oli jalaga segada) ning ka Teatri- ja Muusikamuseum. Seal oleks piisanud kahest töötajast, aga oli kaksikümmend. Niipalju kui mina aru saan, käidi seal põ-hiliselt koos joomas. Vabariigi taastamise järel tõlkis ta EELK Konsistooriumi jaoks mingeid ametlikke kirju ja asju ja kohati vast midagi muud ka ning tihtilugu müüs ka vanavara, mida vedeles ohtralt. Seda värki on tohuhijaa ja seda on tohuhijaa müüdud, aga seda on ikka veel järel, see on see, kui palju tal seda oli. Ja siis tuli maadetagastuse kibe õnnistus, mis nuu-mas põhiliselt küll jumalast neetud advokaat Mängelit, kuid võimaldas tal siiski end probleemilt surnuks juua ja tiba jäi ülegi. Vahepeal koostas ta ristsõnu ka. Aga see muutus vars-ti tüütuks. Korrektseid, ilma tühjade ruutudeta ristsõnu tegi, selliseid pigem raskemapoolseid. Tema ristsõnakauboi nimi oli „Uru Pearu”, ehkki ta mõtles ka „Vägivaldo” peale.

Tema enda kriteeriumite kohaselt ei pruukinudki ta eluga midagi liialt valesti olla, Mängeli, surnuksjoomise ja kõigega. Ta tunnistas üheks oma põhiprintsiibiks „elada nii, et tal ei oleks kunagi kiire”. Harva, kui ta virises millegi puudumise üle. Ta teadis, et ta on joodik. Pool aastat enne oma surma käis ta mul külas ja tunnistas, et ta võiks surra ka nüüd, et ta on kõik oma elus ära teinud, mida ta lootis teha. Ja seda üt-les ta ilmselt oma elu harmoonilisima kooselu ajal. Oma osa võis seal mängida ka see, et ta ei soovinud sugugi, et ta elu-kaaslane sureks enne teda. Seda oli ta juba mõned aastad ta-gasi näinud ja see ei mõjunud talle hästi. Ma ei saa parata, ma ütleks, et alkoholism ei pannud teda kaotama oma isiksust ja temas oli mingisugune determineeritus, mõistmine, mis läheb

My Father? Let me tell you about my Father. My Father was a great man, excellent in bed, fluent in over six languages, obscenely popular with the fairer sex, always well dressed, *wealthy beyond measure*. I am but a *pale shadow* of my Father. Your father has *nothing* on my Father.

Martin Luiga

CLOUDS BY DANIEL GEORDAÏS

